

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

*Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису*

СОПРУН ВОЛОДИМИР ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 346+346.91+347.77

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВОПОРЯДКУ У
СФЕРІ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ**

081 «Право»

08 «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів / текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 /В.В. Сопрун/

Науковий керівник: **Коваль Ірина Федорівна**, доктор юридичних наук,
професор

Вінниця-2026

АНОТАЦІЯ

Сопрун В.В. Правове забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» у галузі знань 08 «Право». – Донецький національний університет імені Василя Стуса Міністерства освіти і науки України, Вінниця, 2026.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності.

У розділі 1 «Загальна характеристика правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності» досліджено загальні засади та зміст господарського правопорядку у сфері промислової власності. Обґрунтовано, що в сучасній доктрині терміни «правопорядок у сфері господарювання», «суспільний господарський порядок», «правовий господарський порядок», «господарський правопорядок» використовуються як синоніми для позначення форми прояву загального правопорядку у площині регулювання господарських відносин.

На основі узагальнення законодавчих і наукових підходів до розуміння господарського правопорядку уточнено дефініцію господарського правопорядку як стану впорядкованості відносин у сфері промислової власності, що відтворюється у повсякденній практиці завдяки узгодженій дії механізму правового регулювання (норми права – юридичні факти – правовідносини – акти реалізації та правозастосування) та правомірній поведінці учасників господарських відносин. Встановлено зміст і уточнено співвідношення механізму правового регулювання та механізму правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності.

Запропоновано визначення механізму правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності, а також виокремлено елементи такого механізму.

Уточнено визначення поняття «правовідносини у сфері промислової власності» та запропоновано їх класифікацію за сімома узгодженими критеріями, а саме: за змістом, за суб'єктним складом, за об'єктом правовідносин, за юридично-галузевою ознакою, за підставами виникнення/зміни/припинення; за функціональним призначенням, за природою.

Сформульовано пропозиції щодо змін до ст. 421 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), згідно яких держава може бути суб'єктом прав промислової власності, які вона здійснює у встановленому законодавством порядку через відповідні юридичні особи (державні органи, державні підприємства тощо).

Досліджено та конкретизовано періодизацію формування законодавчої основи (від первинного закріплення норм до етапу євроінтеграційної гармонізації), що дозволило виявити регуляторні розриви, спричинені декодифікаційними процесами.

З'ясовано, що скасування Господарського кодексу України (далі – ГК України) без одночасного запровадження узгодженого галузевого кодифікаційного акту призводить до розриву у нормативній структурі, підвищує ризики колізій і фрагментації судової практики, а відтак послаблює передбачуваність та єдність правозастосування у справах, що безпосередньо торкаються об'єктів промислової власності та їхнього обігу. Аргументовано необхідність прийняття Кодексу України про промислову власність задля забезпечення уніфікації термінології, узгодження матеріальних і процесуальних норм та підвищення передбачуваності нормативних правил для учасників господарського обороту у зазначеній сфері.

У розділі 2 «Правове забезпечення господарського правопорядку у сфері реалізації і захисту промислової власності» досліджено зміст та особливості реалізації правомочностей на об'єкти промислової власності та їх захисту в господарському обігу.

На основі проведеного дослідження уточнено поняття «реалізація прав промислової власності» як правомірні дії правовласника або іншої уповноваженої

особи щодо здійснення правомочностей, які складають зміст особистих немайнових та майнових прав на об'єкти промислової власності, на свій розсуд з метою задоволення їх інтересів, у встановлених законом межах. Конкретизовано значення об'єктів промислової власності для господарського правопорядку, а саме, що ці об'єкти і рівень їх використання формують інтелектуальний капітал суб'єктів підприємництва і держави в цілому, який має важливе значення як на мікро, так і на макроекономічному рівні.

В результаті дослідження поняття комерціалізації прав промислової власності і його співвідношення з поняттям реалізації цих прав обґрунтовано, що поняття комерціалізації у сфері промислової власності є багатоаспектним і включає цілий комплекс дій, які забезпечують отримання економічних вигід (прибутку) від залучення об'єктів інтелектуальної власності (нематеріальних активів) до господарської діяльності та економічного обороту. Уточнено, що юридичною формою комерціалізації виступає правова категорія «реалізація прав промислової власності», яка представляє собою здійснення можливостей (правомочностей), які складають зміст майнових прав на об'єкт промислової власності, з метою отримання комерційного ефекту (прибутку). На цій основі обґрунтовано, що законодавство про охорону прав на об'єкти промислової власності не потребує окремої законодавчої легалізації терміну «комерціалізація».

Доведено, що комерціалізація виступає результатом практичної реалізації майнових прав інтелектуальної власності через укладення господарсько-правових договорів (ліцензійних договорів, договорів про передачу прав, комерційної концесії тощо), а також шляхом створення спільних підприємств, інвестиційних проєктів або використання об'єктів промислової власності у власному виробництві. На основі цього обґрунтовано, що комерціалізація розглядається як складова економічної діяльності, у межах якої здійснюється трансформація результатів інтелектуальної діяльності у товар чи послугу, що має ринкову цінність.

Аргументовано, що ефективність процесів комерціалізації безпосередньо залежить від рівня сформованості правового середовища, зокрема від наявності чітких і узгоджених норм, які регулюють порядок укладення, виконання та припинення договорів у сфері використання об'єктів промислової власності. Підкреслено, що узгодження правових, економічних та управлінських підходів до процесу комерціалізації створює підґрунтя для підвищення рівня правової визначеності, розвитку національного ринку об'єктів інтелектуальної власності та формування ефективної системи інституційного забезпечення у цій сфері.

Обґрунтовано, що господарський правопорядок у сфері реалізації прав промислової власності має забезпечуватись завдяки: 1) дотриманню суб'єктами прав встановлених в законодавстві правил щодо набуття, здійснення прав; 2) належному виконанню договірних зобов'язань, пов'язаних із розпорядженням правами промислової власності; 3) ефективному захисту прав та інтересів суб'єктів; 4) державній підтримці процесів комерціалізації прав промислової власності.

Запропоновано удосконалити законодавчу регламентацію складів адміністративних і кримінальних правопорушень у сфері промислової власності. Аргументовано необхідність системного узгодження норм Кримінального кодексу України (далі – КК України), Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) і спеціальних законів. Обґрунтовано необхідність приведення об'єктивної сторони ст. 164-3 КУпАП у відповідність до переліку заборонених дій згідно Закону «Про захист від недобросовісної конкуренції»; запровадження інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб у ст. 51-2 КУпАП із розмежуванням відповідальності між посадовими особами та самою юридичною особою; закріплення у КУпАП більш суворих санкцій за порушення у сфері промислової власності за моделлю ст. 476 Митного кодексу України (далі – МК України) та перенесення відповідного складу з МК України до КУпАП.

Обґрунтовано необхідність закріплення у КУпАП більш суворих санкцій за порушення у сфері промислової власності шляхом запровадження підходу

закріпленого у ст. 476 МК України до визначення розміру штрафів за порушення прав інтелектуальної власності (від 1000 до 2000 НМДГ), а також доцільність перенесення адміністративних правопорушень у сфері промислової власності – переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності з ст. 476 МК України до КУпАП.

Конкретизовано ознаки об'єктивної сторони складів злочинів за ст. 177 і ст. 229 КК України і запропоновано включення додаткової кваліфікуючої ознаки – систематичність дій, а ознаку «завдання шкоди» обґрунтовано доводити з урахуванням таких критеріїв як характер, спосіб, систематичність протиправних дій, масштаби порушення, а не з прив'язкою до неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Обґрунтовано, що підстави захисту, формулювання понять і видів порушення, їх співвідношення з іншими підставами (загроза порушень, невизнання прав), які передбачені у ЦК України та спеціальних законах потребують системного узгодження. Аргументовано необхідність удосконалення порядку реалізації санкції «стягнення компенсації» відповідно до ст. 34 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» з позиції дотримання принципу правової визначеності.

Обґрунтовано доцільність закріплення у Цивільному процесуальному кодексі України (далі – ЦПК України) і Господарському процесуальному кодексу України (далі – ГПК України) критеріїв визначення ефективного способу судового захисту, що сприятиме сталій судовій практиці, оперативному та дієвому захисту осіб та посиленню господарського правопорядку в цілому.

Додатково обґрунтовано доцільність запровадження діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності з огляду на євроінтеграційні прагнення України, техніко-юридичну складність доказування в ІР-спорах і потребу уніфікації стандартів розгляду таких справ.

Ключові слова: господарський правопорядок, правопорядок, публічний порядок, післявоєнне відновлення, механізм правового регулювання, правове регулювання, законодавство, європейська інтеграція, кодифікований акт,

промислова власність, інтелектуальна власність, сфера господарювання, суб'єкт господарювання, правовідносини, класифікація правовідносин, юридично-галузева ознака правовідносин, права промислової власності, реалізація прав, верховенство права, Конституція України, економіка, економічна конкуренція, договірне регулювання, господарські договори, кримінальна відповідальність, адміністративна відповідальність, захист прав, судовий захист, правопорушення.

ABSTRACT

Soprun V.V. Legal Provision of Economic Legal Order in the Sphere of Industrial Property. – A qualification research work submitted as a manuscript.

A dissertation presented for the scientific degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 «Law» in the field of knowledge 08 «Law».– Vasyl’ Stus Donetsk National University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnytsia, 2026.

The dissertation is devoted to a comprehensive examination of the legal provision of economic legal order in the field of industrial property.

In Chapter 1, “General Characteristics of the Legal Provision of Economic Legal Order in the Sphere of Industrial Property”, the general principles and the content of the economic legal order within the field of industrial property are examined. It is substantiated that, in contemporary legal doctrine, the terms “legal order in the sphere of economic activity”, “public economic order”, “legal economic order”, and “economic legal order” are used synonymously to denote a specific manifestation of the general legal order within the domain of economic relations.

Drawing on a synthesis of legislative and scholarly approaches to understanding economic legal order, the definition of economic legal order is refined as a state of ordered relations in the sphere of industrial property, reproduced in everyday practice through the coordinated operation of the legal regulatory mechanism (legal norms – legal facts – legal relations – acts of implementation and law enforcement) and the lawful conduct of participants in economic relations. The substantive elements and the correlation between the legal regulatory mechanism and the mechanism of legal provision of economic legal order in the sphere of industrial property are identified and clarified.

A definition of the mechanism for the legal provision of economic legal order in the sphere of industrial property is proposed, and the constituent elements of this mechanism are identified.

The definition of the concept of “legal relations in the field of industrial property” is refined, and their classification is proposed according to seven coherent criteria, namely: by content; by the composition of subjects; by the object of legal

relations; by legal-sectoral characteristics; by the grounds for their emergence, modification or termination; by functional purpose; and by nature.

Proposals are formulated regarding amendments to Article 421 of the Civil Code of Ukraine (hereinafter – the CC of Ukraine), according to which the state may be recognised as a subject of industrial property rights exercised, in accordance with the procedure established by law, through the relevant legal entities (state authorities, state enterprises, etc.).

The periodisation of the formation of the legislative framework (from the initial consolidation of norms to the stage of EU-integration harmonisation) is examined and specified, which has made it possible to identify regulatory gaps caused by decodification processes.

It is established that the repeal of the Commercial Code of Ukraine (hereinafter – the CCU) without the simultaneous introduction of a coherent sectoral codifying act leads to a rupture in the normative structure, increases the risks of conflicts of norms and fragmentation of judicial practice, and thereby weakens the predictability and uniformity of law enforcement in cases directly related to industrial property objects and their circulation. The necessity of adopting the Code of Ukraine on Industrial Property is substantiated as a means of ensuring the unification of terminology, the coordination of substantive and procedural norms, and the enhancement of the predictability of regulatory rules for participants in economic circulation in the relevant sphere.

In Chapter 2, “Legal Provision of Economic Legal Order in the Sphere of Exercising and Protecting Industrial Property”, the substantive content and specific features of exercising entitlements to industrial property objects and their protection within economic circulation are examined.

Based on the conducted research, the concept of “exercise of industrial property rights” is refined as lawful actions undertaken by the right holder or another authorised person aimed at exercising the entitlements constituting the content of personal non-property and property rights to industrial property objects, at their own discretion and for the purpose of satisfying their interests, within the limits established by law. The

significance of industrial property objects for economic legal order is specified, namely that such objects and the extent of their utilisation shape the intellectual capital of business entities and of the state as a whole, which is of considerable importance at both the micro- and macroeconomic levels.

As a result of examining the concept of commercialisation of industrial property rights and its correlation with the concept of exercising such rights, it is substantiated that commercialisation in the sphere of industrial property is multi-faceted and encompasses an entire range of actions aimed at generating economic benefits (profit) through the integration of intellectual property objects (intangible assets) into economic activity and economic circulation. It is clarified that the legal form of commercialisation is represented by the legal category “exercise of industrial property rights”, which consists in performing the entitlements constituting the content of property rights to an industrial property object for the purpose of obtaining commercial effect (profit). On this basis, it is argued that legislation on the protection of industrial property rights does not require separate statutory legalisation of the term “commercialisation”.

It is demonstrated that commercialisation constitutes the result of the practical exercise of intellectual property rights through the conclusion of commercial and legal agreements (licensing agreements, agreements on the transfer of rights, commercial concession agreements, etc.), as well as through the establishment of joint ventures, the implementation of investment projects, or the utilisation of industrial property objects in one’s own production. On this basis, it is substantiated that commercialisation is regarded as a component of economic activity within which the results of intellectual activity are transformed into goods or services that possess market value.

It is argued that the effectiveness of commercialisation processes directly depends on the degree of development of the legal environment, in particular on the existence of clear and coherent norms regulating the procedure for the conclusion, performance and termination of agreements in the sphere of the use of industrial property objects. It is emphasised that the alignment of legal, economic and managerial

approaches to the process of commercialisation provides the foundation for enhancing legal certainty, developing the national market for intellectual property objects, and forming an effective system of institutional support in this area.

It is substantiated that economic legal order in the sphere of exercising industrial property rights is to be ensured through: 1) compliance by the subjects of rights with the statutory rules on the acquisition and exercise of rights; 2) the proper performance of contractual obligations related to the disposal of industrial property rights; 3) the effective protection of the rights and interests of the relevant subjects; 4) state support for the processes of commercialising industrial property rights.

It is proposed to improve the legislative regulation of the constituent elements of administrative and criminal offences in the sphere of industrial property. The necessity of systematically harmonising the provisions of the Criminal Code of Ukraine (hereinafter – the CC of Ukraine), the Code of Ukraine on Administrative Offences (hereinafter – the CUAO), and the special laws is substantiated. The need to bring the objective element of Article 164-3 of the CUAO into conformity with the list of prohibited acts set out in the Law “On Protection Against Unfair Competition” is justified; to introduce the institution of administrative liability of legal entities in Article 51-2 of the CUAO, distinguishing between the liability of officials and that of the legal entity itself; to establish stricter sanctions in the CUAO for violations in the sphere of industrial property, modelled on Article 476 of the Customs Code of Ukraine (hereinafter – the CCU), and to transfer the corresponding offence from the CCU to the CUAO.

The necessity of establishing stricter sanctions in the Code of Ukraine on Administrative Offences (hereinafter – the CUAO) for violations in the sphere of industrial property is substantiated by introducing the approach set out in Article 476 of the Customs Code of Ukraine (hereinafter – the CCU) for determining the amount of fines for infringements of intellectual property rights (from 1,000 to 2,000 tax-free minimum incomes of citizens). The advisability of transferring administrative offences in the sphere of industrial property – specifically, the movement of goods across the

customs border of Ukraine in violation of intellectual property rights – from Article 476 of the CCU to the CUAO is likewise substantiated.

The characteristics of the objective element of the offences under Articles 177 and 229 of the Criminal Code of Ukraine (hereinafter – the CC of Ukraine) are specified, and the inclusion of an additional qualifying element – the systematic nature of the acts – is proposed. It is further argued that the element of “causing harm” should be substantiated with regard to criteria such as the nature, manner and systematic nature of the unlawful acts, as well as the scale of the infringement, rather than by reference to the tax-free minimum incomes of citizens.

It is substantiated that the grounds for protection, the formulation of concepts and types of infringement, and their correlation with other grounds (the threat of infringement, non-recognition of rights), as provided in the CC of Ukraine and in special laws, require systematic harmonisation. The necessity of improving the procedure for applying the sanction of “recovery of compensation” pursuant to Article 34 of the Law “On the Protection of Rights to Inventions and Utility Models” is argued from the standpoint of ensuring legal certainty.

The advisability of establishing, in the Civil Procedure Code of Ukraine (hereinafter – the CPC of Ukraine) and the Commercial Procedure Code of Ukraine (hereinafter – the CPCU), criteria for determining an effective means of judicial protection is substantiated, as this would contribute to consistent judicial practice, ensure prompt and effective protection of individuals, and strengthen economic legal order overall.

In addition, the expediency of introducing the operation of the High Court on Intellectual Property is substantiated in view of Ukraine’s European integration aspirations, the technical and legal complexity of evidentiary processes in IP disputes, and the need to unify standards for adjudicating such cases.

Keywords: economic legal order, legal order, public order, post-war recovery, legal regulatory mechanism, legal regulation, legislation, European integration, codified act, industrial property, intellectual property, sphere of economic activity, business entity, legal relations, classification of legal relations, legal-sectoral

characteristic of legal relations, industrial property rights, exercise of rights, rule of law, Constitution of Ukraine, economy, economic competition, contractual regulation, commercial agreements, criminal liability, administrative liability, protection of rights, judicial protection, offence.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. **Сопрун В.В.** Механізм правового регулювання відносин промислової власності як засіб зміцнення господарського правопорядку. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. № 1. Т. 3. С. 130-141. DOI 10.31558/2786-5835.2023.1.3.13. URL: <https://jpchdnu.donnu.edu.ua/article/view/14195>.

2. **Сопрун В.В.** Правовідносини промислової власності у механізмі забезпечення господарського правопорядку. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2024. № 40. С. 119-124. DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.10725894>. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1082>.

3. Коваль І.Ф., **Сопрун В.В.** Теоретико-правові засади реалізації прав промислової власності в Україні. *Європейський правничий часопис*. 2025. № 9. С. 17-24. DOI 10.36919/3041-1149(Print).9.2025.17-24. URL: https://cms.legal-journal.e-u.edu.ua/uploads/9_5_f73cb1cd26.pdf.

4. **Сопрун В.В.** Забезпечення правового порядку шляхом протидії правопорушенням у сфері промислової власності. *Успіхи і досягнення у науці (Серія «Право», Серія «Освіта», Серія «Управління та адміністрування», Серія «Соціальні та поведінкові науки»)*. 2025. № 10 (20). С. 247-260. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-10\(20\)-247-260](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-10(20)-247-260). URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sas/article/view/30583/30546>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. **Сопрун В.В.** Поняття господарського правопорядку: правові засади. *Осінні юридичні читання – 2022. Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та юридичної науки: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 24 листопада 2022 р., Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. С. 478-483.*

6. **Сопрун В.В.** Адміністративна відповідальність як гарантія забезпечення прав суб'єктів промислової власності. *Право, інтелектуальна власність, креативні індустрії: сучасний вимір і подальші перспективи*: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції, 19 травня 2023 р., Київ: Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2023, С. 137-141.

7. **Сопрун В.В.** Відносини у сфері промислової власності: поняття та види. *Осінні юридичні читання – 2023. Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та юридичної науки*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 23 листопада 2023 р., Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2023. С. 486-490.

8. **Сопрун В.В.** Способи судового захисту прав суб'єктів господарювання у правовідносинах промислової власності. *П'яті наукові читання пам'яті академіка В.К. Мамутова*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28 червня 2024 р., Київ: НАН України, ДУ «ІЕПД імені В.К. Мамутова НАН України». 2024. С. 282-287.

9. **Сопрун В.В.** Законодавча основа правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності. *Актуальні шляхи вдосконалення українського законодавства*: збірник тез наукових доповідей і повідомлень XX Всеукраїнської науково-практичної конференції вчених, практикуючих юристів, аспірантів та студентів, 22 листопада 2024 р., Харків: Юрид. клініка Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого, Координац. центр з надання правничої допомоги, Рада адвокатів Харків. обл., Громад. орг. «Центр розвитку правничої клінічної освіти». 2024. С. 267-271.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВОПОРЯДКУ У СФЕРІ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ.....	28
1.1. Поняття і зміст господарського правопорядку у сфері промислової власності.....	28
1.2. Господарські правовідносини у сфері промислової власності.....	44
1.3. Механізм правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності.....	59
1.4. Законодавча основа правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності.....	84
ВИСНОВКИ ЗА РОЗДІЛОМ 1.....	101
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВОПОРЯДКУ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ І ЗАХИСТУ ПРАВ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ.....	106
2.1. Правове забезпечення господарського правопорядку у сфері реалізації прав промислової власності.....	106
2.2. Правопорушення у сфері промислової власності і застосування юридичної відповідальності.....	122
2.3. Форми і способи захисту прав промислової власності у сфері господарювання.....	148
ВИСНОВКИ ЗА РОЗДІЛОМ 2.....	175
ВИСНОВКИ.....	180
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	189
ДОДАТКИ.....	215

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Проблема захисту прав на об'єкти промислової власності є надзвичайно актуальною для України, яка має курс на інноваційний розвиток економіки країни. Різноманітні порушення прав на об'єкти промислової власності, що є основою інновацій, наносять значну шкоду економічним інтересам правовласників, споживачам, загрожують фінансовій стійкості країни, її економічній безпеці, і як, наслідок, руйнують правопорядок в сфері господарювання. Утвердження і зміцнення господарського правопорядку вимагає ефективного правового регулювання відносин промислової власності та дієвих механізмів попередження і припинення вказаних дій, особливо в умовах швидкого технологічного розвитку та європейської інтеграції.

Саме рівень впорядкованості господарських відносин у сфері промислової власності, чітке визначення меж і обсягу правового впливу на ці відносини, наявність дієвих механізмів реалізації і захисту прав промислової власності є важливими чинниками забезпечення правопорядку в цій сфері.

Нормативно-правове забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності ґрунтується на нормах Конституції України, Паризької конвенції про охорону промислової власності, Митного кодексу України, Цивільного кодексу України, законів України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на географічне зазначення», інших законів. Чинна законодавча база в цілому забезпечує основу для правового регулювання відносин промислової власності, проте містить низку термінологічних вад і змістовних прогалин, суперечливих положень, які знижують ефективність правового забезпечення господарського правопорядку у цій сфері.

Науково-теоретична і прикладна проблематика правового регулювання промислової власності широко розробляється в науковій літературі. За останнє

десятиріччя її дослідженню присвячені дисертаційні роботи, зокрема, Г.О. Ульянової «Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату» (2015 рік), К.В. Оверковського «Правове забезпечення введення прав промислової власності в господарський оборот» (2020 рік), Т.М. Ярошевської «Охорона прав промислової власності: приватно-правовий аспект» (2021 рік), О.В. Бахура «Судовий захист прав інтелектуальної власності у сфері господарювання» (2023 рік), С.Г. Ткачука «Господарсько-правові засоби попередження і припинення контрафакції у сфері промислової власності» (2025 рік) та інших авторів. Найбільш сучасне теоретичне дослідження правопорядку здійснено в дисертації Ю.П. Шкіндера «Правопорядок в умовах цифровізації» (2025 рік).

Наукові праці зазначених та інших фахівців складають підґрунтя для подальших розробок у цій сфері. Разом з тим швидкий і динамічний розвиток економічних відносин, національного законодавства, прискорення євроінтеграційних процесів зумовлюють переосмислення багатьох напрацювань щодо промислової власності і її інтеграції до економічних процесів. Поряд з приватно-правовими засадами регулювання відносин промислової власності важливе значення мають публічно-правові важелі впливу, що в своїй сукупності забезпечують господарський правопорядок у сфері промислової власності.

Наведене вказує на актуальність та доцільність подальших наукових досліджень теоретичних і практичних проблем правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності, чим і обумовлено вибір теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної діяльності юридичного факультету Донецького національного університету імені Василя Стуса у межах тем «Охорона і захист майнових та особистих немайнових прав в сучасних умовах державотворення» (ДР № 0122U002491), («Правові засади соціально-економічної поствоєнної відбудови України» ДР №0124U004747), в межах яких дисертантом здійснено наукову розробку питань

правового забезпечення правопорядку у сфері набуття, здійснення і захисту прав на об'єкти промислової власності і обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення законодавства у зазначеній сфері.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування нових положень щодо вдосконалення правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності і розробка пропозицій з удосконалення відповідного законодавства.

Для досягнення зазначеної мети поставлено та вирішено такі **завдання**: дослідження і уточнення поняття та змісту господарського правопорядку у сфері промислової власності;

дослідження господарських правовідносин у сфері промислової власності та уточнення їх поняття і проведення класифікації;

аналіз і уточнення поняття та складових механізму правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності;

проведення аналізу формування і стану правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності та визначення напрямів удосконалення законодавчої основи;

дослідження механізму правового регулювання та правового забезпечення реалізації прав промислової власності у сфері господарювання і з'ясування їх особливостей;

аналіз і доопрацювання положень щодо правопорушень у сфері промислової власності та застосування юридичної відповідальності за їх вчинення;

дослідження і доопрацювання положень щодо форм та способів захисту прав промислової власності у сфері господарювання.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають стосовно набуття, здійснення, захисту прав на об'єкти промислової власності.

Предметом дослідження є правове забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності.

Методи дослідження. В процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, зокрема: діалектичний, системного аналізу, аналізу й синтезу, формально-юридичний, порівняльно-правовий, конкретно-соціологічний, формально-логічний та інші. Із загальнонаукових методів використано діалектичний метод, за допомогою якого було охарактеризовано поняття і сутність господарського правопорядку у сфері промислової власності, системно-структурний (для моделювання елементів механізму та їх взаємодії), аналіз і синтез (для виокремлення складників правового регулювання та подальшого узагальнення), індукцію й дедукцію (для переходу від окремих норм і кейсів до загальних висновків і навпаки), абстрагування та узагальнення (для формування дефініцій і класифікацій), метод аналогії та моделювання (для побудови нормативно-інструментальної моделі механізму), історичний метод (для ретроспективи становлення законодавства та періодизації). Із спеціальних використано: формально-юридичний (тлумачення норм, виявлення колізій, прогалин), порівняльно-правовий (зіставлення національних норм із *acquis* ЄС та практикою держав-членів), конкретно-соціологічний (аналіз правозастосовної практики, адміністративних і судових рішень), а також формально-логічний (верифікація внутрішньої узгодженості аргументації й класифікацій).

Теоретичну основу дослідження, окрім дисертацій вищезазначених авторів, склали наукові роботи: Г.О. Андрощука, Ю.Є. Атаманової, О.О. Бакалінської, О.А. Беляневич, А.Г. Бобкової, Н.В. Щербакової, Ю.Л. Бошицького, Л.М. Дорошенко, Р.Є. Еннан, Г.Л. Знаменського, І.Ф. Коваль, В.К. Мамутова, Р.А. Джабраїлова, Н.М. Мироненко, О.П. Орлюк, М.Ю. Потоцького, Л.Д. Руденко, О.І. Харитонової, Р.Б. Шишки, В.С. Щербини, І.Є. Якубівського та інших.

Емпіричну основу дослідження склали національне та зарубіжне законодавство, міжнародно-правові акти, акти ЄС, матеріали правозастосовної практики, практики, статистичні дані.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше у вітчизняній юридичній науці запропоновано комплексне дослідження проблем правового забезпечення правопорядку у сфері промислової власності, на підставі чого обґрунтовано висновки і положення щодо вдосконалення правового забезпечення господарського правопорядку у цій сфері та розроблено пропозиції щодо розвитку законодавства в зазначеній сфері.

Наукова новизна одержаних у дисертації результатів конкретизується в наступних основних положеннях, висновках та пропозиціях:

Вперше:

визначено поняття механізму правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності як цілісної, багаторівневої системи правових засобів, інституцій та процедур, за допомогою яких відбувається правове регулювання відносин щодо створення, використання, розпорядження та захисту об'єктів промислової власності, гарантується їх передбачувана, контрольована й захищена реалізація в господарському обігу;

обґрунтовано співвідношення механізму правового регулювання правовідносин промислової власності і механізму правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності: перший становить нормативно-інструментальну основу (норма права – юридичний факт – правовідносини – акт реалізації – правозастосування), яка трансформує приписи у правомірну поведінку; другий є ширшим поняттям і охоплює також інституційно-процесуальну площину, що забезпечує сталу дієвість та захищеність цієї трансформації: адміністративно-юрисдикційні повноваження УкрНОІВІ, спеціалізовану (або концентровану) судову юрисдикцію з ІР-спорів, процесуальні механізми швидкого та технічно компетентного розгляду, контрольні та превентивні заходи (митний/ринковий нагляд), а також цифрові сервіси (реєстри) й міжнародно-правову інтеграцію.

Удосконалено положення щодо:

поняття господарського правопорядку шляхом уточнення його визначення як інституційно забезпеченого, динамічного стану упорядкованості суспільних

відносин у сфері промислової власності, який формується завдяки правомірній поведінці учасників цих відносин, узгоджує приватні і публічні інтереси у сфері набуття, реалізації і захисту прав на об'єкти промислової власності, забезпечує передбачуваність і стабільність господарського обороту, ефективний захист прав і законних інтересів, а також невідворотність юридичної відповідальності;

поняття правовідносин у сфері промислової власності з уточненням, що це врегульовані нормами права суспільні відносини щодо створення, набуття, використання, розпорядження та захисту прав на об'єкти промислової власності, які складаються між уповноваженими особами у межах реалізації їх прав та виконання обов'язків з метою забезпечення досягнення їх інтересів та утвердження правопорядку;

класифікації правовідносин у сфері промислової власності з конкретизацією наступних критеріїв їх поділу: 1) за змістом (створення, набуття (оформлення), використання, розпорядження, захист прав на об'єкти промислової власності); 2) за суб'єктом складом («творець/уповноважена особа – держава» (в особі УКРНОІВІ/IP-офіс); «правовласник – користувач/набувач»; «працівник-творець – роботодавець»); 3) за об'єктом правовідносин (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, комерційні найменування, географічні зазначення); 4) за юридично-галузевою ознакою (господарські, адміністративні, цивільні, трудові, кримінальні та адміністративно-деліктні); 5) за підставами виникнення/зміни/припинення (виникають внаслідок створення об'єкту промислової власності, укладення договорів щодо відчуження таких об'єктів, реорганізації юридичної особи та переходом прав правонаступником, актів органів державної влади, рішення суду, звернення стягнення на права та на підставі звернення до уповноваженого органу щодо набуття прав); 6) за функціональним призначенням (регулятивні та охоронні); 7) за природою (матеріально-правові і процесуально-правові);

кола суб'єктів прав на об'єкти інтелектуальної власності з пропозицією передбачити у ст. 421 ЦК України, що держава може бути суб'єктом прав

промислової власності, які вона здійснює у встановленому законодавством порядку через відповідні юридичні особи (державні органи, державні підприємства тощо);

співвідношення понять «комерціалізація прав промислової власності» та «реалізація прав промислової власності» з обґрунтуванням, що поняття комерціалізації у сфері промислової власності є багатоаспектним і включає цілий комплекс дій, які забезпечують отримання економічних вигід (прибутку) від залучення об'єктів інтелектуальної власності (нематеріальних активів) до господарської діяльності та економічного обороту, а реалізація прав промислової власності є юридичною формою комерціалізації у сфері промислової власності у вигляді здійснення можливостей (правомочностей), які складають зміст майнових прав на об'єкт промислової власності;

складів адміністративних правопорушень у сфері промислової власності з обґрунтуванням доцільності: 1) приведення у відповідність змісту об'єктивної сторони ст. 164-3 КУпАП до переліку заборонених дій згідно Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»; 2) запровадження в ст. 51-2 КУпАП інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб шляхом розмежування відповідальності між посадовими особами та самою юридичною особою;

адміністративних санкцій за порушення у сфері промислової власності з обґрунтуванням доцільності закріплення в КУпАП більш суворих санкцій шляхом запровадження підходу, закріпленого у ст. 476 МК України до визначення розміру штрафів за порушення прав інтелектуальної власності (від 1000 до 2000 НМДГ з конфіскацією);

нормативного закріплення адміністративних правопорушень у сфері промислової власності шляхом обґрунтування доцільності перенесення правопорушення «переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності» зі ст. 476 МК України до КУпАП;

складів кримінальних правопорушень у сфері промислової власності (ст.ст. 177, 229 КК України) шляхом конкретизації ознак об'єктивної сторони

(виготовлення, збут, використання тощо позначень); запровадження додаткової ознаки – систематичність дій; з пропозицією визначати кваліфікуючу ознаку «завдання шкоди» з прив'язкою не до неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а на підставі врахування таких критеріїв як характер, спосіб, систематичність протиправних дій, масштаби порушення;

способу захисту «стягнення компенсації» у статті 34 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» з обґрунтуванням, що нормативна регламентація цієї санкції потребує вдосконалення з урахуванням принципу правової визначеності;

способів захисту прав промислової власності з пропозицією доповнити ЦПК України та ГПК України положеннями про критерії визначення ефективного способу судового захисту: обраний спосіб захисту передбачений законодавством, договором, звичаями ділового обороту або визначений позивачем у позовній заяві для захисту порушеного права; обраний спосіб захисту відповідає змісту та природі порушених прав та/або законних інтересів позивача; обраний спосіб захисту відповідає характеру дій відповідача (порушення, загроза порушення, невизнання, оспорювання прав); обраний спосіб захисту дозволить усунути негативні наслідки, поновити права позивача; існує реальна можливість виконати рішення суду; обраний спосіб захисту не суперечить закону та принципу верховенству права.

Дістали подальший розвиток положення щодо:

господарського правопорядку шляхом конкретизації його ознак, а саме:

- 1) має виразно інституційний характер, тобто забезпечується організаційно-правовими інститутами держави та громадянського суспільства;
- 2) спирається на дотримання учасниками господарських відносин принципів законності і верховенства права;
- 3) передбачає внутрішньо узгоджену систему норм і процедур, а також стабільність і передбачуваність їх реалізації;
- 4) забезпечує баланс приватноправової автономії та публічно-правового впливу;

періодизації законодавчої основи правового регулювання господарського правопорядку у сфері промислової власності з конкретизацією таких етапів:

первинне закладення нормативних засад і формування спеціального законодавства у період 1991-2013рр.; з 2014р. до 2025р. – систематизація нормативно-правового регулювання на базі ЦК та ГК України і започаткування системної євроінтеграційної гармонізації національного законодавства; 2025р. – скасування ГК України і продовження євроінтеграційної політики;

обґрунтування помилковості скасування ГК України з урахуванням негативних наслідків такого кроку для правового регулювання господарських відносин промислової власності;

значення об'єктів промислової власності для господарського правопорядку, а саме конкретизовано, що об'єкти промислової власності і рівень їх використання формують інтелектуальний капітал суб'єктів підприємництва і держави в цілому, який має важливе значення як на мікро, та і на макроекономічному рівні; на рівні держави цей капітал забезпечує проривний і випереджальний характер економіки, для окремих підприємницьких структур – отримання прибутку і конкурентних переваг на ринку;

обґрунтування доцільності запровадження діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності, враховуючи євроінтеграційні прагнення України, специфіку справ про захист прав інтелектуальної власності, складність засобів доказування;

систематизації норм про право промислової власності в окремому кодифікованому акті з обґрунтуванням переваг саме такого напрямку удосконалення законодавства у цій сфері.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що висновки та пропозиції, обґрунтовані в дисертаційній роботі, становлять науково-теоретичний і практичний інтерес, можуть бути використані у правотворчій та правозастосовчій діяльності. Науково-теоретичні результати спрямовані на вирішення сучасних проблем правового забезпечення господарського правопорядку у сфері використання і розпорядження правами промислової власності та можуть бути використані для вдосконалення національного законодавства.

Матеріали дисертації рекомендовано до використання в діяльності ТОВ «ТОРГОВИЙ ДІМ «ТЕПЛА ТОЧКА» (Додаток А), а також впроваджені в навчальний процес Донецького національного університету імені Василя Стуса при викладанні дисциплін «Право інтелектуальної власності», «Господарське право» (Додаток Б).

Окремі викладені в дисертаційній роботі положення, висновки та пропозиції, що мають дискусійний характер, можуть скласти підґрунтя для подальших наукових досліджень.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною роботою, результати якої отримані автором на основі власних досліджень на підставі аналізу наукової літератури, законодавства України, законодавства зарубіжних країн, матеріалів судової практики та статистичних даних. У науковій статті «Теоретико-правові засади реалізації прав промислової власності в Україні», опублікованій у співавторстві з І.Ф. Коваль, внесок автора полягає в обґрунтуванні положень щодо змісту реалізації прав промислової власності і співвідношення цього поняття з комерціалізацією.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися та обговорювалися на: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Осінні юридичні читання – 2022» Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та юридичної науки (м. Вінниця, 24 листопада 2022), V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Право, інтелектуальна власність, креативні індустрії: сучасний вимір і подальші перспективи» (м. Київ, 19 травня 2023), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Осінні юридичні читання – 2023» Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та юридичної науки (м. Вінниця, 23 листопада 2023), Всеукраїнській науково-практичній конференції «П'яті наукові читання пам'яті академіка В.К. Мамутова» (м. Київ, 28 червня 2024), XX Всеукраїнській науково-практичній конференції вчених, практикуючих юристів, аспірантів та студентів «Актуальні шляхи вдосконалення українського законодавства» (м. Харків, 22 листопада 2024).

Публікації. За темою дисертації опубліковано чотири наукові статті у фахових наукових виданнях України, перелік яких затверджений у встановленому порядку, а також п'ять тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації обумовлена метою, завданнями і предметом дослідження та складається із вступу, двох розділів, семи підрозділів, висновків. Загальний обсяг дисертації складає 189 сторінок. Робота містить список використаних джерел із 223 найменувань та додатки.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВОПОРЯДКУ У СФЕРІ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Поняття і зміст господарського правопорядку у сфері промислової власності

У кожній демократичній, соціальній та правовій державі, в тому числі й в Україні, дотримання правопорядку є визначальною умовою стабільного функціонування суспільства, державних інституцій та економічного сектору. За своєю сутністю, правопорядок відображає ступінь впорядкованості суспільних відносин, яка, в свою чергу, досягається шляхом реалізації права, узгодження волі держави і громадян, а також забезпечення верховенства закону у всіх сферах суспільного життя. Правопорядок виступає показником рівня правової культури суспільства, ступеня ефективності правової системи, здатності держави реалізовувати свої регулятивні функції з дотриманням принципу законності та верховенства права, є необхідною умовою для поєднання права і влади, що є результатом їхньої консолідованої взаємодії.

Правовий порядок, будучи специфічним соціально-правовим явищем, розкривається як результат дії механізму правореалізації. Його сутність полягає в упорядкуванні суспільних відносин відповідно до норм права, що, у свою чергу забезпечує стабільність, справедливість та безпеку у суспільстві. Наявність дієвого правопорядку гарантує захист прав і свобод людини, чіткість правил поведінки, прогнозованість правових наслідків та ефективність механізмів попередження конфліктів, що, в свою чергу, є основою цивілізованого життя, без якої неможливий розвиток демократичної правової держави та її суспільства.

Правова держава повинна орієнтуватись на високі ідеали нормотворчості, зв'язуючи систему законодавства конституційними принципами і забезпечуючи єдність правових цінностей. Саме такий підхід перетворює соціальний лад на

впорядковану систему правових відносин, де кожен суб'єкт діє в межах визначених законом прав та обов'язків. Таким чином, правопорядок можна розглядати не лише як результат реалізації правових норм, а й як стан збалансованості суспільних інтересів, в якому право виступає провідним регулятором.

У сучасній правовій доктрині забезпечення правопорядку розглядається як одна з базових (фундаментальних) функцій держави. Класичне методологічне підґрунтя такої позиції закладено М. Вебером, який визначав державу, як людську спільноту, яка успішно претендує на монополію легітимного фізичного примусу в межах визначеної території («the state is a human community that (successfully) claims the monopoly of the legitimate use of physical force within a given territory») [1]. Саме з цієї передумови випливає інституційний обов'язок держави забезпечувати підтримання правового порядку та дієвість права, як загальнообов'язкових правил поведінки.

Правовий порядок регламентується правовими нормами, характеризується реалізацією вимог законності, використанням суб'єктивних прав і є складовою публічного порядку, тобто публічний порядок як більш широка категорія включає в себе і правопорядок [2, с. 117]. В той же час, публічний порядок виступає як особлива правова категорія, що охоплює фундаментальні принципи правопорядку, моральні засади суспільства та основоположні правові цінності, які потребують особливого захисту з боку держави [3, с. 413].

Науковці виокремлюють низку істотних ознак правопорядку, зокрема: 1) його цільовий і результативний характер щодо права; 2) залежність від правозаконності; 3) вимогу високоузгодженої дії механізму правового регулювання; 4) органічний зв'язок із правовою та соціальною державою; 5) характеристику як стану суспільного життя, що відображає впорядковані зв'язки елементів соціальних систем [4, с. 523-524]. З цього слідує, що правовий порядок у суспільстві має формуватися державою, тобто функціонувати через її органи управління на основі принципів та основних засад, згідно з якими він діє.

Правопорядок не є лише результатом правової діяльності, а й фактично показником її інституційної спроможності забезпечувати баланс між публічними та приватними інтересам. У цьому контексті особливого значення набуває функція держави щодо підтримання господарського правопорядку – як основи впорядкованості економічної системи та стабільного господарського (економічного) обігу.

Категорія «правопорядок» активно використовується в теорії держави і права, де порядок означає організованість, стійкість і передбачуваність у побудові і функціонуванні будь-якого явища правової дійсності. Порядок вважається антиподом неорганізованості, хаосу, анархії тощо [5, с. 7].

З наведеного вбачається, що правопорядок не є статичним станом, а являє собою динамічну систему узгоджених суспільних зв'язків, яка підтримується дією правових норм і контролем з боку держави. У такому розумінні він є результатом реалізації не лише правових приписів, а й принципів правосвідомості, юридичної відповідальності, а також рівності усіх суб'єктів перед законом.

Дослідження теми правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності доцільно почати з розкриття поняття «господарського правопорядку». Питання розуміння сутності і змісту господарського правопорядку є актуальним, адже у чинному українському законодавстві відсутнє конкретне визначення поняття господарського правопорядку. Водночас, для цього важливо розкрити співвідношення між загальним поняттям «правопорядок» та його галузевим видом «господарський правопорядок».

Поняття «правопорядок» досить широко застосовується у законодавчих та інших нормативно-правових актах. В науковій літературі це поняття отримало ґрунтовне теоретичне осмислення, адже є однією з фундаментальних правових категорій, що визначає межі та способи впорядкування суспільних відносин у різних галузях права.

В юридичній енциклопедії правопорядок визначено як відносно мінлива й усталена інституційна форма правового життя спільноти, яка утворюється внаслідок домінування в ній поведінки і відносин, що базуються на правових нормах і цінностях, та виражається у стані передбачуваності й організованості правових комунікацій [6, с. 534].

Наведене підкреслює, що правопорядок є не лише зовнішньою впорядкованістю соціальних процесів, а й глибинною інституційною характеристикою правового життя суспільства. Саме завдяки сталим правовим зв'язкам і дотриманню цінностей права виникає передбачуваність, що є необхідною умовою стабільності держави та правової системи. Правопорядок тут постає як інтегрований результат правової соціалізації, коли суспільна поведінка базується не лише на формальному виконанні норм, а й на внутрішньо прийнятих цінностях законності та справедливості.

Ю.М. Оборотов зазначає, що правопорядок виступає як смислове призначення права, яке досягається забезпеченням стабільності людського буття [7, с. 6]. Показово, що більшість науковців розглядають правовий порядок саме крізь призму правових та моральних цінностей, тим самим підкреслюючи винятковий статус цього феномена. На користь такої позиції свідчить і те, що право за своєю природою є ціннісно-нормативною системою порядку, а тому саме явище порядку, як правило, лежить в основі будь-якого права. Отже, це дає змогу стверджувати, що правовий порядок є саме тією правовою цінністю, яка значною мірою визначає цінність самого права [8, с. 28].

К.Г. Волинка під правопорядком вважає засновану на праві і законності організацію правового життя, що відображає якісний фактичний стан суспільних відносин, врегульованих правом [9, с. 204].

В даному випадку, у визначенні «правопорядок» акцент зроблено саме на якісному аспекті правопорядку, як правової організації суспільного життя. Тобто він не зводиться до сукупності норм чи формальної законності, а відображає результат реального функціонування правових інститутів та рівень дії принципу верховенства права у суспільстві.

Окрім того, правопорядок доцільно розглядати як результат дії права в демократичній правовій державі. На думку П.М. Рабіновича правопорядок – це режим (стан) упорядкованості, організованості суспільних відносин, який складається за умов законності [10, с. 139].

Отже, правопорядок постає не як самостійний феномен поза правом, а як стан, що формується завдяки дотриманню законності, коли правові норми належним чином діють та забезпечують впорядкованість соціальних відносин. У цьому контексті поняття законності та правопорядку є взаємопов'язаними: перша виступає умовою, а друга – результатом належного правового регулювання.

О.В. Кривов'яз стверджує, що правопорядок є юридичним підсумком, якого прагне і держава, і суспільство. На його думку, встановлення належного рівня правопорядку в правовій державі можливе лише за наявності розвиненої, чітко функціонуючої правової системи суспільства. Для забезпечення правопорядку потрібне налагодження загального, універсального контролю як з боку держави, так і суспільства та громадян за виконанням законів, станом законності та правопорядку в Україні [11, с. 55].

Узагальнюючи дані тези, можна зазначити, що правопорядок – це не лише правовий результат, а й показник ефективності і якості правової системи, ступеня її відкритості до суспільного контролю та здатності забезпечувати зворотний зв'язок між державою та її громадянами.

Іншими ученими підкреслюється така риса правопорядку, як системність. Правопорядок визначається як системне утворення, що характеризується наявністю взаємодіючих елементів, які мають своєрідні властивості, співвідносяться між собою на основі статичної та динамічної упорядкованості і такі елементи правопорядку характеризуються відносною залежністю, автономністю, підсистемністю. Тому це такий стан регулювання суспільних відносин, за якого всі суб'єкти цих правовідносин (держава, суспільство, громадське об'єднання, індивід тощо) реалізують встановлені норми права шляхом дотримання, виконання, використання і застосування, без порушення

приписів законів держави та інших нормативно-правових актів [12, с. 133]. Також ці ж науковці підкреслюють, що правопорядок – це не лише мета, але і результат правового регулювання існуючих в суспільстві правовідносин. Для формування загального правопорядку має значення кожна галузь права, яка здійснює вплив на процеси правотворчості та правозастосовної практики. Право передбачає моделі належної поведінки, межі свого впливу на суспільні відносини, окреслюючи сферу, у якій має бути встановлений правопорядок. Право регламентує прийоми, способи та засоби впливу на поведінку суб'єктів. Реалізація правових норм досягається завдяки правомірній поведінці. Зокрема, через правомірну поведінку, з реалізацією норм права пов'язаний і правопорядок.

Одне з найбільш комплексних та повних наукових досліджень феномену правового порядку проведено Т.С. Подорожною. Науковицею виокремлено такі основні ознаки та властивості правопорядку: це якісний правовий стан суспільних відносин; йому властива урегульованість; складається в результаті реалізації права; забезпечується конституційно-правовим механізмом. На цій підставі Т.С. Подорожна визначила правопорядок як якісний фактичний стан урегульованості суспільних відносин, заснований на реалізації права і забезпечений особливим конституційно-правовим механізмом [13, с. 84-85].

Отже, потреби та інтереси громадян, держави й усього суспільства об'єктивно вимагають впорядкування суспільних процесів, забезпечення стабільності, прогнозованості та правової визначеності у всіх сферах життя. Такий порядок є підґрунтям сталого розвитку держави, оскільки лише в умовах чіткого й ефективно функціонуючого суспільного правового порядку можливе поступове просування країни до правової, демократичної та соціальної держави.

Метою правопорядку є упорядкування правових, політичних, економічних, соціальних та інших суспільних відносин за допомогою законів та інших нормативно-правових актів [6, с. 534]. Разом з тим і сам правопорядок визначається як кінцева мета правового регулювання, тобто упорядкування системи суспільних відносин [5, с. 7].

Узагальнюючи наведені підходи можна трактувати мету правопорядку як досягнення стійкої й передбачуваної організації суспільних зв'язків, у якій норми права знаходять свою реалізацію у правомірній поведінці суб'єктів права і забезпечують узгодження публічних і приватних інтересів та стабільність соціально-економічного розвитку. Водночас, окреслення правопорядку як кінцевої мети підкреслює його телеологічний вимір: правове регулювання спрямоване не лише на розв'язання окремих колізій, а й на формування цілісного стану впорядкованості, який відтворюється в повсякденній практиці.

В цілому, з цього слідує, що відсутність правопорядку призводить до правового нігілізму, зниження рівня правосвідомості, порушень та хаосу в управлінні та соціальній сфері. Тільки в умовах належного правового регулювання й гарантування законності і верховенства права забезпечується реальне дотримання та захист прав і свобод людини, реалізація її законних інтересів, а також належне виконання всіма учасниками правовідносин своїх юридичних обов'язків і несення відповідальності за протиправну поведінку. Із зазначеного слідує, що правовий порядок – це не лише вимога сучасного суспільства, а необхідна умова побудови цивілізованої держави європейського типу, в т.ч. у період післявоєнного відновлення України.

Як зауважувалось вище, правовий порядок в суспільстві функціонує за допомогою пріоритетів та основних засад, згідно з якими він формується та діє. Такими засадами є принципи правового порядку. Принципи правопорядку – це характерні, суб'єктивно та об'єктивно зумовлені ознаки, за допомогою та при безпосередній участі яких відбувається формування правопорядку і які є діалектичною основою його існування та функціонування [14, с. 86].

Спираючись на подані дефініції, принципи можна розглядати як систему нормативно-ціннісних орієнтирів, що задають рамки для побудови та підтримання правопорядку. Вони відображають як соціальну обумовленість права (зв'язок із потребами розвитку суспільства), так і юридичну конструкцію правового регулювання (зв'язок із верховенством права, конституційністю, системністю).

У науці виокремлюють різноманітні системи принципів правового порядку, зокрема за характером та значимістю принципи класифікують на: загальносоціальні, загальноправові та спеціальні.

Загальносоціальні принципи визначаються закономірностями і тенденціями суспільного розвитку та характеризують правопорядок як суспільну категорію, що функціонує в суспільстві та забезпечує його системність. Це принципи демократизму, гуманізму, справедливості, верховенства інтересів суспільства, які отримують правове закріплення та виявляються в існуючому правопорядку.

Загальноправові принципи характеризують усі правові реалії, забезпечуючи єдність права та відображаючи особливості окремих правових понять. Вони визначають правопорядок як політико-правове явище. Основними серед них є: рівність перед законом; обов'язковість закону для всіх суб'єктів; верховенство Конституції; законність, верховенство прав людини і громадянина; невідворотність відповідальності тощо.

О.В. Зайчук та Н.М. Оніщенко визначають, що спеціальні принципи характеризують правопорядок як самостійну і якісно відокремлену структуру. Основними серед них є: визначеність; системність; стійкість; єдність; принцип конституційності; принцип законності; принцип цілісності та структурності; принцип субординації; принцип гарантованості; принцип підконтрольності [15, с. 436-439].

Хоч у літературі більшість принципів різняться між собою за термінологічними і стилістичними формулюваннями, проте за змістом та розумінням фактично є подібними.

Для більш чіткого розуміння сутності та природи правопорядку доцільно звернутися й до його ознак, оскільки саме вони демонструють механізм внутрішньої організації й відтворення правової впорядкованості.

О.І. Безпалова виокремлює такі основні ознаки правопорядку: 1) розміщення їх у правових нормах у процесі правотворчості; 2) спирання на принцип верховенства права та законності; 3) встановлення їх в результаті

реалізації правових норм; 4) створення сприятливих умов для використання суб'єктивних прав; 5) передбачення своєчасного та повного виконання усіма суб'єктами юридичних обов'язків; 6) потреба в невідворотності юридичної відповідальності; 7) встановлення суворої громадської дисципліни; 8) передбачення чіткої та ефективної роботи усіх державних і приватних органів та служб; 9) створення умов для організованості громадянського суспільства та сприятливого режиму індивідуальної свободи; 10) забезпечення всіма державними заходами [16, с. 235].

Схожі думки висловлює Т.Ю. Кирилюк, яка стверджує, що правопорядок виникає внаслідок дії механізму реалізації права і виступає результатом матеріалізації та опредметнення правових ідей і правових приписів у поведінці суб'єктів правовідносин. Його зміст становить сукупність правових і неправових елементів, характерних ознак, властивостей і процесів, що забезпечують встановлення і підтримання правомірної поведінки суб'єктів. Виходячи з того, що правовий порядок визначається як система суспільних відносин, що врегульовані нормами права і упорядковані в результаті правомірної поведінки суб'єктів суспільного життя, то в якості найважливішого елемента його структури виділяється саме ця правомірну поведінку [17, с. 43].

О.П. Письменна виділила ознаки національного правового порядку, якими, серед іншого, є: - соціальне підґрунтя (правопорядок виступає системою забезпечення цілісності і життєдіяльності суспільства, виражається як його правова упорядкованість, захищеність, безпека); - закладається в правових нормах у процесі нормотворчості, тобто є формально закріпленим; формується в умовах реалізації принципів верховенства права й верховенства закону; - функціонування правопорядку забезпечується завдяки реальному втіленню норм права та його основних принципів в суспільно-правову практику через чіткий механізм правового регулювання на всій території держави; - функціонує, як правило, через систему правових відносин, правомірної та іншої юридично значущої поведінки суб'єктів суспільних відносин, будь-яких видів правової активності; - потребує ефективної діяльності органів та інститутів

громадянського суспільства і держави в усіх правових формах; - створює сприятливі умови для реалізації суб'єктивних прав та виконання всіма суб'єктами юридичних обов'язків тощо. Крім того, вчена акцентує увагу на тому, що саме на державу покладено відповідальність за реальний стан правопорядку в своїх територіальних кордонах [18].

Зазначені вище ознаки формують зміст правопорядку, які спрямовані на встановлення і підтримку правомірної поведінки суб'єктів суспільних відносин.

Під матеріальним змістом правопорядку розуміють систему юридичних (правових), політичних, економічних, соціальних, моральнодуховних суспільних відносин у громадянському суспільстві, які підтримуються правомірною поведінкою суб'єктів цих відносин. Юридичним змістом правопорядку є система реалізованої правосуб'єктності (реалізація прав, виконання обов'язків і можливість нести юридичну відповідальність) громадян, що є результатом утвердження законності, регулювання суспільних відносин, правомірної поведінки суб'єктів правовідносин, здійснення за допомогою правових засобів затверджених державою [12, с. 137].

Забезпечення належного рівня правопорядку є однією з основних функцій правової держави та важливою умовою стабільного розвитку суспільства. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від функціонування правових механізмів, спрямованих на реалізацію норм права. Забезпечення правопорядку значною мірою зумовлюється вибором та ефективністю правових форм, що застосовуються в межах механізмів реалізації правових норм. Саме відповідність таких форм сучасним викликам і специфіці правовідносин дозволяє забезпечити стабільність, передбачуваність та справедливість у правовій системі.

Таким чином, правопорядок є складною категорією, що базується на системі принципів, має ряд специфічних ознак, що формують його зміст (матеріальний та юридичний) і його метою є забезпечення функціонування суспільства шляхом дотримання норм права усіма суб'єктами, а у разі порушення, несення винними юридичної відповідальності.

В сучасному розумінні правопорядок можна охарактеризувати як форму правового життя суспільства, що визначається станом збалансованої взаємодії правових норм, принципів і цінностей, що забезпечує впорядкованість суспільних відносин, стабільність та передбачуваність суспільних відносин. Саме з такого підходу доцільно виходити при подальшому розкритті поняття господарського правопорядку, який становить особливу сферу прояву загального правопорядку.

Так, в залежності від виду суспільних відносин, які підлягають урегулюванню, виділяються типи правового порядку, зокрема господарський. Тому наведені вище науково-теоретичні висновки є важливим підґрунтям для дослідження господарського правопорядку, в тому числі у сфері промислової власності.

Для переходу від загальнотеоретичного розуміння правопорядку до його специфіки у сфері господарювання доцільно звернутися до законодавчих орієнтирів, зокрема ГК України, які історично фіксували понятійні рамки та принципи формування правового господарського порядку в Україні, а також до позицій провідних вітчизняних науковців, що конкретизують зміст даної категорії.

Слід зауважити, що 28 серпня 2025 року ГК України втратив чинність на підставі прийнятого 09 січня 2025 року Верховною Радою України Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 09.01.2025 р. №4196-IX [19]. Разом з тим, з метою відмежування елементів господарського правопорядку від суміжних конструкцій та забезпечення порівняльної наступності між попереднім і чинним масивом регулювання, в розрізі аналітичного та доктринального орієнтиру варто звернутись до положень ГК України.

Так, в преамбулі ГК України вказувалось, що цей Кодекс мав на меті забезпечити зростання ділової активності суб'єктів господарювання, розвиток підприємництва і на цій основі підвищення ефективності суспільного

виробництва, його соціальну спрямованість відповідно до вимог Конституції України, утвердити *суспільний господарський порядок* (виділено – В.Сопрун) в економічній системі України, сприяти гармонізації її з іншими економічними системами.

В нормах ГК України поняття правопорядку у сфері господарювання вживалося у ст. 5, яка визначала конституційні основи правопорядку у сфері господарювання. Частиною 1 статті 5 було закріплено, що правовий господарський порядок в Україні формується на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державного регулювання макроекономічних процесів, виходячи з конституційної вимоги відповідальності держави перед людиною за свою діяльність та визначення України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. Відповідно до ч. 2 ст. 5 визначались конституційні основи правового господарського порядку в Україні [20].

У ч. 2 ст. 216 ГК України також застосовувалося поняття правопорядку, а саме: «Застосування господарських санкцій повинно гарантувати захист прав і законних інтересів громадян, організацій та держави, в тому числі відшкодування збитків учасникам господарських відносин, завданих внаслідок правопорушення, та забезпечувати правопорядок у сфері господарювання».

Узагальнюючи зазначені положення, вбачається, що законодавець концептуалізував правовий господарський порядок як такий, що постає із балансу ринкового саморегулювання та державного регулювання економічних процесів, - балансу, що зумовлений конституційними засадами та соціальною спрямованістю економіки. Такий підхід відразу окреслює двошарову природу господарського правопорядку: поєднання приватноправової автономії учасників ринку з публічно-правовими інструментами держави, які разом формують стабільну, збалансовану й соціально орієнтовану систему. Це, у свою чергу, зумовлено сутністю і характером господарських відносин.

Слід зауважити, що аналізу Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм

у перехідний період та об'єднань юридичних осіб», прийнятому 09.01.2025 року, який визначає правові та організаційні засади діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб, окрему увагу присвячено у підрозділі 1.4 цього дисертаційного дослідження.

На доктринальному рівні вищезазначена основа господарського правопорядку послідовно підтримується. Так, І.Ф. Коваль, Ю.М. Павлюченко зазначають, що господарські відносини, які одночасно є і предметом регулювання, і об'єктом охорони, становлять результат тісного перетинання та взаємодії приватних і публічних інтересів учасників відносин у сфері господарювання. Ці інтереси можуть бути реалізовані з максимальною повнотою лише за умови належного врахування такої взаємодії в процесі впливу на ті чи інші господарські зв'язки, забезпечуючи тим самим необхідний рівень правопорядку в господарському житті [21, с. 19].

Вітчизняними науковцями (Г.Л. Знаменський [22], В.С. Мілаш [23], Г.В. Попов [24] та іншими) ґрунтовно досліджувалось питання сутності та змісту господарського правопорядку.

На думку В.С. Мілаш, сучасний господарський правопорядок має забезпечуватися через публічно-правові і приватноправові засади, співвідношення часток яких під час упорядкування господарських відносин на конкретному ринковому сегменті зумовлюється реальним рівнем розвитку його інфраструктури та ступенем концентрації публічних інтересів, що мають бути реалізовані в його межах [25, с. 64]. Ефективність механізму правового регулювання господарських відносин безпосередньо пов'язана з його спроможністю своєчасно реагувати на нові тенденції та умови соціально-економічного і політичного розвитку суспільства, а також трансформації господарського обороту, створювати належні умови його функціонування та забезпечувати реалізацію всього спектра інтересів, що виникають та реалізуються в його межах [23, с. 3].

У розумінні Г. Попова, О. Гафинця, господарський правопорядок – це правовий стан, який характеризується упорядкованістю суспільних відносин у сфері господарювання, що є результатом панування в країні законності та відображається у правомірній поведінці учасників правовідносин, які виникають з приводу реалізації норм, що регулюють господарську діяльність [24, с. 74-75].

Ґрунтовний внесок в розробку господарського правопорядку внесено Г.Л. Знаменським. При визначенні методу господарського права вчений зазначає, що суспільний господарський порядок – панівний в суспільстві уклад матеріального виробництва, заснований на положеннях Конституції, нормах права, моральних принципах, ділових правилах і звичаях, схвалених вищою законодавчою владою в стратегічних економічних рішеннях, що забезпечує гармонізацію приватних і публічних інтересів, що створюють партнерські і добропорядні взаємовідносини в господарюванні [22, с. 58-61].

Також вказаний науковець конкретизує, що «з погляду внутрішньої побудови суспільний господарський порядок може слугувати зосередженням таких вимог: рівне підпорядкування всіх учасників господарської діяльності суспільним інтересам і законодавству; забезпечення державою рівного захисту прав суб'єктів господарювання; стабільність умов для ефективного господарювання, заохочення суб'єктів господарювання за досягнення високих соціальних результатів; посилення відповідальності органів держави й органів місцевого самоврядування за дії, що тягнуть за собою ослаблення економічного суверенітету країни, появу серйозної загрози національній безпеці, монополізацію ринків, корупцію й незаконне втручання в господарську діяльність. Можна також припустити, що суспільний господарський порядок може розглядатися як складова частина національної ідеї країни» [26, с. 95].

О.П. Подцерковний вказує, що законодавчо закріплений суспільний господарський порядок є інструментом підвищення конкурентоспроможності економіки країни. В контексті досліджуваного питання висловлює позицію, що

запорукою господарського порядку в Україні є створення та належне функціонування соціально орієнтованої економіки [27, с. 153].

Аналіз зазначених вище тверджень вітчизняних науковців дає підстави зробити низку висновків. Поняття «правопорядок у сфері господарювання», «суспільний господарський порядок», «правовий господарський порядок», «господарський правопорядок» можна вважати синонімічними поняттями, які позначають вид правопорядку – саме у сфері реалізації господарських (економічних) відносин.

В той же час, господарський правовий порядок може розумітись як у широкому, так і вузькому значеннях [28, с. 482-483]. У вузькому значенні господарський правопорядок – це лише стан урегульованості державою господарських відносин, який забезпечується дотриманням законності в сфері організації, здійснення господарської діяльності. У широкому значенні господарський правопорядок не може забезпечуватись лише державним методом регулювання господарських відносин, а й повинен базуватися на правомірній діяльності суб'єктів господарювання. Держава ж, в свою чергу, повинна не лише регулювати господарські відносини, а й створювати для суб'єктів господарювання можливості для розвитку їх діяльності, запровадження інновацій та гарантувати, що інтереси суб'єктів господарювання будуть враховані і захищені, а особи, які на них посягають – покарані.

За досягнення таких умов фактично нівелюється підвищена небезпека порушень з боку недобросовісних суб'єктів господарювання, адже правопорядок – це і є результат ефективного правового регулювання існуючих у господарській сфері правовідносин.

Узагальнюючи викладене, можна зробити наступні висновки.

Встановлено, що поняття «правопорядок у сфері господарювання», «суспільний господарський порядок», «правовий господарський порядок», «господарський правопорядок» є синонімічними поняттями, які у сучасній юридичній доктрині відображають специфічну форму прояву загального

правопорядку – саме у площині регулювання господарських (економічних) відносин.

Подані законодавчі та доктринальні підходи дозволяють сформулювати цілісне бачення господарського правопорядку як особливого різновиду правопорядку, локалізованого у сфері організації та здійснення господарської діяльності. Господарський правопорядок постає не як формальна наявність норм, а як якісний і водночас динамічний стан упорядкованості господарських зв'язків, що відтворюється у повсякденній практиці завдяки узгодженій дії механізму правового регулювання (норми права – юридичні факти – правовідносини – акти реалізації та правозастосування) та правомірній поведінці учасників господарських відносин.

Проведене дослідження дає підстави для узагальнення наукових підходів до розуміння господарського правопорядку і виокремлення його ознак: 1) має виразно інституційний характер, тобто забезпечується організаційно-правовими інститутами держави та громадянського суспільства; 2) спирається на дотримання учасниками господарських відносин принципів законності і верховенства права; 3) передбачає внутрішньо узгоджену систему норм і процедур, а також стабільність і передбачуваність; 4) забезпечує баланс приватноправової автономії та публічно-правового впливу.

На цій підставі можна уточнити визначення поняття «господарський правопорядок у сфері промислової власності» – це інституційно забезпечений, динамічний стан упорядкованості суспільних відносин у сфері промислової власності, який формується завдяки правомірній поведінці учасників цих відносин, узгоджує приватні і публічні інтереси у сфері набуття, реалізації і захисту прав на об'єкти промислової власності, забезпечує передбачуваність і стабільність господарського обороту, ефективний захист прав і законних інтересів, а також невідворотність юридичної відповідальності.

1.2. Господарські правовідносини у сфері промислової власності

Важливе місце в механізмі правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності належить відповідним правовідносинам. Саме через ці правовідносини абстрактні правила поведінки, закріплені в нормативно-правових актах, втілюються в реальну поведінку уповноважених суб'єктів, забезпечуючи досягнення бажаної мети правового регулювання. Тим самим право здійснює свій вплив на економічні процеси, задовольняючи публічні і приватні інтереси у сфері промислової власності.

Промислова власність є запорукою прогресу кожної розвиненої держави, в тому числі України. Економічний розвиток країни базується на належній охороні та захисті прав промислової власності. При цьому значна частина відносин, які забезпечують прогресивні інноваційні зрушення шляхом впровадження об'єктів промислової власності в економічну діяльність, складається у господарській сфері за участю юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

Виходячи з основоположних положень юридичної науки, правовідносини становлять центральний елемент механізму правового регулювання, оскільки це повною мірою стосується й правовідносин у сфері промислової власності, оскільки їх належне функціонування, ефективна реалізація та захист прав суб'єктів мають важливе значення не лише для окремих носіїв прав, а й для формування правомірного господарського обігу об'єктів промислової власності та утвердження господарського правопорядку.

Правовідносини, як специфічна форма суспільних відносин, виникають на основі глибинних соціальних процесів і зумовлюються політичними, економічними та іншими суспільними потребами. Саме ці потреби формують об'єктивну необхідність правового закріплення та державного захисту відповідних відносин.

Право інтелектуальної власності, складовою якого є право промислової власності, упродовж останнього десятиліття стрімко розвивається, тому наразі

велика кількість науковців досліджують широку проблематику у цій сфері. Беручи до уваги предмет цього дисертаційного дослідження, передусім варто виділити наукові здобутки О.І. Харитонової, І.Ф. Коваль, Т.В. Ярошевської, Ю.М. Бельтюкової, І.Є. Якубівського, О.П. Орлюк та інших.

У історично-філософському контексті категорія «відносини» була вжита Аристотелем, яка є однією із десяти категорій щодо буття (трактат «Категорії») і розглядаються як один із фундаментальних способів опису реальності, поряд із «річчю» (субстанцією) та «властивістю» (якістю) [29].

У тлумачному словнику української мови слово «відносини» визначається як взаємини, зв'язки, стосунки між ким-небудь [30]. Синонімом є «відношення», яке теж розкривається як стосунок, причетність до кого-, чого-небудь; зв'язок з кимсь, чимсь [31].

Ю.Ю. Кліменко зазначає, що відносини – це взаємне розташування окремих речей, предметів, явищ, що обумовлене їхньою спільною природою та ґрунтується на спільних властивостях [32, с. 190]. М.М. Шумило зауважує, що відношення необхідно розглядати як певну єдність, визначену цілісність, що виникає у результаті закономірних зв'язків і відмежувань, що складають його частину [33, с. 69].

Термін «суспільні відносини» (від лат. *socialis* – соціальний) в науковій літературі, зокрема філософській, визначається як різноманітні зв'язки, які виникають між суб'єктами соціальної взаємодії й характеризують суспільство або спільноту, до яких входять дані суб'єкти як цілісність [34, с. 37].

Правовідносини визначаються в теорії права як суспільні відносини, які є юридичним виразом фактичних суспільних відносин, де одна сторона на основі правових норм вимагає від іншої сторони виконання певних дій або утримання від них, а інша сторона повинна виконати ці вимоги, що охороняються державою [35, с. 335].

О.І. Харитонova доцільно зазначає, що поняття правовідносин є багатоплановим, визначення та характеристика його можливі на кількох рівнях – на рівні загальної теорії права (приватне та публічне право); на рівні теорії

(методології) тієї чи іншої галузі права; на рівні застосування конкретної норми відповідної галузі права [36, с. 28].

У свою чергу, на думку В. Копейчикова та А. Колодія, правовідносинами є врегульовані нормами права суспільні відносини, учасники яких виступають як носії взаємних суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, що забезпечуються державою [37, с. 138]. Деякі науковці визначають правовідносини як правову форму соціальної взаємодії суб'єктів права з метою реалізації інтересів і досягнення результатів, що передбачені законом, або не суперечать закону чи іншим джерелам права [38, с. 188].

Тобто, з наведених наукових поглядів слідує, що у загальному розумінні, правовідносини – це такі суспільні зв'язки, у межах яких учасники зобов'язані діяти згідно з правовими нормами, що визначають і регулюють їхню поведінку.

У науковому пізнанні поняття найповніше розкривається через систему його сутнісних ознак, які відображають характерні властивості, функціональні зв'язки та межі його застосування.

Деякі наукові визначають, що правовідносинам притаманні такі суттєві ознаки, а саме: 1) є різновидом суспільних відносин. Правовідносини виникають між людьми, їх об'єднаннями та спільнотами як суб'єктами права з приводу соціального блага або забезпечення будь-яких законних інтересів; 2) є свідомо-вольовими відносинами, оскільки до свого виникнення вони проходять крізь свідомість людей та для їх виникнення необхідна воля як мінімум одного з учасників. Щоправда, правовідносини можуть виникати та припинятися поза волею (інтересом) їх учасників (наприклад, особа стосовно якої було вчинено протиправне діяння, вимушено, не з власної волі набуває статусу суб'єкта кримінально-правових відносин); 3) виникають із приводу соціального блага або забезпечення будь-яких інтересів, які виступають як передумова правовідносин; 4) виникають, тривають, змінюються, припиняються, припиняються або відновлюються на основі норм права; 5) учасники правовідносин пов'язані між собою суб'єктивними правами та юридичними обов'язками. Сторони в правовідносинах виступають як уповноважені та

зобов'язані особи, де права й інтереси одних осіб можуть бути реалізовані через виконання обов'язків іншими; б) охороняються державою і в разі потреби забезпечуються силою державного примусу [39, с. 194-195].

За класичним баченням, конструкцію правовідносин складають такі структурні елементи: суб'єкти, об'єкт, зміст [40, с. 68].

Суб'єкти (суб'єктний склад) – це сукупність осіб, які беруть участь у правовідносинах (щонайменше дві – правомочна і зобов'язана) та поділяються на індивідуальні та колективні; суб'єкти права реалізують свої права і обов'язки завдяки наявності в них правосуб'єктності, яка є можливістю і здатністю особи бути суб'єктом правовідносин з усіма правовими наслідками. Об'єкт – те, з приводу чого виникає і здійснюється діяльність суб'єктів правовідносин, а змістом є суб'єктивні права та обов'язки [41, с. 40-41].

Щодо третього структурного елементу – змісту, то часто в літературі поширюється думка стосовно доповнення й інших складових. Наприклад, І.М. Погрібний до традиційного змісту правовідносин (суб'єктивні права та юридичні обов'язки учасників) відносить повноваження та юридичну відповідальність. Таку позицію науковець обґрунтовує тим, що на відміну від диспозитивного режиму правового регулювання, де правовідносини виникають на основі рівності сторін і правам одних учасників кореспондують відповідні обов'язки інших, які водночас можуть володіти і правами, то у правовідносинах, де однією зі сторін виступає посадова особа або орган держави, спостерігається інша комбінація елементів змісту де повноваженням уповноваженого суб'єкта кореспондують права або відповідальність підвладного йому суб'єкта, зокрема шляхом виконання обов'язків [42, с. 162].

Крім, зазначених вище елементів, що формують правовідносини, важливим також є юридичний факт. Юридичні факти – це конкретні життєві обставини, з якими норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення правових відносин. Практичне значення і наукова цінність дослідження юридичних фактів полягають у тому, що вони пов'язують право з життям, дозволяють реагувати на зміни у суспільних відносинах [43, с. 57]. В цьому

контексті важливим є те, що фактично без юридичних фактів виникнення правовідносин не можливе.

Таким чином, наведені вище науково-теоретичні положення є важливим підґрунтям для дослідження сутності господарських правовідносин у сфері промислової власності.

Насамперед, слід зазначити, що відносини у сфері промислової власності є різновидом відносин інтелектуальної власності. Інтелектуальна власність – це закріплені законом права на результати інтелектуальної (креативної та творчої) діяльності у різних сферах: виробничій, науковій, літературній та художній [44, с. 123].

У відносинах промислової власності результатами інтелектуальної діяльності виступають об'єкти права промислової власності, а саме: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, комерційні (фірмові) найменування, географічні зазначення та інші.

І.Ф. Коваль визначає відносини у сфері інтелектуальної власності як суспільні відносини, які складаються у зв'язку зі створенням і монопольним використанням управомоченою особою охоронюваних результатів інтелектуальної діяльності, а також наданням такої можливості іншим заінтересованим особам [45, с. 9].

На думку О.І. Харитонової правовідносини інтелектуальної власності це правовий результат реалізації норм права про інтелектуальну власність, або ж врегульовані юридичними нормами (або такі, що впливають із загальних принципів об'єктивного юридичного права) ідеологічні суспільні відносини, які виражаються у взаємних юридичних правах і обов'язках суб'єктів права [46, с. 329].

Р.Є Еннан позначає досліджувані відносини як «інтелектуально-правові відносини» і наголошує, що у сучасному суспільстві – це не епізодичні, не поодинокі, а такі суспільні відносини, що закономірно сформувалися у системі сучасного права. Ці правовідносини перебувають під впливом позитивного права як нормативно-цілісного регулятора суспільних відносин [47, с. 19].

Специфічними ознаками правовідносин у галузі інтелектуальної власності називають: 1) спеціальна підстава виникнення – створення об'єкту, який охороняється або здатен охоронятися нормами законодавства про інтелектуальну власність; 2) поєднання імперативного та диспозитивного елементів для визначення прав та обов'язків суб'єктів правовідносин інтелектуальної власності; 3) можливість поєднання речових та зобов'язальних елементів у правовідносинах інтелектуальної власності; 4) цільовий характер правовідносин інтелектуальної власності: забезпечення використання об'єктів інтелектуальної власності та їхньої правової охорони [48, с. 88]. В цілому підтримуючи виділення таких ознак, разом з тим, не можна погодитись з твердженням про поєднання речових і зобов'язальних елементів у правовідносинах інтелектуальної власності. Права інтелектуальної власності становлять самостійну групу суб'єктивних прав, відмінних від права власності на речі. ЦК України чітко розмежовує правову природу цих прав, виокремлюючи їх правове регулювання в межах різних частин (Книга 3 «Право власності та інші речові права» і Книга 4 «Право інтелектуальної власності»). Крім того, ст. 419 ЦК України визначає правила співвідношення права інтелектуальної власності та права власності, а саме: «1. Право інтелектуальної власності та право власності на річ не залежать одне від одного. 2. Перехід права на об'єкт права інтелектуальної власності не означає переходу права власності на річ. 3. Перехід права власності на річ не означає переходу права на об'єкт права інтелектуальної власності» [49].

Досліджуючи сутність та особливості відносин у сфері промислової власності доцільно надати їм оцінку через призму класичної конструкції правовідносин у теорії права.

Так, суб'єктами відносин у сфері промислової власності можуть бути фізичні особи (творець, автор, винахідник, правовласник тощо) та юридичні особи (згідно підходу ЦК України – юридичні особи приватного права і юридичні особи публічного права).

Заслуговує на увагу думка Т.В. Ярошевської, згідно якої суб'єктом майнових прав на об'єкти патентного права повинна бути держава Україна [50, с. 95]. З цього приводу слід зазначити, що згідно чинного законодавства держава набуває і здійснює цивільні права та обов'язки через органи державної влади у межах їхньої компетенції, встановленої законом (ст. 170 ЦК України). Тому питання визнання держави суб'єктом прав промислової власності наразі є неоднозначним. У ЦК України йдеться про «участь держави у цивільних відносинах» (підрозділ 3 книги І), при цьому набуття і здійснення прав відбувається через органи державної влади, які відповідно є юридичними особами публічного права. Отже, логічно стверджувати, що держава може бути учасником правовідносин промислової власності, але набуття і реалізація прав здійснюється через інших уповноважених суб'єктів – юридичних осіб. Зрозуміло, що таке розуміння статусу держави як суб'єкта прав промислової власності створює невизначеність у питаннях реалізації прав на об'єкти промислової власності, які створені за державні кошти, в інтересах держави, ефективного контролю за їх впровадженням і комерціалізацією.

Невизначеність має місце і стосовно правового режиму прав, власником яких є держава. Щодо речових прав вони належать державним підприємствам і установам на обмежених речових правах (праві господарського відання або оперативного управління). Стосовно прав на об'єкти інтелектуальної власності відповідні норми відсутні, а аналогія в регулюванні речових прав і прав інтелектуальної власності є неприйнятною.

З огляду на зазначене, в законодавстві (ст. 421 ЦК України) доцільно чітко передбачити, що держава також може бути суб'єктом прав промислової власності, які вона здійснює у встановленому законодавством порядку через відповідні юридичні особи (державні органи, державні підприємства тощо).

Як зазначалось вище, об'єктами права промислової власності є винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, комерційні (фірмові) найменування та географічні зазначення та інші.

Аналізуючи зміст відносин у сфері промислової власності доцільно звернути увагу на дослідження І.Ф. Коваль, яка пропонує поділяти відносини інтелектуальної власності на наступні види:

- 1) пов'язані зі створенням результатів інтелектуальної (творчої) діяльності;
- 2) щодо набуття (оформлення) прав на результати інтелектуальної власності;
- 3) щодо використання об'єктів інтелектуальної власності;
- 4) щодо розпорядження правами на об'єкти інтелектуальної власності;
- 5) щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності [45, с. 10].

Такий поділ має важливе значення для дослідження відносин промислової власності, оскільки відображає динаміку і зміст цих відносин, починаючи від появи результату творчості і завершуючи захистом прав на нього.

Враховуючи наведені вище дослідження правовідносини у сфері промислової власності можна визначити як врегульовані нормами права суспільні відносини щодо створення, набуття, використання, розпорядження та захисту прав на об'єкти промислової власності, які складаються між уповноваженими особами у межах реалізації їх прав та виконання обов'язків з метою забезпечення досягнення їх інтересів та утвердження правопорядку.

Досліджуючи види правовідносин у сфері промислової власності доцільно звернути увагу на те, що у сучасній теорії права виділяються різні критерії поділу правовідносин на види. Найбільш ґрунтовний поділ здійснено П.М. Рабіновичем, який поділяє правовідносини: 1) за юридично-галузевою ознакою – конституційні, цивільні, трудові, сімейні, кримінальні та інші; 2) залежно від визначеності кількості суб'єктів – загальні (кількість уповноважених або зобов'язаних суб'єктів не визначена), конкретні (кількість зазначених суб'єктів точно визначена); 3) за кількісним складом суб'єктів – прості (правовідносини лише між двома суб'єктами), складні (правовідносини між трьома і більше суб'єктами); 4) залежно від елемента юридичної норми (диспозиції або санкції), на основі якого виникають правовідносини, –

регулятивні, охоронні; 5) за характером поведінки зобов'язаного суб'єкта – активні (зобов'язаний суб'єкт мусить вчинити певні дії), пасивні (зобов'язаний суб'єкт повинен утриматися від вчинення тих чи інших дій); 6) залежно від розподілу прав та обов'язків між сторонами правовідношення – односторонні (кожна зі сторін має тільки або права, або обов'язки), двосторонні (кожна зі сторін має як права, так і обов'язки) [10, с. 133-134].

Наведені загальнотеоретичні положення є основою для проведення класифікації правовідносин, які складаються у сфері промислової власності. Проте, їх власна специфіка потребує більш поглибленого дослідження і виокремлення видів саме цих правовідносин. Спираючись на зазначені вище критерії поділу правовідносин, можливим є поділ правовідносин у сфері промислової власності за їх змістом, суб'єктами, об'єктами, за юридично-галузевою ознакою, підставою їх виникнення, функціональним призначенням, тощо.

Так, за змістом правовідносин у сфері промислової власності можна виокремити відносини щодо: 1) створення об'єктів права промислової власності; 2) набуття (оформлення) прав на об'єкти промислової власності; 3) використання об'єктів промислової власності; 4) розпорядження правами на об'єкти промислової власності; 5) захисту прав на об'єкти промислової власності [51, с. 488].

За суб'єктним складом правовідносин у сфері промислової власності слід виокремити правовідносини, які складаються між: 1) творцем або іншою уповноваженою особою та державою щодо набуття та оформлення прав на об'єкти промислової власності; 2) правовласником та користувачем або набувачем прав щодо розпорядження правами на об'єкти промислової власності; 3) творцем-працівником та роботодавцем щодо створення результатів науково-технічної творчості у межах трудових відносин та розподілу прав на них [51, с. 488-489].

Відносини у сфері промислової власності підлягають поділу також за об'єктом правовідносин щодо: 1) винаходів; 2) корисних моделей;

3) промислових зразків; 4) торговельних марок; 5) комерційних (фірмових) найменувань; 6) географічних зазначень [51, с. 489].

За юридично-галузевою ознакою правовідносини у сфері промислової власності доцільно поділити на: 1) господарські (правовідносини між суб'єктами господарювання щодо використання та розпорядження правами на об'єкти промислової власності); 2) адміністративні (правовідносини між заявниками та державою щодо оформлення та реєстрації прав на об'єкти, їх захисту, оскарження дій суб'єкта владних повноважень); 3) кримінальні (правовідносини між державою, яка діє через уповноважені нею органи, та порушниками щодо вчинення останніми діянь, відповідальність за які передбачена КК України); 4) трудові (правовідносини між творцем-працівником та роботодавцем щодо створення службових результатів інтелектуальної діяльності у межах трудових відносин і здійснення прав на цей об'єкт); 5) цивільні (правовідносини за участю автора-творця або іншої фізичної особи) [51, с. 489].

Виділення зазначених видів правовідносин за юридично-галузевою ознакою має не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки дає змогу визначити функціональне навантаження кожного різновиду у структурі господарського правопорядку.

Особливість господарських правовідносин полягає в тому, що вони виступають основною правовою формою комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності, тобто забезпечують введення об'єктів промислової власності у економічний оборот. Саме завдяки цьому формується економічна основа господарського правопорядку – передбачувані, стабільні та добросовісні відносини між учасниками ринку прав промислової власності.

Адміністративні правовідносини, з огляду на свою публічно-правову природу, забезпечують реалізацію регулятивної та контрольної функцій держави, створюючи інституційні умови для належного набуття і захисту прав та підтримання режиму законності у сфері господарювання.

Кримінальні правовідносини, виконуючи охоронну функцію у системі господарського правопорядку, полягають у захисті суспільних інтересів від суспільно небезпечних посягань, зокрема незаконного використання винаходів, торговельних марок, промислових зразків тощо шляхом застосування до порушників кримінальної відповідальності.

В.В. Костюк пропонує розуміти під «злочинністю у сфері інтелектуальної власності» історично мінливе, соціальне і кримінально-правове явище, що являє собою цілісну сукупність усіх кримінальних правопорушень, які посягають на права громадян щодо володіння, користування та розпорядження результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності» [52, с. 3]. Дане визначення, окрім застосування класичної тріади права власності до сфери виключних прав (що не відповідає правовій природі цих прав), також має уточнення щодо «громадян», що на слушну думку В.А. Штанько не охоплює весь перелік потерпілих та не відповідає правозастосовній практиці [53, с. 31].

Водночас, дане визначення злочинності хоча й окреслює загальні межі такого соціально-правового явища, проте потребує уточнення з огляду на сучасну правову доктрину. Злочинність у сфері інтелектуальної (зокрема, промислової) власності доцільно розглядати як комплекс суспільно небезпечних посягань на встановлений правопорядок у сфері охорони виключних прав, що підривають основи господарського правопорядку, перешкоджають розвитку інноваційного середовища та порушують засади добросовісності.

Таким чином, дефініція злочинності у сфері інтелектуальної власності має спиратись на інтегрований підхід, який враховує її економічний, правовий і соціальний виміри, а також на розширене коло суб'єктів, чиї інтереси охороняються КК України.

Трудові правовідносини у сфері промислової власності, в свою чергу, мають подвійний характер, адже поєднують елементи трудового та цивільно-правового регулювання, і призначені забезпечити баланс між інтересами роботодавця та творця-працівника. Саме належне правове регулювання таких правовідносин запобігає конфліктам щодо розподілу прав на службові об'єкти

промислової власності та сприяє зміцненню дисципліни правопорядку у виробничій та науково-технічній сферах.

Цивільні правовідносини охоплюють взаємодію авторів, творців, правонабувачів, спадкоємців та інших суб'єктів у розрізі створення, використання, передачі та охорони прав на об'єкти промислової власності поза межами господарської діяльності. Їхня роль полягає у забезпеченні універсальності правового регулювання у сфері інтелектуальної власності, що дозволяє узгоджувати приватні інтереси з публічними, підтримувати єдність правового простору у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності.

Таким чином, кожен із перелічених різновидів правовідносин виконує самостійне функціональне призначення у структурі правового забезпечення господарського правопорядку. Вони утворюють взаємопов'язану систему, у межах якої забезпечується як регулятивний вплив права на господарські процеси, так і охоронна функція держави щодо дотримання законності у сфері промислової власності.

Водночас, доцільно виокремити також адміністративно-деліктні правовідносини, які виникають у зв'язку із притягненням до адміністративної відповідальності за вчинення діянь, передбачених КУпАП.

Т.О. Коломоець зазначає, що адміністративні правовідносини – це суспільні відносини, врегульовані нормами адміністративного права, суб'єкти яких наділені правами та обов'язками у сфері забезпечення прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також у процесі публічного (державного і самоврядного) управління у сферах соціально-економічного й адміністративно-політичного розвитку та охорони громадського порядку [54, с. 43-44].

На відміну від кримінальних, такі правовідносини мають менш суспільно небезпечний характер, проте відіграють важливу роль у забезпеченні правопорядку у сфері господарювання, оскільки спрямовані на оперативне реагування держави на порушення у сфері інтелектуальної власності та

формування належного рівня правосвідомості учасників, зокрема, господарського обігу.

Положення КУпАП передбачають відповідальність, зокрема, за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що безпосередньо впливає на стабільність та передбачуваність господарських відносин. Відтак, адміністративно-деліктні правовідносини становлять самостійний різновид охоронних правовідносин, які забезпечують превентивну функцію механізму правового регулювання та сприяють зміцненню господарського правопорядку у сфері промислової власності.

Продовжуючи дослідження видів правовідносин промислової власності слід звернути увагу на виокремлення Є.М. Бельтюковою видів правонаступництва у цій сфері – наступництво на підставі договору та позадоговірне правонаступництво (спадкування майнових прав, реорганізація юридичних осіб, звернення стягнення на майнові права) [55, с. 41-45].

Беручи за основу такий погляд, правовідносини у сфері промислової власності можуть бути поділені за підставами їх виникнення, зміни і припинення (юридичним фактом), на такі, що виникають [51, с. 489]: 1) у зв'язку із створенням об'єктів промислової власності; 2) на підставі укладання договорів про відчуження прав на об'єкти промислової власності; 3) у зв'язку з реорганізацією юридичної особи та переходом прав на об'єкти промислової власності правонаступнику; 4) на підставі актів органу державної влади, зокрема, про ліквідацію та створення юридичних осіб публічного права, якими передаються цілісні майнові комплекси, включаючи права на об'єкти промислової власності; 5) за рішенням суду; 6) на підставі звернення стягнення на права; 7) на підставі звернення до уповноваженого органу для набуття прав.

Більшість з наведених видів правовідносин детально досліджена в літературі. Проте четвертий вид ще не отримав належної уваги. Випадки виникнення, зміни і припинення правовідносин у сфері промислової власності на підставі актів органу державної влади про ліквідацію та створення юридичних осіб публічного права не є поширеними, але наявні у практиці. Для

прикладу наказом Міністерства охорони здоров'я України від 09.02.1998 р. № 29 [56] ліквідовано Кримський медичний інститут імені С. Георгієвського та на його базі створено Кримський державний медичний університет імені С.І. Георгієвського, якому передано всі активи (цілісний майновий комплекс).

Слід зазначити, що чинний масив законодавства про ліквідацію юридичних осіб не врегульовує особливостей припинення і набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності під час зазначених процедур. Це призводить на практиці до втрати таких прав, знецінення їх вартості, насамперед через той факт, що майнові права на винаходи, корисні моделі, торговельні марки часто не ставляться на облік як нематеріальні активи юридичними особами.

Аналіз фахівцями фінансового стану сучасних підприємств, установ науково-технологічного комплексу вказує на відсутність обліку на їх балансах нематеріальних активів, що завдає значної економічної шкоди як самим господарюючим суб'єктам, так і державним інтересам через безконтрольне використання об'єктів інтелектуальної власності, які були створені за рахунок бюджетних коштів [57, с. 60]. Це відповідно негативно відображається на обліку цих прав під час реорганізації та ліквідації юридичних осіб.

У продовження проведення класифікації правовідносин промислової власності слід виокремити таку її підставу як функціональне призначення. За цим критерієм правовідносини у сфері промислової власності підлягають поділу на регулятивні (виникають на основі законодавчо закріплених дозволів і правомірних дій суб'єктів) та охоронні (виникають на основі законодавчо закріплених заборон і вчинення суб'єктами правопорушень та притягнення останніх до юридичної відповідальності).

Також правовідносини у сфері промислової власності можна поділити на матеріально-правові (виникають між суб'єктами прав промислової власності та іншими особами на основі норм матеріального права, змістом яким є права та обов'язки сторін) та процесуально-правові правовідносини (виникають між суб'єктами прав промислової власності та уповноваженими юрисдикційними

органами на основі норм процесуального права, змістом яким є процедура набуття та захисту прав).

Наведені вище критерії поділу відносин у сфері промислової власності є підґрунтям для більш детального розгляду в наступному розділі дисертаційної роботи змісту правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності. Також вони дозволяють комплексно і системно поглянути на все різноманіття зазначених відносин, та відповідно визначити ступінь їх урегульованості й напрями удосконалення законодавства.

Узагальнюючи викладене, можна зробити наступні висновки.

Уточнено визначення поняття «правовідносини у сфері промислової власності» – це врегульовані нормами права суспільні відносини щодо створення, набуття, використання, розпорядження та захисту прав на об'єкти промислової власності, які складаються між уповноваженими особами у межах реалізації їх прав та виконання обов'язків з метою забезпечення досягнення їх інтересів та утвердження правопорядку.

Запропоновано класифікацію правовідносин промислової власності за сімома узгодженими критеріями: 1) за змістом (створення, набуття (оформлення), використання, розпорядження, захист прав на об'єкти промислової власності); 2) за суб'єктним складом («творець/уповноважена особа – держава» (в особі УКРНОІВІ/IP-офіс); «правовласник – користувач/набувач»; «працівник-творець – роботодавець»); 3) за об'єктом правовідносин (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, комерційні найменування, географічні зазначення); 4) за юридично-галузевою ознакою (господарські, адміністративні, цивільні, трудові, кримінальні та адміністративно-деліктні); 5) за підставами виникнення/зміни/припинення (виникають внаслідок створення об'єкту промислової власності, укладення договорів щодо відчуження таких об'єктів, реорганізації юридичної особи та переходом прав правонаступником, актів органів державної влади, рішення суду, звернення стягнення на права та на підставі звернення до уповноваженого органу щодо набуття прав); 6) за

функціональним призначенням (регулятивні та охоронні); 7) за природою (матеріально-правові (між учасниками обігу прав, змістом яких є суб'єктивні права та обов'язки) і процесуально-правові (між суб'єктами прав та юрисдикційними органами, спрямовані на процедури набуття й захисту прав). Запропонована класифікація має не лише методологічне значення, а й дозволяє проєктувати адресні інструменти правового впливу та точкові превентивні та/або охоронні засоби для конкретних об'єктів правового обігу.

Запропоновано в ст. 421 ЦК України чітко передбачити, що держава може бути суб'єктом прав промислової власності, які вона здійснює у встановленому законодавством порядку через відповідні юридичні особи (державні органи, державні підприємства тощо) [58, с. 123-124].

1.3. Механізм правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності

Виникнення відносин у суспільстві зумовлює їхнє належне правове регулювання, ефективне вирішення конфліктних ситуацій, притягнення винних до відповідальності, а також недопущення у майбутньому порушень встановлених правил поведінки, тобто забезпечення стабільності та передбачуваності соціально-правових процесів. Саме тому існування дієвого механізму правового забезпечення правопорядку є ключовою умовою підтримання сталості суспільних відносин і правової визначеності в державі.

У контексті європейської інтеграції України особливої актуальності набуває питання ефективності механізму правового регулювання господарських відносин. Як слушно зазначає І.В. Стаднік «прагнення до створення ефективного механізму правового регулювання господарських відносин має супроводжуватися пошуком таких засобів, формул і способів, які формували б у суб'єктів господарювання стійку мотивацію на соціально активну поведінку» [59, с. 200]. Досягнення господарського правопорядку можливо досягти, в тому

числі, завдяки ефективно діючому механізму правового регулювання господарських відносин.

Для розкриття сутності механізму забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності, необхідно насамперед визначити зміст базових категорій – поняття, зміст та елементи такого механізму.

У тлумачному словнику української мови визначення поняття механізму трактується як спосіб або метод здійснення чогось [60]. Тобто за таким підходом за допомогою механізму можливе вчинення дій, які у свою чергу складають відносини.

У юридичному ж розумінні механізм набуває характеру системи й розглядається як сукупність взаємопов'язаних елементів, які забезпечують функціонування правового впливу на суспільні відносини.

О. Олькіна вказує, що в юридичній науці під механізмом традиційно розуміють спосіб функціонування, систему засобів впливу та взаємодії [61, с. 244], тобто як сукупність взаємоузгоджених елементів, які повинні функціонувати і передбачати певну стадійність. Термін «функціонування» розкривається як діяти, тобто виконувати. З цього слідує, що механізм правового забезпечення виступає як цілісна, функціонально узгоджена система елементів, що діють у межах правового поля та спрямовані на досягнення визначеної мети – упорядкування правовідносин і зміцнення правопорядку.

Стосовно визначення самого поняття «механізм правового регулювання», як і системи правових засобів, які входять до цього механізму, то у науковій спільноті наявний доволі широкий спектр думок з цього приводу.

Зокрема, Г.О. Саміло описує механізм правового регулювання як систему правових засобів, спрямованих на реалізацію норм права з метою упорядкування суспільних відносин. Елементи механізму правового регулювання дуже тісно пов'язані із стадіями правового регулювання, їх також виділяють чотири: 1) норма права, з якої закладається модель бажаної поведінки суб'єкта, сформульована в диспозиції, від виду норми права (забороняюча, уповноважуюча, зобов'язуюча) залежить характер поведінки учасників

правовідносин; 2) правовідносини, які виступають головним засобом, що дає змогу визначити, хто і як саме буде виконувати вимоги норми права. У конкретних правовідносинах загальна модель поведінки конкретизується стосовно суб'єктів правовідносин; 3) акти реалізації прав та обов'язків, які є фактичною поведінкою суб'єктів. Цей елемент механізму правового регулювання припиняє його дію, оскільки досягнуто мету, яку ставив перед собою законодавець; 4) акти застосування права, як владні веління компетентних органів, що забезпечують виникнення правовідносин, втілюють вимоги норм права в життя, гарантують здійснення прав та обов'язків [62, с. 277-278].

На думку В.І. Осадчого, механізм правового регулювання – це засоби функціонування єдиної системи правового регулювання в сучасному українському суспільстві з метою забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, функціонування громадянського суспільства і держави [63, с. 339].

М.С. Кельман, О.Г. Мурашин, Н.М. Хома визначають механізм правового регулювання як: «єдину систему правових засобів, за допомогою яких здійснюється результативне правове упорядкування суспільних відносин та подолання перепон, які стоять на шляху задоволення інтересів суб'єктів права. Елементами механізму правового регулювання є: норма права, юридичний факт, правові відносини, акти реалізації прав і обов'язки (основні елементи) та законність, правосвідомість, правова культура (допоміжні елементи)» [64, с. 546-550, 552].

Інші науковці під механізмом правового регулювання суспільних відносин розуміють сукупність правових засобів, узяту в єдності, за допомогою яких держава здійснює правовий вплив на конкретні суспільні відносини з метою їх упорядкування та розвитку. До елементів механізму правового регулювання можна віднести: принципи права, норми права, нормативно-правові акти, юридичні факти, акти тлумачення норм права, акти застосування норм права, законність, правову свідомість, правову культуру, правомірну

поведінку, протиправну поведінку, юридичну відповідальність тощо [65, с. 261-262].

На думку П.М. Рабіновича «механізм правового регулювання – це система всіх державно-правових (юридичних) засобів, за допомогою яких держава здійснює владний вплив на суспільні відносини» [10, с. 168]. Більш деталізовано поняття механізму правового регулювання визначає Т.І. Тарахонич. Зокрема, «механізм правового регулювання – це сукупність (система) правових засобів, способів та форм, за допомогою яких забезпечується впорядкування суспільних відносин, задоволення інтересів суб'єктів права, встановлення правопорядку в суспільстві, вирішення конфліктів, досягнення соціального компромісу в правовій сфері» [66, с. 15].

Таким чином, у науковій літературі простежується спільна позиція: механізм правового регулювання розглядається як цілісна система юридичних інструментів, спрямованих на перетворення норм права у реально діючі регулятори суспільних відносин. Його ефективність визначається узгодженістю елементів, дієвістю правових засобів та здатністю забезпечувати стабільність і передбачуваність правового середовища, що безпосередньо впливає на стан господарського правопорядку, зокрема у сфері промислової власності.

Аналіз праць сучасних науковців, у яких досліджено структуру та елементи механізму правового регулювання, дає можливість виділити ці елементи в залежності від їх кількості, функціонального навантаження та обов'язковості. Так, Л.Л. Лепех зазначає, що традиційно структура механізму правового регулювання містить такі елементи: норми права, юридичні факти, правовідносини, акти реалізації права, правозастосовні акти [67, с. 90]. Фактично їх взаємодія забезпечує послідовний перехід від нормативного припису до реальної поведінки суб'єктів права та досягнення кінцевої мети – правопорядку.

В свою чергу, О.М. Куракін до елементів механізму правового регулювання у широкому змісті відносить більш широке коло, а саме: норму права, нормативно-правовий акт, юридичний факт, правові відносини,

тлумачення права, реалізація права, законність, правосвідомість, правову культуру, правомірну поведінку, протиправну поведінку, юридичну відповідальність [68, с. 47]. Такий підхід охоплює не лише інструментальну, а й ціннісно-світоглядну складову механізму правового регулювання, відображаючи його соціальну природу та зв'язок із правосвідомістю суспільства.

Разом з тим, віднесення деяких з вказаних понять безпосередньо до правових засобів регулювання відносин (зокрема, законність, правосвідомість) або виділення правомірної та протиправної поведінки окремо від юридичного факту видається дискусійним, проте це питання виходить за межі даного дослідження.

З урахуванням наведених наукових поглядів, можна дійти висновку, що загалом у них є набагато більше спільного, ніж відмінного. Так, переважна більшість авторів погоджуються, що під механізмом правового регулювання варто розуміти систему правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у тій чи іншій сфері. При цьому, система правових засобів у механізмі правового регулювання завжди знаходиться в динаміці. Одностайно науковці схиляються до думки, що у структурі цього механізму обов'язковим елементом є норма права, правові відносини. Відповідно з цього слідує виникнення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків як реалізація моделі поведінки конкретного суб'єкта.

Отже, притримуючись більш традиційного підходу щодо елементного складу механізму правового регулювання, до нього слід включити: норми права, юридичні факти, правовідносини, акти реалізації права та акти правозастосовної діяльності. Саме вони формують основу регулятивного впливу права на суспільні відносини та забезпечують реалізацію його функцій.

Таким чином, зазначене є підґрунтям для подальшого дослідження механізму правового регулювання відносин у сфері промислової власності та забезпечення господарського правопорядку.

Аналізуючи норми права та нормативно-правові акти, в які ці норми об'єднані, як елементи механізму правового регулювання відносин промислової власності, варто звернути увагу на те, що результати інтелектуальної діяльності мають особливе значення для забезпечення ефективного функціонування національної економіки та сприяють її інноваційному розвитку. В умовах сучасного світу кожна економічно розвинута держава зацікавлена мати ефективно функціонуючу систему правової охорони промислової власності. Враховуючи обраний європейський напрямок розвитку країни і економіки, наша держава почала вживати заходів до удосконалення правового регулювання відносин промислової власності. У 2019 році було розроблено проєкт Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності на 2020-2025 роки [69].

Згідно позиції Кабінету Міністрів України «Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності» є принципово новим, сучасним документом, який після схвалення, мав би визначати головні кроки України в напрямку розбудови ефективної системи захисту прав у сфері інтелектуальної власності на довгострокову перспективу. Держава має сприяти суттєвому скороченню часу від моменту виявлення правопорушення, встановлення розміру завданих збитків, до застосування санкцій або винесення вироку. Важливість Стратегії полягає в посиленні інституційної здатності нашої країни генерувати економічно ціннісні активи інтелектуальної власності [70]. З-поміж іншого, Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності передбачає адаптацію законодавства України про інтелектуальну власність до права Європейського Союзу.

Надалі УКРНОІВІ (ІР-офіс) презентував власний Стратегічний план розвитку на 2024-2028 роки [71]. У цьому Стратегічному плані Національний орган інтелектуальної власності окреслив свою місію, визначив стратегічні напрямки, цілі, сформував основні завдання та мету своєї майбутньої діяльності у сфері інтелектуальної власності. Слід відзначити, що ІР-офіс ставить перед собою амбітні завдання і відображає напрями, спрямовані на вкладення спільних

зусиль у перемогу України та її післявоєнне відновлення й сталий розвиток у сфері інтелектуальної власності, на розбудову креативного сектору й інноваційної екосистеми та посилення позицій України.

Разом з тим, у квітні 2024 року під час World IP Day [72] презентовано концепцію проєкту Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні до 2030 року [73].

У листопаді 2025 року на сайті Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України оприлюднено проєкт розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності України до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2026-2028 роках» [74].

Проєкт розпорядження пропонує схвалити Стратегію розвитку сфери інтелектуальної власності України до 2030 року, яка спрямована на: визначення шляхів розвитку системи правової охорони інтелектуальної власності, підвищення ефективності захисту прав інтелектуальної власності, стимулювання комерціалізації інтелектуальної власності в Україні з урахуванням євроінтеграційного вектору розвитку, сприяння гармонізації державної політики у ІР сфері зі стандартами ЄС, досягнення загальних цілей соціально-економічного зростання України.

Щодо розвитку сфери інтелектуальної власності України до 2030 року, то Уряд визначає наступні пріоритетні напрямки: 1. Інтелектуальна власність для всіх (покращення доступу до системи інтелектуальної власності для авторів, підприємців, науковців, винахідників, представників креативних індустрій та стартапів; створення сприятливих умов для використання прав інтелектуальної власності). 2. Європейська інтеграція та гармонізація правових стандартів (досягнення повної відповідності законодавства України у сфері інтелектуальної власності *acquis* ЄС та міжнародним договорам; поглиблення співпраці з провідними міжнародними організаціями). 3. Цифрова трансформація системи інтелектуальної власності (здійснення комплексної цифровізації процесів, послуг та сервісів у сфері інтелектуальної власності; створення сучасних

електронних реєстрів). 4. Інновації, штучний інтелект та розвиток технологій (формування сприятливих умов для розвитку національної інноваційної екосистеми, підтримка винахідництва, патентування та комерціалізації результатів досліджень). 5. Ефективна система охорони і захисту прав інтелектуальної власності (зміцнення інституційної спроможності державних органів, судової системи, системи митних та правоохоронних органів; підвищення ефективності боротьби з піратством і контрафактом, забезпечення прозорості та доброчесності у діяльності всіх учасників сфери інтелектуальної власності). 6. Інтелектуальна власність у сфері національної безпеки та оборони (запровадження ефективних механізмів управління правами інтелектуальної власності у секторах оборонно-промислового комплексу та технологій подвійного призначення). 7. Розвиток культури поваги до прав інтелектуальної власності та людського потенціалу у суспільстві, освіті та бізнесі [75].

Окреслені пріоритетні напрямки Кабінетом Міністрів України свідчать про намічені стратегічні цілі, завдання, виконання яких дозволить удосконалити державну політику та створити сприятливе середовище для розвитку ІР сфери в Україні, забезпечити якісну систему охорони та захисту прав інтелектуальної власності. Крім того, реалізація стратегічного плану сприятиме правовому забезпеченню сталого розвитку відносин у сфері промислової власності в період повоєнного відновлення України.

Зазначене вище демонструє про докладання значних зусиль щодо розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні з чітким визначенням стратегічних цілей, основних пріоритетів країни для покращення економічних показників шляхом розвитку системи інтелектуальної власності та розбудови інноваційної екосистеми в контексті євроінтеграційного вектору нашої держави та набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС.

Основоположним нормативно-правовим джерелом права у сфері промислової власності є Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 року [76]. Саме цим документом юридично закріплено термін «промислова власність» та визначено особливості регулювання відносин у цій

сфері. Дана конвенція набула чинності в Україні 25.12.1991 у зв'язку з її ратифікацією.

В українському законодавстві термін «промислова власність» зустрічається лише в окремих нормативно-правових актах, зокрема в Законі України «Про наукову і науково-технічну експертизу» та Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затвердженому Наказом Міністерства фінансів України від 18.10.1999 № 242. У ЦК України та спеціальних законах, які регулюють відносини у сфері промислової власності, термін «промислової власності» не вживається.

Водночас, як слушно зазначає І.С. Якубівський, «вживання терміну «промислова власність» вважається цілком допустимим з огляду на його закріплення у Паризькій конвенції, яка й донині залишається одним із наріжних каменів сучасної системи міжнародно-правової охорони інтелектуальної власності та є частиною національного законодавства нашої держави» [77, с. 105-106].

Як вказує О.П. Орлюк: «законодавству з інтелектуальної власності можна надати ще одну характеристику – суперечливість. Насамперед це стосується наявності Цивільного кодексу України та спеціальних законів, що регулюють сферу інтелектуальної власності, які й досі не приведені між собою у відповідність. Це стосується й багатьох інших галузевих законів, у яких щонайменше понятійний апарат суттєво різниться, а також Кримінального кодексу України, Господарського кодексу України, бюджетного і податкового кодексів, бухгалтерського законодавства тощо. Усе це породжує наявність спорів, які нерідко передаються на вирішення до судових органів з метою захисту порушених прав інтелектуальної власності.» [78, с. 17].

Серед основних ознак законодавства у сфері інтелектуальної власності науковиця виокремлює такі, як множинність актів правового регулювання, імперативно-диспозитивний вплив на суспільні відносини, комплексність правових норм, системність нормативно-правових актів, що регулюють інтелектуальну, творчу діяльність [78, с. 17].

Водночас можна ставити питання і про те, що законодавство у сфері інтелектуальної власності – це складна внутрішньо зумовлена єдність законів і підзаконних актів, об'єднаних одним предметом нормативно-правового регулювання (сфера інтелектуальної діяльності), узгодженістю імперативно-диспозитивного впливу на суспільні відносини, що виникають з приводу правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності, та своєрідною системністю, спричиненою ієрархією норм права інтелектуальної власності.

Як слушно зазначають І.Ф. Коваль, К.В. Оверковський «на сьогодні існує необхідність істотного вдосконалення правового забезпечення зазначених відносин для запровадження на практиці ефективного дієвого механізму введення прав промислової власності в господарський оборот» [79, с. 6].

Наразі варто погодитись і з позицією Т.В. Ярошевської, згідно якої «в цілому законодавство України в сфері промислової власності відповідає міжнародним стандартам та вимогам ринкової економіки. Однією з основних умов інтеграції України до міжнародного співтовариства як рівноправного суб'єкта є відповідність норм національного законодавства загальноприйнятим міжнародним вимогам» [80, с. 291].

Упродовж останніх років Верховною Радою України прийнято Закони України «Про правову охорону географічних зазначень», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства», «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав» тощо.

Таким чином, поступове вдосконалення національного законодавства у сфері промислової власності та його гармонізація з правом Європейського Союзу формують необхідні передумови для підвищення рівня законності у цій сфері, що, у свою чергу, зміцнює господарський правопорядок і сприяє розвитку

правової державності в Україні. Цей процес не обмежується лише приведенням норм у відповідність до міжнародних стандартів, а має глибший системний характер, адже передбачає формування сучасної правової інфраструктури, удосконалення механізмів реалізації та захисту прав, підвищення ролі судової практики та інституційної спроможності національних органів у сфері інтелектуальної власності.

Розбудова цілісної системи правового регулювання у сфері промислової власності забезпечує перехід від декларативного визнання прав до їх реального функціонування у господарському обороті, створюючи стабільні умови для інноваційної діяльності, технологічного розвитку та добросовісної конкуренції. У результаті, правові механізми, що гарантують охорону об'єктів промислової власності, стають не лише елементом правопорядку, а й інструментом економічної безпеки держави, її інтеграції у європейський та загалом світовий правовий простір.

Аналізуючи юридичний факт як обов'язковий елемент механізму правового регулювання відносин доречно звернути увагу на думку М.Д. Пленюк, А.В. Коструби, згідно якої «правові норми не можуть реалізовуватися без юридичних фактів, а тому і правовідносини не можуть виникати чи припинятися без юридичних фактів. Таким чином, весь механізм правового регулювання правовідносин втрачає свій сенс, оскільки не може діяти і виконувати основну свою мету – упорядкування суспільних відносин» [81, с. 53]. Така думка відображає важливу тезу про те, що саме юридичні факти запускають механізм дії права, переводячи нормативну конструкцію у практичну площину його реалізації.

Як влучно зазначає В.Г. Красовська «механізм правового регулювання є двигуном права, справедливості та законності, а юридичні факти є пальним для цього двигуна» [82, с. 83]. Таким чином, юридичний факт виступає не лише початковою ланкою правового впливу, а й є необхідною умовою ефективності всієї системи правового регулювання.

Доречно погодитись з цими думками щодо значення юридичних фактів у системі елементів механізму правового регулювання відносин та їх впливу на них. В той же час, не всі юридичні факти можуть з користю впливати на стан законності в конкретних відносинах. Це пояснюється тим, що юридичні факти в залежності від їх відповідності приписам юридичних норм поділяються на правомірні та неправомірні [10, с. 136]. Злочини, проступки, правопорушення відносяться до неправомірних юридичних фактів, адже їх вплив порушує вимоги законодавства та права і свободи учасників правовідносин. Правомірні юридичні факти, які у відповідності до норм чинного законодавства породжують, змінюють або припиняють відносини у сфері промислової власності, сприятимуть додержанню господарського правопорядку.

Отже, юридичні факти є не просто структурним елементом механізму правового регулювання, а його динамічною основою. Саме від їх характеру (правомірного чи неправомірного) залежить чи сприятиме цей механізм утвердженню законності, чи, навпаки, породжуватиме правову невизначеність. У сфері промислової власності це проявляється особливо виразно, адже кожен факт створення, використання або порушення прав на об'єкти промислової власності безпосередньо впливає на стан господарського правопорядку, визначаючи рівень його стабільності, передбачуваності та довіри до правового системи.

Аналіз механізму правового регулювання відносин у сфері промислової власності потребує аналізу сутності цих правовідносин – наступного елементу досліджуваного механізму та їх видів. Відносини у сфері промислової власності є різновидом відносин інтелектуальної власності. Останні становлять суспільні відносини, які складаються у зв'язку зі створенням і монопольним використанням управомоченою особою охоронюваних результатів інтелектуальної діяльності, а також наданням такої можливості іншим заінтересованим особам [45, с. 9].

Враховуючи, що відносини у сфері промислової власності є різновидом відносин інтелектуальної власності, варто зазначити, що об'єктом в межах даних

правовідносин виступають результати творчої діяльності, що мають промислове чи технологічне значення. Як і інші відносини інтелектуальної власності, вони базуються на поєднанні двох ключових аспектів: 1) творчого (нематеріального), тобто створення інтелектуального продукту; та 2) економічного, тобто його правового обігу, комерціалізації та охорони.

Такі відносини виникають у зв'язку зі створенням, правовою охороною, використанням та захистом об'єктів права промислової власності, до яких належать: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, комерційні (фірмові) найменування, географічні зазначення, комерційна таємниця тощо.

І.Ф. Коваль виділяє наступні види відносин інтелектуальної власності: 1) пов'язані зі створенням результатів інтелектуальної (творчої) діяльності; 2) щодо набуття (оформлення) прав на результати інтелектуальної власності; 3) щодо використання об'єктів інтелектуальної власності; 4) щодо розпорядження правами на об'єкти інтелектуальної власності; 5) щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності [45, с. 10]. Цей поділ є найбільш повним і обґрунтованим і може бути покладений в основу цього дослідження. Так, у межах цієї системи кожна група правовідносин виконує власну функцію: установчу, охоронну, регулятивну чи компенсаційну.

Варто підкреслити, що у сфері промислової власності правовідносини мають підвищений рівень господарсько-правової значущості, оскільки вони впливають не лише на економічний стан суб'єктів господарювання, а й на загальний стан господарського обороту, формуючи культуру добросовісної конкуренції, інноваційної відкритості та правової дисципліни.

Отже, правовідносини у сфері промислової власності є ключовим механізмом реалізації норм права, що забезпечує функціонування господарського правопорядку. Саме через них норми законодавства трансформуються у реальні зв'язки між суб'єктами, а система правового регулювання набуває реального змісту й результативності.

Розуміння правовідносин як нормативної моделі суспільних відносин, урегульованих нормами права або договором, дозволяє віднести їх до елементів механізму правового регулювання, адже нормативна модель суспільних відносин, що входить до предмета правового регулювання може виступати засобом правового регулювання. Суб'єкти ж права можуть і повинні орієнтуватися на цю модель, коли стають учасниками суспільних відносин, що входять до предмета правового регулювання [83, с. 93].

Таким чином, нормативна модель відносини промислової власності може виступати засобом правового регулювання відносин між суб'єктами господарювання щодо створення об'єктів промислової власності, набуття (оформлення) прав на них, їх використання та розпорядження ними, а також при захисті прав, що може сприяти забезпеченню правопорядку у цій сфері. В той же час, лише наявність нормативної моделі суспільних відносин не може гарантувати додержання законності, адже ключовим фактором є фактична поведінка учасників правовідносин, яка відповідає такому елементу механізму правового регулювання, як «акти реалізації права». Якщо поведінка суб'єктів реальних відносин буде відповідати такій нормативній моделі, це буде зміцнювати правопорядок. Якщо ні, законодавець має досліджувати цей стан і або змінювати закріплену в праві модель відповідно до інтересів суб'єктів та держави або передбачати механізм застосування юридичної відповідальності до порушників.

Акти безпосередньої реалізації прав і обов'язків – це фактична поведінка суб'єктів правовідносин, пов'язана зі здійсненням (реалізацією) своїх прав і обов'язків [65, с. 263]. Саме акти реалізації прав і обов'язків дають можливість кожному учаснику правовідносин, в тому числі у сфері промислової власності, фактично використати надані права та за необхідності виконати покладені обов'язки.

Особливою формою реалізації права є правозастосування. Її своєрідність полягає у тому, що вона здійснюється уповноваженими органами держави на основі конкретних юридичних фактів та правових норм. Вплив на суспільні

відносини та захист прав їх учасників суб'єктами владних повноважень здійснюється саме у межах правозастосовчої діяльності, результатами якої є прийняття акту правозастосовної діяльності. У сфері промислової власності акти правозастосовної діяльності можуть прийматися органами виконавчої влади (Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій), правоохоронними та судовими органами.

Взяті зобов'язання перед Європейським Союзом та необхідність посилення ефективності судового захисту, в тому числі забезпечення спеціалізованого розгляду справ, посприяли створенню в Україні Вищого суду з питань інтелектуальної власності. На думку К. Горбачової, В. Нежевело, І. Хайхан «створення такого інституту в державі – важливий крок на шляху до захисту прав інтелектуальної власності, однак необхідним є його вдосконалення, інакше може мати місце зворотний ефект від таких заходів, який призведе до ще більшого порушення інтелектуальних прав громадян, адже наявні проблемні аспекти назви суду, розмежування компетенції судів, територіальна та інстанційна будова суду з питань інтелектуальної власності, відповідна професійна підготовка суддів тощо» [84, с. 97]. Як зазначають Ю. Канарик, В. Петлюк «створення та діяльність Вищого суду з питань інтелектуальної власності допоможе уніфікувати судову практику розгляду спорів, адже наразі їх розглядають господарські суди та суди загальної юрисдикції. Також вдасться скоротити строки розгляду справ та залучити професіоналів у галузі інтелектуальної власності, що дозволить вирішувати справи якісно та ефективно» [85, с. 69].

Слід погодитись з Л.Д. Руденко, яка з іншими науковцями здійснюючи порівняльний аналіз спеціалізованих судів України та країн ЄС, зазначає, що Україні доцільно адаптувати позитивний досвід європейських держав у сфері функціонування спеціалізованому суду з урахуванням реалій та стратегічного курсу на європейську інтеграцію. Адже це сприятиме підвищенню ефективності правосуддя, зростанню професійності суддів та забезпеченню єдності судової практики [86, с. 131].

Причиною того, що наразі Вищий суд з питань інтелектуальної власності фактично не функціонує, є не завершення конкурсу на добір суддів у Вищий суд з питань інтелектуальної власності, відсутність спеціальних положень у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» стосовно статусу цього суду, інші чинники. Відтак, відсутня процесуальна діяльність ІР-суду, що знижує якість, єдність та передбачуваність судової практики у цій сфері.

При цьому, у березні 2025 року в Офісі Президента повідомили, що Вищий суд з питань інтелектуальної власності, а також його Апеляційна палата, скоріш за все будуть ліквідовані у зв'язку з відсутністю необхідності існування такого суду [87].

Відповідне рішення планується ухвалити після затвердження Президентом України Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства до 2029 року. Причинами цього стало те, що під час обговорення положень вказаної Стратегії, повідомлялось про дослідження статистики розгляду українськими судами справ відповідної категорії і, зокрема, за показниками виникло питання, чи буде взагалі у цього суду навантаження, тобто чи буде у цього суду робота. І ніби переважає думка щодо відсутності необхідності існування цього суду взагалі [88].

Однак, із цим важко погодитись, оскільки враховуючи надшвидкий розвиток відносин у цій сфері права та охоронювані законом інтереси суб'єктів потребують належної охорони та ефективного захисту, насамперед судового. Скасування або ж нереалізація інституту спеціалізованого ІР-суду суперечить європейським тенденціям розвитку правового захисту інтелектуальної власності.

У низці держав ЄС (та на наднаціональному рівні) діють спеціалізовані суди або спеціалізовані судові палати/інстанції, що розглядають спори у сфері інтелектуальної власності. Це відповідає європейським тенденціям до концентрації ІВ-спорів задля уніфікації практики та залучення суддів із доменною експертизою.

Зокрема, у Фінляндії діє Ринковий суд (Markkinaoikeus) – спеціальний суд, який займається питаннями закупівель, конкуренції та нагляду, питаннями ринкового права та питаннями прав інтелектуальної власності [89].

У Франції функціонує спеціалізація в межах Tribunal judiciaire de Paris, який має концентровану юрисдикцію у значній частині ІР-спорів (зокрема у справах щодо патентів, а також щодо прав ЄС на ТМ та промислові зразки). Дані спори підлягають розгляду окремій спеціалізованій Третій палаті Суду першої інстанції Парижа, яка складається із трьох окремих підрозділів [90].

Морський і комерційний вищий суд (Sø- og Handelsretten) у Копенгагені має спеціалізацію на комерційних спорах, у тому числі з інтелектуальної власності (товарні знаки, авторське право, недобросовісна конкуренція). Завдяки реформі юрисдикція суду в цих справах стала загальнонаціональною [91].

Окремий Трибунал з питань інтелектуальної власності (Tribunal da Propriedade Intelectual) з національною компетенцією у Лісабоні розглядає спори щодо промислової власності, авторського права та суміжних прав та інших питань інтелектуальної власності, що прямо визначено статтею 111 Закону про організацію судової системи Республіки Португалія [92].

У Німеччині було створено Федеральний патентний суд (Bundespatentgericht, BPatG) – спеціалізований суд, що, зокрема, розглядає апеляцій на рішення, видані секціями та відділами експертизи Німецького відомства з патентів і товарних знаків. Крім того, Суд має юрисдикцію щодо позовів про анулювання німецьких патентів та тих європейських патентів, які є чинними у Федеративній Республіці Німеччина, позови про видачу або скасування примусових ліцензій або у провадженнях щодо коригування винагороди за примусову ліцензію, встановленої рішенням, а також має юрисдикцію для розгляду апеляцій на рішення, видані апеляційними комісіями Федерального відомства з сортів рослин. Однак, даний суд не має компетенції щодо спорів щодо порушення прав промислової власності – ці питання й досі належать до юрисдикції цивільних судів Німеччини [93].

У Королівстві Іспанія ІР-спори підлягають розгляду у Juzgados de lo Mercantil (Господарські/комерційні суди), до компетенції яких, поміж банкрутства, відносяться спори з питань недобросовісної конкуренції, промислової власності, інтелектуальної власності, реклами тощо [94].

Окрему ланку займає Об'єднаний патентний суд ЄС (Unified Patent Court, UPC), який має виключну компетенцію у справах, що стосуються європейських патентів з унітарною дією та класичних європатентів (за відсутності opt-out). Суд першої інстанції має децентралізовану структуру та складається з центрального відділення в Парижі з секціями в Мюнхені та Мілані, а також різних місцевих відділень та регіонального відділення, розташованих по всій Європі, та Апеляційним судом у Люксембурзі [95].

Узагальнення європейської практики свідчить, що інституційна спеціалізація судів у спорах інтелектуальної (зокрема промислової) власності – сталий тренд правових систем ЄС, спрямований на концентрацію юрисдикції, уніфікацію практики та залучення суддів із доменною експертизою. Моделі при цьому варіюють від окремих національних ІР-судів (Фінляндія, Португалія) і спеціалізованих палат в межах загальних судів із виключною або переважною компетенцією (Франція, Данія, Іспанія) до наднаціональної інстанції з уніфікованою предметною юрисдикцією (UPC). Спільним результатом є підвищення якості правозастосування у складних техніко-правових спорах (патенти, промислові зразки, торговельні марки), скорочення строків розгляду, передбачуваність рішень. Для України це означає, що відмова від спеціалізації в сфері ІР суперечила б домінуючій європейській логіці розвитку судового захисту та ускладнила б інтеграцію до правового простору ЄС (acquis), зокрема в патентно-технологічному сегменті.

Водночас європейський досвід демонструє і важливі вимоги: а) чітка предметна та територіальна компетенція (щоби уникнути дублювання з господарськими/цивільними судами), б) процесуальні фільтри та процесуальна економія (для швидких заходів, експертиз, case-management), в) кадрова політика (судді й помічники з інженерною/науковою компетентністю), г)

інтеграція з адміністративними органами ІВ (обмін даними й практика перегляду актів відомств). За умови врахування цих параметрів спеціалізований ІР-суд/палата в Україні може виконати важливу роль в механізмі охорони промислової власності, зокрема підвищити однорідність правозастосування, знизити витрати для бізнесу, посилити захист правовласників і, в підсумку, зміцнити господарський правопорядок та інноваційну конкурентоспроможність держави.

У сучасних умовах, з урахуванням розвитку цифрових технологій, біоінженерії, штучного інтелекту та інноваційних виробничих процесів, захист промислової власності потребує вузькопрофільних знань, що неможливо повноцінно забезпечити у межах судів загальної та господарської юрисдикції.

Більш того, створення та функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності є елементом системи забезпечення господарського правопорядку, оскільки саме через ефективну, одностайну судову практику формується стабільність правозастосування, передбачуваність господарських відносин та, як наслідок, довіра інвесторів, що є досить важливим елементом у питанні розвитку технологій в Україні. Відсутність такого суду створює значні ризики для усіх учасників господарських правовідносин у сфері промислової власності та економіки в цілому.

Окрім того, заслуговує на увагу те, що з серпня 2022 року розпочав роботу Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій, який є Національним органом інтелектуальної власності. У спеціальних законах визначено, що це державна організація, що входить до державної системи правової охорони інтелектуальної власності, визначена на національному рівні Кабінетом Міністрів України як така, що здійснює повноваження у сфері інтелектуальної власності, визначені цим Законом, іншими законами у сфері інтелектуальної власності, актами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, та статутом, і має право представляти Україну в міжнародних та регіональних організаціях.

Саме даний орган, виконуючи функції правозастосовної та експертно-реєстраційної діяльності, видає акти щодо набуття прав на об'єкти промислової власності (видачі охоронних документів, реєстрації фактів передання прав тощо), вирішення спорів у цій сфері, тощо.

З огляду на європейську практику інституційної концентрації ІР-спорів, відсутність спеціалізованої судової ланки з питань інтелектуальної (у т.ч. промислової) власності в Україні формує доказову потребу у створенні такої юрисдикції. Спеціалізовані суди запроваджуються саме для підвищення якості, єдності та передбачуваності судової практики, а також для оперативності розгляду технічно складних спорів. Аналіз звіту BOIB [96] доводить, що спеціалізація суддів і інституційна концентрація спорів знижують фрагментацію підходів, полегшують обмін експертизою та забезпечують сталість *ratio decidendi* у транскордонному вимірі. Зокрема, у «WIPO Magazine» наголошено на необхідності інституційних інструментів, які підвищують спроможність суддів у складних ІР-спорах і сприяють узгодженості судових рішень у транснаціональному контексті [97]. Отже, спираючись на порівняльно-правові стандарти та національні аналітичні спостереження, виправданим є висновок: функціонування адміністративного (реєстраційного/квазісудового) блоку без спеціалізованої судової інстанції формує «розімкнутий» цикл захисту прав – рішення ухвалюються, однак їх остаточна перевірка та правова оцінка не забезпечуються інституційно на належному рівні. Саме тому створення спеціалізованого ІР-суду є необхідною умовою для уніфікації практики, підвищення експертності складу суду, скорочення строків розгляду та зміцнення господарського правопорядку у сфері промислової власності.

Таким чином, функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності є необхідною складовою європейської моделі забезпечення господарського правопорядку у сфері інноваційної економіки, а його створення повинно розглядатись не як факультативний крок, а як елемент правової інфраструктури, без якого неможливе формування ефективного національного механізму охорони промислової власності.

Важливо підкреслити, що у сфері охорони промислової власності функціонують спеціальні елементи правового забезпечення господарського правопорядку: 1) контрольні та превентивні інструменти і 2) цифрові сервіси та державні реєстри. До першої групи належать митні заходи щодо запобігання переміщенню контрафактної продукції через кордон (у т.ч. внесення об'єктів до митного реєстру, призупинення митного оформлення, знищення товарів), а також інструменти ринкового нагляду у внутрішньому обігу (перевірки характеристик продукції, реагування на ознаки порушення прав промислової власності, вилучення товарів, координація з правоохоронними органами). Даний механізм дозволяє запобігти порушень ще на початкових етапах, знижує витрати правовласників і підвищує визначеність господарського обороту. Другу групу становлять цифрові сервіси та реєстрова інфраструктура: державні реєстри прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, географічні зазначення тощо; електронні подання заяв і оскаржень; відкриті набори даних про статус охоронних документів, передачі прав, ліцензійні обтяження. Дана складова виконує одразу кілька функцій: забезпечує публічність і доступність правового статусу об'єктів, створює доказову базу для адміністративних і судових процедур, а також слугує інструментом раннього виявлення ризиків порушень.

У сукупності контрольні/превентивні заходи та реєстрово-цифрова система являють собою частину механізму правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності й кореспондують із його юрисдикційною частиною (судовим захистом) та адміністративними процедурами. Вони забезпечують раннє виявлення порушень, формують доказову базу, полегшують виконання рішень і, як наслідок, підвищують передбачуваність обороту та зміцнюють довіру до правового режиму промислової власності.

Узагальнюючи викладене доцільно сформулювати визначення поняття механізму правового регулювання відносин промислової власності як сукупності правових засобів, за допомогою яких забезпечується впорядкування

суспільних відносин, які складаються у зв'язку зі створенням, використанням, розпорядженням, захистом прав на об'єкти промислової власності. Основними елементами цього механізму є: 1) норми права; 2) юридичні факти; 3) правовідносини; 4) акти реалізації права; 5) акти правозастосовної діяльності [98, с. 137]. Кожен із зазначених елементів виконує самостійну, але взаємопов'язану функцію у забезпеченні господарського правопорядку.

Норми права в даному випадку формують базові правила поведінки, визначаючи зміст прав та обов'язків суб'єктів відповідних правовідносин промислової власності. Такі норми встановлюють як загальні принципи правової охорони результатів інтелектуальної діяльності, так і спеціальні режими правового регулювання, що забезпечують передбачуваність та єдність практики застосування.

Юридичні факти, в свою чергу, виступають передумовою виникнення, зміни або припинення правовідносин у сфері промислової власності. Тобто, це дії щодо безпосереднього створення об'єкту промислової власності, набуття правової охорони через державну реєстрацію, укладення ліцензійного чи франчайзингового договору, передача прав чи їх оспорювання в судовому порядку.

Правовідносини ж у даній сфері мають змішаний характер, що включає автономію волі учасників із поєднанням необхідності державного контролю за дотриманням умов охорони промислової власності, охоплюючи як майнові, так і немайнові аспекти щодо об'єктів промислової власності.

Акти реалізації права проявляються у фактичній діяльності суб'єктів, спрямованій на здійснення належних їм прав – використання винаходу чи торговельної марки, маркування продукції відповідними позначеннями, укладення договорів комерційної концесії тощо. Саме ці дії забезпечують втілення норм права у господарській обіг і перетворюють юридичні приписи на реальні правовідносини.

В свою чергу, акти правозастосовної діяльності відображають владно-організаційний вплив держави у процесі охорони й захисту прав промислової

власності, спрямований на забезпечення належної реалізації, охорони та захисту прав її суб'єктів. Тобто, вони виступають формою офіційного втручання публічної влади у випадках, коли необхідно підтвердити, відновити чи припинити правовідносини, пов'язані з об'єктами промислової власності.

Комплексна взаємодія зазначених елементів забезпечує ефективне функціонування правового регулювання у сфері промислової власності, перетворюючи нормативні приписи на реальні механізми підтримання господарського правопорядку.

Таким чином, механізм правового регулювання відносин промислової власності не є лише технічною конструкцією взаємодії правових засобів, а виступає цілісним інструментом реалізації принципів законності, стабільності та передбачуваності у господарській діяльності. Саме через нього норми права набувають реальної дії, формуючи впорядковану модель поведінки учасників господарського обороту та забезпечуючи баланс між приватними і публічними інтересами.

Наведене розуміння «механізму правового регулювання» становить лише нормативно-інструментальний елемент більш широкої конструкції – «механізм правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності». Останній охоплює не тільки трансформацію правових приписів у фактичну поведінку суб'єктів, а й інституційні, процесуальні, контрольні й превентивні засоби, завдяки яким зберігається стійкість і визначеність господарського обігу інтелектуальних активів.

Інституційна складова механізму правового забезпечення включає органи публічної влади, що здійснюють квазіюрисдикційні та адміністративні повноваження (Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій), органи судової влади (у т.ч. спеціалізовану ІР-юрисдикцію, в разі її впровадження в Україні), а також інші суб'єкти публічного адміністрування (митні органи у частині прикордонних заходів, органи ринкового нагляду, правоохоронні органи у площині кримінально-правової охорони). Саме узгоджена взаємодія цих інституцій забезпечує належний цикл охорони: від

експертно-реєстраційних рішень і ведення реєстрів – до судового перегляду, виконання рішень та притягнення до відповідальності.

Процедурно-процесуальний компонент механізму правового забезпечення охоплює ефективні канали реалізації й захисту прав: адміністративне оскарження рішень; судовий захист; застосування тимчасових і запобіжних заходів у спорах щодо порушення прав промислової власності; альтернативні механізми вирішення спорів (медіація, арбітраж). Ці процедури забезпечують не лише відновлення порушеного права, а й загальний профілактичний ефект у господарському обігу.

Контрольна та превентивна складова виражається у заходах публічного нагляду (митні призупинення щодо підозрілих товарів, ринковий нагляд), у політиці суб'єктів господарювання (внутрішні ІР-процедури, політики збереження комерційної таємниці), а також у стимулюванні належної поведінки через договірні моделі (ліцензії, франчайзинг).

Інформаційно-цифрова інфраструктура (зокрема відкриті реєстри щодо об'єктів ІВ) забезпечує прозорість та визначеність правового статусу об'єктів промислової власності, що є критично важливим для стабільності господарського обігу.

Міжнародно-правовий вектор (участь України у договорах ВОІВ/ВПОІВ, співпраця з EUIPO/EPO, імплементація *acquis* у частині прав промислової власності) інтегрує національну систему у транснаціональний правопорядок, вирівнює стандарти охорони й правозастосування, а відтак прямо впливає на якість господарського правопорядку всередині держави.

Таким чином, механізм правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності спирається на механізм правового регулювання як на нормативно-інструментальну основу (норми права – юридичні факти – правовідносини – акти реалізації – правозастосовні акти), але виходить за його межі за рахунок інституційної, процесуальної, контрольної, превентивної, цифрової та міжнародної надбудови. Саме ця надбудова забезпечує не лише виникнення і реалізацію суб'єктивних прав, а й їхнє

ефективне захисне, наглядове та виконавче забезпечення, що забезпечує упорядкованість господарського правопорядку.

Підсумовуючи викладене, можна дійти до наступних висновків.

Встановлено зміст і уточнено співвідношення механізму правового регулювання та механізму правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності. Перший становить нормативно-інструментальну основу (норма права – юридичний факт – правовідносини – акт реалізації – правозастосування), яка трансформує приписи у правомірну поведінку. Другий є ширшим поняттям і охоплює також інституційно-процесуальну площину, що забезпечує сталу дієвість та захищеність цієї трансформації: адміністративно-юрисдикційні повноваження УкрНОІВІ, спеціалізовану (або концентровану) судову юрисдикцію з ІР-спорів, процесуальні механізми швидкого та технічно компетентного розгляду, контрольні та превентивні заходи (митний/ринковий нагляд), а також цифрові сервіси (реєстри) й міжнародно-правову інтеграцію.

Запропоновано визначення механізму правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності як цілісної, багаторівневої системи правових засобів, інституцій та процедур, за допомогою яких відбувається правове регулювання відносин щодо створення, використання, розпорядження та захисту об'єктів промислової власності, гарантується їх передбачувана, контрольована й захищена реалізація в господарському обігу. Така концептуалізація дозволяє пов'язати якість нормативної бази з ефективністю правозастосування, а також обґрунтовує ключову роль УкрНОІВІ, спеціалізованих судових інстанцій та цифрової інфраструктури у зміцненні господарського правопорядку й інноваційної конкурентоспроможності держави.

Виокремлено елементи механізму правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності:

- Нормативно-правове регулювання,
- Інституційна складова,

- Процедурно-процесуальне забезпечення,
- Контрольний та превентивний вплив,
- Інформаційно-цифрова інфраструктура.

1.4. Законодавча основа правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності

Ефективність правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності залежить від багатьох факторів, зокрема, від якості законодавчої основи регулювання відносин у цій сфері та дієвих механізмів її застосування.

Дієвість норм законодавства у сфері промислової власності визначається чіткістю і однозначністю формулювань, узгодженістю між собою нормативних положень, їх системністю та відповідністю сучасним умовам розвитку відносин промислової власності. Усунення прогалин та колізій у правових нормах дозволяє уникнути неоднозначного тлумачення положень і забезпечує стабільність правозастосовної практики. Чітко виписані та системно узгоджені норми створюють передбачувані умови для ведення господарської діяльності та захисту інтересів суб'єктів права.

Разом із тим, забезпечення господарського правопорядку у цій сфері залежить від здатності держави оперативно оновлювати правові акти відповідно до міжнародних зобов'язань і економічних та технологічних змін. Постійний моніторинг правозастосування, аналіз судової практики та врахування досвіду інших країн дають змогу вдосконалювати законодавство таким чином, щоб воно не лише формально забезпечувало права, а й реально гарантувало їхню дієву охорону та відновлення у разі порушення.

З цього приводу слід підтримати думку В.В. Добровольської, яка зауважує, що становлення та розвиток господарського правопорядку базується на удосконаленні господарського законодавства [99, с. 155].

Із здобуттям незалежності України формування законодавчої основи правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності пройшло низку етапів, що відбувались за конкретних історичних, правових, соціально-економічних умов. У свою чергу, така тенденція впливала на реформування законодавства про охорону об'єктів промислової власності, адаптацію та гармонізацію в контексті європейського права, а також на здійснення судочинства у справах про захист прав та інтересів тощо.

Національне законодавство про охорону прав на об'єкти промислової власності має чинність тільки в межах тієї держави, яка його прийняла. Міжнародні міждержавні угоди з інтелектуальної власності спрямовані на створення сприятливих умов для охорони результатів творчої діяльності на територіях різних країн, які є учасниками (підписантами) таких угод.

Як зазначає Н.В. Бочарова поява міжнародного законодавства з інтелектуальної власності пояснюється тим, що права на результати інтелектуальної діяльності мають властивість «територіальної обмеженості», тобто за відсутності міжнародних угод вони визнаються та охороняються лише на території держави, де вони первісно виникли. Водночас указані права є предметом економічного, науково-технічного й культурного обміну між різними країнами [100, с. 152].

Така позиція цілком обґрунтована, оскільки підтверджує, що правове регулювання у сфері інтелектуальної власності неможливе виключно в межах національної юрисдикції. Територіальний характер дії прав на результати інтелектуальної діяльності у науково-технічній сфері зумовлює об'єктивну потребу в інтернаціоналізації механізмів їх правової охорони, що забезпечується шляхом укладення міжнародних конвенцій та гармонізації законодавства держав-учасниць. Саме узгоджені міжнародно-правові стандарти створюють умови для взаємного визнання прав, збереження правової визначеності у транскордонних господарських відносинах та посилення гарантій захисту правовласників. У цьому контексті міжнародно-правова інтеграція у сфері інтелектуальної власності виступає не лише формою співробітництва між

державами, а й інструментом забезпечення глобального правопорядку в економічному просторі, який безпосередньо впливає на стабільність і передбачуваність господарського правопорядку в межах кожної національної правової системи.

Основними цілями міжнародної охорони інтелектуальної власності є: поліпшення взаєморозуміння і розвиток співробітництва між державами на основі поваги їхнього суверенітету і рівності; заохочення творчої діяльності; сприяння охороні інтелектуальної власності в усьому світі. Ці та інші цілі фактично закладені в основу діяльності Всесвітньої організації інтелектуальної власності, як міжнародної міжурядової організації, що створена на основі Конвенції, ухваленої у 1967 році державами-членами Паризького союзу з охорони промислової власності, Бернського союзу з охорони творів літератури та мистецтва й інших спеціалізованих союзів.

Ретроспективний аналіз формування міжнародної системи охорони інтелектуальної власності показує, що до середини XIX століття забезпечити правовий захист інтелектуальної власності в різних країнах було доволі складно через значні відмінності у національних законодавствах. Одночасно з цим дедалі більше країн почали впроваджувати власні механізми охорони промислової власності, що зумовило потребу в узгодженні та гармонізації правових норм на міжнародному рівні.

Розвиток міжнародної торгівлі, наукових досягнень і індустріалізації спонукав до розуміння важливості запровадження уніфікованих правил. Це стало поштовхом до започаткування міжнародної співпраці та узгодження законодавчих норм у галузі інтелектуальної власності.

Як зазначає Т.В. Ярошевська, початком реалізації цих ідей вважають 1873р., коли уряд Австро-Угорської імперії запропонував іншим державам взяти участь у Першій міжнародній виставці винаходів у Відні. Занепокоєний станом у цій сфері та можливістю неправомірного використання запропонованих в експонатах рішень, Віденський конгрес із патентних реформ цього ж року прийняв головні принципи патентування винаходів. Після цього у 1878 році в

Парижі відбувся Міжнародний конгрес із промислової власності, за підсумками якого було ухвалено рішення про необхідність скликання міжнародної конференції для розробки уніфікованих вимог до національних законодавств в цій галузі. Така конференція відбулася у 1880 році у Парижі, де був підготовлений проект документа, що згодом ліг в основу однієї з ключових міжнародних угод – Паризької конвенції з охорони промислової власності (Paris Convention for the Protection of Industrial Property) [101, с. 87].

Конвенція була покликана захистити права винахідників та запобігти недобросовісній конкуренції, а підписання цього документа також ознаменувало створення Міжнародного союзу з охорони промислової власності.

Паризька конвенція 1883 р. містила норми, що регулюють співробітництво в галузі охорони винаходів, промислових зразків і корисних моделей, фабричних і товарних знаків, фірмових найменувань, а також заходи щодо придушення недобросовісної конкуренції [102, с. 27; 103]. Започаткований конвенцією Міжнародний союз охорони промислової власності був покликаний ефективно вирішувати питання міжнародного співробітництва його країн-членів. Ця можливість неодноразово використовувалась як для удосконалення змісту самої Паризької конвенції, так і для створення додаткових міжнародних угод з питань захисту права промислової власності [104, с. 27].

Отже, первинним джерелом права, яке визначало актуальне поняття промислової власності та її об'єкти є Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883, яка набула чинності для України у 21.12.1991. Згідно з Паризькою конвенцією об'єктами охорони промислової власності є патенти на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування та вказівки про походження чи найменування місця походження, а також припинення недобросовісної конкуренції (ст. 1 (2)).

Паризька конвенція встановлює основні принципи міжнародного захисту промислової власності. У межах цього міжнародного договору реалізуються ключові ініціативи Всесвітньої організації інтелектуальної власності, зокрема

щодо підтримки формування національних та регіональних патентних систем, підготовки фахівців, обміну патентною інформацією, а також гармонізації законодавства у сфері промислової власності, включаючи новітні технологічні напрями, як-от мікроелектроніка та генна інженерія. Членство в Паризькій конвенції вважається важливою умовою для залучення сучасних технологій і інвестицій у стратегічні галузі промисловості. Конвенція має відкритий характер, тобто приєднання до неї не вимагає попередніх умов і залежить лише від бажання держави взяти на себе відповідні зобов'язання. Наразі учасниками Конвенції є понад 100 країн.

Отже, вказана конвенція є однією з найперших міжнародних угод у сфері інтелектуальної власності в цілому та є основним міжнародно-правовим документом, у якому сформульовано мінімальні стандарти патентної охорони, що є обов'язковими для всіх держав-учасниць, а також визначає засади усіх інших міжнародно-правових документів, що стосуються охорони промислової власності.

Міжнародні договори є одними із найбільш важливих джерел права, оскільки саме вони установлюють значні основи правового порядку та разом з іншими джерелами в міжнародному праві (міжнародними звичаями, принципами міжнародного права тощо) становлять його нормативу систему.

Правове регулювання прав промислової власності характеризується розвиненою системою джерел, представлених й іншими міжнародними договорами, учасницею яких є і Україна. М.В. Ковальова міжнародні договори поділяє на кілька груп за різними ознаками. Так, зокрема, за колом учасників міжнародні договори у сфері промислової власності вчена традиційно класифікує на: 1) договори загального значення (з необмеженою кількістю учасників); 2) регіональні чи партикулярні договори (з обмеженою кількістю учасників); 3) двосторонні (договори, у яких беруть участь дві держави, чи договори, коли з одного боку виступає одна держава, з другого – декілька держав) [105, с. 110].

Нині Україна є членом Всесвітньої організації інтелектуальної власності, учасницею понад 14 міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності та продовжує роботу щодо приєднання до інших. Охорона та захист інтелектуальної власності здійснюється як на національному, так і на міжнародному рівнях завдяки спеціалізованим інституціям та системам управління об'єктами права інтелектуальної власності.

У процесі євроінтеграції Україна здійснює реформу системи правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності з метою гармонізації національного законодавства зі стандартами Європейського Союзу. Так, реформування законодавства України у сфері інтелектуальної власності спрямоване на його приведення у відповідність до вимог Європейського Союзу та здійснюється у три етапи: 1) зміни законодавства України у сфері інтелектуальної власності з метою виконання вимог Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [106]; 2) зміни законодавства України у сфері інтелектуальної власності з метою отримання Україною статусу кандидата на членство у Європейському Союзі; 3) подальші зміни законодавства у сфері інтелектуальної власності, з урахуванням розвитку законодавства Європейського Союзу. У результаті впровадження зазначеної реформи на сьогоднішній день вдається зміцнити систему охорони та захисту прав інтелектуальної власності [107].

На сьогодні, у межах проведення вказаної реформи шляхом прийняття законодавчих змін у цілому посилено охорону і захист прав інтелектуальної власності на торговельні марки і промислові зразки, на винаходи і корисні моделі, на географічні зазначення, на компонування напівпровідникових виробів тощо. Серед основних змін, Верховною Радою України 20 березня 2023 року прийнято Закон України № 2974-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності», яким, зокрема, запроваджено: нові механізми збирання та витребування доказів у справах про порушення прав ІВ; тимчасові заходи (забезпечення позовів), включно з можливістю накладення арешту на

майно/товари; розширені способи відшкодування шкоди (у т.ч. компенсації, що можуть визначатися як кратні розміру винагороди/роялті); засоби припинення і запобігання порушенням (вилучення та знищення контрафактної продукції, знищення обладнання, заборона діяльності, що призводить до порушення); а також процесуальні інструменти для зменшення затягування розгляду та відшкодування судових витрат добросовісній стороні. Ці новації спрямовані на приведення національної практики у відповідність до ст. 3-15 Директиви 2004/48/ЕС про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності та відповідних положень Глави 9 Розділу IV Угоди про асоціацію [108].

Також Верховною Радою України 16 червня 2020 року прийнято Закон України № 703-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності», яким встановлено повноваження Національного органу інтелектуальної власності. Національний орган інтелектуальної власності визначено як державну організацію, яка належить до державної системи правової охорони інтелектуальної власності, встановлена на національному рівні Кабінетом Міністрів України як така, що здійснює повноваження у сфері інтелектуальної власності, визначені законодавством у сфері інтелектуальної власності, актами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, та статутом, і має право представляти Україну в міжнародних та регіональних організаціях [109].

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.10.2022 року № 943 «Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності» визначено, що функції Національного органу інтелектуальної власності виконує державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» [110].

Щодо формування державно-правової системи охорони промислової власності, то українське законодавство розвивається поетапно та його становлення досі триває.

Г.В. Довгань в період відродження української державності (1917-1920 рр.), на західноукраїнських землях у складі Польщі (20-30-ті роки ХХ ст.), в УРСР та в Україні (проте тільки до 2004 р.) запропонувала основні критерії для періодизації історії права інтелектуальної власності, в тому числі, права промислової власності, встановила історико-правові закономірності розвитку права інтелектуальної власності на українських землях [111, с. 10].

В.А. Іващенко виокремив періодизацію розвитку законодавства незалежної України про промислову власність: 1) початок 1990-тих років – створення спеціального законодавства; 2) 1999-2014р.р. – період удосконалення чинного законодавства та перехід до дворівневої моделі правового регулювання; 3) з 2014 р. по теперішній час – старт реформи національної системи охорони інтелектуальної власності [112].

Ю.О. Гладь, Л.Л. Тарасенко виділяють наступні етапи розвитку національного законодавства: 1) 1991-2004 роки – започаткування (становлення) вітчизняного законодавства щодо промислової власності; 2) 2004-2014 роки – розвиток національного законодавства у цій сфері; 3) 2014 рік і дотепер – гармонізація національного законодавства у сфері промислової власності з правом ЄС та вдосконалення законодавства з урахуванням розвитку цифрового середовища [113, с. 8].

Наведені приклади проведення періодизації досліджуваного законодавства в сучасній Україні є доволі поверхневими і не мають однозначних критеріїв поділу.

Більш деталізовано представлено розвиток адміністративно-правової охорони прав на об'єкти промислової власності, зокрема з періоду відновлення незалежності у 1991 році, А. Чукаєвою А. та В. Крикун. Науковці виділяють такі етапи: 1) 1991-1992 рр. – початок створення власної системи правової охорони прав на об'єкти промислової власності; 2) 1993-1999 рр. – ухвалення значного масиву законодавчих актів у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності, які започаткували регулювання відносин, пов'язаних з набуттям і здійсненням права власності на передбачені ними об'єкти промислової

власності; 3) 1995-1999 рр. – запровадження курсу на соціально-економічні реформи, спрямованого на застосування міжнародних стандартів у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності; 4) 2000-2014 рр. – удосконалення створених на попередніх етапах нормативно-правових актів та системи охорони прав на об'єкти промислової власності, активізація участі України в системі міжнародних конвенцій і договорів з промислової власності; 5) 2015 р.-дотепер – здійснення заходів, спрямованих на запровадження ефективних механізмів охорони інтелектуальної та, зокрема, промислової власності, що визначаються курсом приєднання нашої держави до ЄС. Під час тривання цього етапу відбувається наближення законодавства України у сфері охорони права на об'єкти промислової власності до європейського законодавства, обумовлене підписанням у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [114, с. 75-76].

В історичній ретроспективі, формування законодавства України щодо регулювання сфери інтелектуальної власності розпочалося з прийняттям 07.02.1991 року Закону України «Про власність», що містив спеціальний розділ VI «Право інтелектуальної власності». Згодом 21 квітня 1993 року був прийнятий Закон України «Про охорону прав на сорти рослин», який заклав основу для формування сучасної правової системи інтелектуальної власності в Україні. Наприкінці 1993 року Верховною Радою України було прийнято низку законів щодо сфери інтелектуальної власності, а саме: закони України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про племінне тваринництво», «Про авторське право і суміжні права». Звісно, надалі зазначені нормативно-правові акти зазнавали чимало змін та доповнень.

На думку Г.В. Довгань, «аналіз процесу становлення законодавства незалежної України у сфері інтелектуальної власності свідчить те, що попри щорічні доповнення, суттєвих змін у правовому регулюванні відносин у сфері права інтелектуальної власності як таких не відбувається, особливо щодо судового захисту» [111, с. 10-11].

Ключовою подією, яка активізувала удосконалення законодавства у сфері промислової власності, є підписання та ратифікація у 2014 році Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. У цій Угоді наявна окрема глава, яка визначає регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності, складовою частиною яких є відносини у сфері промислової власності. Взяте Україною зобов'язання щодо приведення національного законодавства у відповідність до визначених Угодою про асоціацію вимог сприяє європеїзації законодавства у сфері промислової власності.

Нормативно-правові акти, які регулюють відносини у сфері промислової власності доцільно поділити за сферою дії на загальні (щодо відносини у сфері інтелектуальної власності в цілому) та спеціальні (лише щодо відносин у сфері промислової власності).

До загальних відносяться, зокрема, Конституція України, ЦК України, Кодекс законів про працю України, КК України, КУпАП, МК України, а також Закони України «Про Антимонопольний комітет України», «Про інноваційну діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про інформацію», «Про науково-технічну інформацію», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про науково-технічну експертизу», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про захист економічної конкуренції».

До спеціальних, серед іншого, відносяться Закони України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», Закон України «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про правову охорону географічних зазначень», «Про особливості правової охорони географічних зазначень для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів, захист прав та застосування схем якості, включаючи традиційні гарантовані особливості для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів», «Про географічні зазначення спиртних напоїв», «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про племінну справу у тваринництві», а також постанови та

розпорядження Кабінету міністрів України та відомчі підзаконні нормативно-правові акти [115].

Окрім того, як зазначено вище, до джерел права про промислову власність також відносяться ратифіковані Україною міжнародні конвенції, договори та угоди.

Наведений перелік нормативно-правових актів вказує, що система національного законодавства про промислову власність має декілька рівнів, де поряд з кодифікованим актом – ЦК України – діє значна кількість спеціальних законів щодо особливостей охорони прав на різні об'єкти промислової власності.

Серед наукової спільноти наявні дискусії щодо переваг та недоліків дворівневої системи законодавства, та необхідності його кодифікації за аналогією деяких розвинутих країн Європи. І.Ф. Коваль зазначає, що сучасному законодавству, яке регулює відносини у сфері інтелектуальної власності, притаманна низка недоліків, серед яких суперечливість, декларативність, економічна необґрунтованість, відсутність системних підходів до викладення нормативних положень тощо. У зв'язку із чим науковиця робить висновок про необхідність кодифікації нормативних положень щодо інтелектуальної власності [116, с. 119].

На думку Н.М. Мироненко потрібна розробка окремих спеціальних кодифікаційних актів законодавства у сфері авторського права і суміжного права та у сфері промислової власності із врахуванням правового режиму їх об'єктів, які набувають правову охорону [117, с. 31].

Т.В. Ярошевська вважає, що для вдосконалення системи охорони та захисту інтелектуальної власності наразі в Україні доцільно прийняти Кодекс України про інтелектуальну власність. Серед вагомих чинників для прийняття кодифікованого акту у сфері інтелектуальної власності вчена зазначає: інтеграційні процеси в Україні; створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності; суперечливі положення, неузгоджені норми, прогалини між спеціальними законами у сфері інтелектуальної власності та Книгою 4 ЦК

України; завдання щодо створення єдиної системи охорони права інтелектуальної власності, здатної належним чином захистити права зацікавлених осіб [118, с. 16].

Даючи оцінку необхідності кодифікації законодавства у цій сфері доцільно брати до уваги, що правовий режим об'єктів промислової власності регулюється сукупністю норм ЦК України, низки спеціальних законів (зокрема про охорону прав на винаходи (корисні моделі), промислові зразки, знаки для товарів і послуг, географічні зазначення, топографії інтегральних мікросхем, а також актів щодо захисту від недобросовісної конкуренції та митно-правових заходів), і значним масивом підзаконних актів (постанов КМУ, наказів центральних органів виконавчої влади, регламентів та процедурних положень УкрНОІВІ/ІР-офісу). Таке розгалужене законодавство не може бути достатньо ефективним, у зв'язку із чим виникає об'єктивна потреба у його систематизації шляхом кодифікації нормативно-правових актів, які регулюють відносини сфері промислової власності, в один кодекс (для прикладу – Кодекс України про промислову власність).

У контексті аналізу законодавчої основи досліджуваного питання слід згадати про Закон України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією російської федерації проти України» від 01.04.2022 № 2174-ІХ. Метою прийняття даного закону було створення правових механізмів захисту інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності, недопущення втрат прав інтелектуальної власності у період дії воєнного стану. На державу покладено обов'язок мінімізувати вплив негативних факторів та наслідків дії воєнного стану на громадян України [119]. Цей закон втратив чинність 31 травня 2025 року.

В цілому нові цивілізаційні виклики, які постали перед Україною у зв'язку з повномасштабною військовою агресією рф, зумовлюють і необхідний пошук нових шляхів оперативного реагування та подальшої нейтралізації чи мінімізації тих руйнівних негативних наслідків, що вже спричинені цим актом агресії, причому провідне місце в цих процесах повинна займати державна політика,

спрямована на запобігання виникненню критичних негативних загроз та проявів соціально-економічних, політичних ризиків для нашої держави та їх ефективного подолання [120, с. 10].

Зазначена думка є особливо актуальною в контексті тих умов, в яких функціонує економічна система України, зокрема й в частині сфери інтелектуальної власності. Крім того, це практично значущі виклики у вирішенні питання щодо стратегічного бачення концептуальних засад післявоєнного відновлення економіки нашої держави, а отже можна констатувати, що держава оперативного реагує на виклики сьогодення з метою додержання законності у сфері інтелектуальної власності.

Разом з тим, слід зазначити, що 09.01.2025 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб», який визначає правові та організаційні засади діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб. Зазначений закон набув чинності 28 лютого 2025 року та був введений в дію через шість місяців після набрання ним чинності, тобто 28 серпня 2025 року.

Серед багатьох нових положень статей та норм, якими вносяться зміни до численних інших законодавчих актів, набуло дискусійного значення як серед науковців, так і практиків, положення щодо скасування ГК України, з дня введення в дію зазначено Закону (28 серпня 2025 року). Після цього у наступні три роки у господарській сфері має відбутися масштабна перебудова правового та економічного механізму регулювання.

Зазначені зміни спричинили широку наукову дискусію і багато питань з боку практиків щодо доцільності такої декодифікації та її результатів. В юридичній доктрині сформувались два підходи:

1) «противники» ГК України, які виступали за його скасування, вважаючи, що законодавчий акт містить норми, які дублюють інші нормативні акти або за

своїм змістом суперечать їм [121, с. 92], зазначаючи також, що закон практично не містить регуляторних механізмів [122, с. 31];

2) вчені і практики, які послідовно відстоювали позиції задля збереження ГК України, тобто його «прихильники» [123], які обґрунтовували це самостійністю господарського права як галузі права з власним предметом і методом правового регулювання, автономністю функціонування суб'єктів господарювання, їх принциповою роллю в економічній стабільності держави [124]; зазначалось, що через скасування кодексу спостерігається явний крок назад держави у захисту конкурентного ринку, який йде всупереч досвіду розвинутих країни щодо сприяння малому та середньому підприємництву на основі усунення бар'єрів у веденні бізнесу та поглиблення кодифікації економічного законодавства [125]; наголошувалось, що декодифікація господарського законодавства України сьогодні є передчасною та невиправданою як з точки зору доктрини господарського права, так і з точки зору практики господарсько-правового регулювання [126, с. 217].

Враховуючи зміст наведеної дискусії, варто проявити солідарність із вище зазначеними думками «прихильників» наявності окремої кодифікації господарського законодавства та підкреслити, що скасування ГК України є помилкою, оскільки це призвело до певного нормативного вакууму у частині визначення способів захисту прав суб'єктів господарювання, що використовують об'єкти інтелектуальної (зокрема промислової) власності. Очевидною є потреба в продовженні обговорень питань модернізації господарського законодавства, визначення шляхів розвитку правового забезпечення господарських відносин, що має носити концептуальний та послідовний характер.

Слушно наголошують О.А. Беяневич та О.П. Подцерковний, що скасуванням ГК України українська правова система втратить національну своєрідність у порівнянні із російською федерацією та СРСР, буде спаплюжена сама ідея систематизації у кодексі численних законів у сфері господарювання та породження інших негативних наслідків [127].

Доцільно зауважує Н.В. Щербакова, що такі дії законодавця призводять до зникнення низки понять господарського права, які використовуються іншими спеціальними нормативно-правовими актами; припинення існування низки організаційно-правових форм, які не виокремлюються ЦК України; залишається абсолютно не врегульованими питання визначення правового режиму майна окремих видів підприємств, тобто право господарського відання та право оперативного управління; зникнення з правового поля спеціальних норми щодо господарської відповідальності, зокрема оперативно-господарських санкцій, як ефективного засобу позасудового захисту договірних прав підприємців, що не передбачається ЦК України [128, с. 89].

Крім того, однозначно необхідно погодитись з думкою О.П. Подцерковного, що скасування ГК України зруйнує судову практику щодо застосування ГК та ЦК України у сфері договірного права, напрацьовану десятиліттями і практичні наслідки зловживань, що виникнуть у цьому випадку, та правової нестабільності не складно спрогнозувати [129]. Вчений слушно зауважує, що поширена теза про дублювання норм Цивільного в Господарському кодексах не відповідає реальності, адже ГК України забезпечує публічну рівновагу в господарських процесах, де ЦК регулює лише приватноправову частину [129].

Таким чином, ГК є не надлишковим, а навпаки – забезпечує системну завершеність правового регулювання господарської діяльності, у тому числі відносин, пов'язаних із промисловою власністю.

Крім цього, наслідками декодифікації стане розпорошення судової практики, порушення принципу правової визначеності та фактична дерегуляція господарських процесів [129]. У контексті промислової власності це означатиме ослаблення механізмів захисту прав суб'єктів господарювання, зростання кількості правових колізій та зниження ефективності охорони об'єктів інтелектуальної власності.

Звісно, з цього приводу є різні, часто протилежні думки та позиції науковців і практиків, проте, беззаперечним залишається той факт, що для

прийняття виваженого рішення стосовно напрямів та змісту кодифікації необхідно враховувати як наявні прогалини та неузгодженості законодавства, якими здійснюється регулювання в сфері економіки, так і вимоги часу щодо дерегуляції, захисту прав суб'єктів економічної діяльності.

Варто зауважити, що ГК України виконував важливу системоутворюючу функцію, визначаючи засади правового господарського порядку, закріплюючи баланс публічного й приватного інтересу, а також формуючи стабільну модель регулятивного впливу на економічну діяльність. Його скасування без одночасного запровадження комплексної кодифікації у вигляді єдиного галузевого акту фактично створює правовий вакуум, який унеможлиблює забезпечення належного рівня законності у сфері господарювання.

Беззаперечно, через систему господарського законодавства, зокрема, реалізується нормативна модель охорони прав промислової власності.

З наукової точки зору, така декодифікація суперечить системній логіці розвитку права, адже замість спрощення нормативного масиву створює багаторівневу структуру з непокєднуваних фрагментів. Це особливо критично для сфери промислової власності, яка функціонує на перетині приватноправових та публічноправових методів регулювання, де відсутність єдиного кодексу унеможлиблює належну взаємодію між механізмом охорони прав, правозастосовною практикою та господарськими процесами.

Так, ефективний розвиток господарського правопорядку можливий лише за умови системного оновлення, а не скасування господарського законодавства. Вирішення проблеми повинно відбуватись через модернізацію правового поля та його гармонізацію з правом ЄС, із забезпеченням єдністю правового регулювання та механізму правового забезпечення господарського правопорядку.

Підбиваючи підсумки доречно визнати, що національне законодавство у сфері промислової власності перебуває у стадії активного розвитку та навіть під час злочинної воєнної агресії російської федерації вживаються дієві заходи щодо європеїзації правового забезпечення та його ефективності.

У той ж час, норми нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері промислової власності, потребують систематизації шляхом кодифікації в один кодекс, що сприятиме їх системності та узгодженості, та підвищить дієвість правового регулювання у забезпеченні господарського правопорядку в цілому [130, с. 271].

Узагальнюючи викладене, можна зробити наступні висновки.

Проведений аналіз дозволяє констатувати, що законодавча основа правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності сформувалася поетапно, у тісному зв'язку з історико-правовими, соціально-економічними та інтеграційними чинниками. Встановлена така періодизація: первинне закладення нормативних засад і формування спеціального законодавства у період 1991-2013рр.; з 2014р. до 2025р. – систематизація нормативно-правового регулювання на базі ЦК та ГК України і започаткування системної євроінтеграційної гармонізації національного законодавства; 2025р. – скасування ГК України і продовження євроінтеграційної політики.

Цей огляд показує ключові етапи змін: запровадження міжнародних стандартів, створення національних інституцій (УКРНОІВІ/IP-офіс) та посилення процесуальних інструментів захисту. З огляду на таку послідовність етапів стає зрозуміло, що від звичного накопичення норм слід перейти до їх цілісної кодифікації.

Доведено, що скасування ГК України є помилковим з огляду на системні цілі правового забезпечення промислової власності. Цей кодифікований акт забезпечував баланс у господарському обороті: він поєднував приватноправові механізми регулювання із публічно-правовими інструментами ринкового порядку та конкуренції. Його декодифікація без одночасного запровадження узгодженого галузевого кодифікаційного акта створює розрив у нормативній структурі, підвищує ризики колізій і фрагментації судової практики, а відтак послаблює передбачуваність та єдність правозастосування у справах, що безпосередньо торкаються об'єктів промислової власності та їхнього обігу.

Узагальнення наведених аргументів обґрунтовує доцільність кодифікації норм про право промислової власності в окремому кодифікованому акті. Такий Кодекс України про промислову власність удосконалисть систему правового регулювання права промислової власності, адже при його наявності: 1) розпорошений масив спеціальних законів і підзаконних актів буде об'єднано у єдину, внутрішньо узгоджену систему джерел із чіткою ієрархією та предметними розділами; 2) буде уніфіковано понятійний апарат і усунуто колізії між ЦК України, спеціальними законами та підзаконними актами; 3) процедури набуття, передачі прав, оскарження рішень УкрНОІВІ/IP-офісу буде консолідовано в єдиному процесуальному блоці з чіткими строками та інструментами; 4) узгоджено адміністративні й судові механізми захисту (включно з превентивними, прикордонними заходами та ринковим наглядом) і засобами забезпечення позову; 5) забезпечено єдність правозастосування через закріплення загальних принципів, стандартів доказування та орієнтирів для спеціалізованої юрисдикції; 6) підвищено передбачуваність для бізнесу завдяки прозорим моделям відповідальності, розрахунку шкоди й компенсацій; 7) інтегровано вимоги *acquis* ЄС і міжнародних договорів з механізмами їх прямої імплементації; 8) створено основу для взаємодії реєстрово-цифрових систем (патенти, торговельні марки, промислові зразки, географічні зазначення) та відкритих даних; 9) передбачено спеціальні режими для high-tech сфер (штучний інтелект, біотехнології, дані, програмне забезпечення).

ВИСНОВКИ ЗА РОЗДІЛОМ 1

Встановлено, що поняття «правопорядок у сфері господарювання», «суспільний господарський порядок», «правовий господарський порядок», «господарський правопорядок» є синонімічними поняттями, які у сучасній юридичній доктрині відображають специфічну форму прояву загального правопорядку – саме у площині регулювання господарських відносин.

Подані законодавчі та доктринальні підходи дозволяють сформулювати цілісне бачення господарського правопорядку як особливого різновиду правопорядку, локалізованого у сфері організації та здійснення господарської діяльності. Господарський правопорядок постає не як формальна наявність норм, а як якісний і водночас динамічний стан упорядкованості господарських зв'язків, що відтворюється у повсякденній практиці завдяки узгодженій дії механізму правового регулювання (норми права – юридичні факти – правовідносини – акти реалізації та правозастосування) та правомірній поведінці учасників господарських відносин.

Проведене дослідження дає підстави для узагальнення законодавчих і наукових підходів до розуміння господарського правопорядку і виокремлення його ознак: 1) має виразно інституційний характер, тобто забезпечується організаційно-правовими інститутами держави та громадянського суспільства; 2) спирається на дотримання учасниками господарських відносин принципів законності і верховенства права; 3) передбачає внутрішню узгоджену систему норм і процедур, а також стабільність і передбачуваність; 4) забезпечує баланс приватноправової автономії та публічно-правового впливу.

На цій підставі уточнено, що господарський правопорядок це інституційно забезпечений, динамічний стан упорядкованості суспільних відносин у сфері промислової власності, який формується завдяки правомірній поведінці учасників цих відносин, узгоджує приватні і публічні інтереси у сфері набуття, реалізації і захисту прав на об'єкти промислової власності, забезпечує передбачуваність і стабільність господарського обороту, ефективний захист прав і законних інтересів, а також невідворотність юридичної відповідальності.

Встановлено зміст і уточнено співвідношення механізму правового регулювання та механізму правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності. Перший становить нормативно-інструментальну основу (норма права – юридичний факт – правовідносини – акт реалізації – правозастосування), яка трансформує приписи у правомірну поведінку. Другий є ширшим поняттям і охоплює також інституційно-

процесуальну площину, що забезпечує сталу дієвість та захищеність цієї трансформації: адміністративно-юрисдикційні повноваження УКРНОІВІ, спеціалізовану (або концентровану) судову юрисдикцію з ІР-спорів, процесуальні механізми швидкого та технічно компетентного розгляду, контрольні та превентивні заходи (митний/ринковий нагляд), а також цифрові сервіси (реєстри) й міжнародно-правову інтеграцію.

Запропоновано визначення механізму правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності як цілісної, багаторівневої системи правових засобів, інституцій та процедур, за допомогою яких відбувається правове регулювання відносин щодо створення, використання, розпорядження та захисту об'єктів промислової власності, гарантується їх передбачувана, контрольована й захищена реалізація в господарському обігу.

Уточнено визначення поняття «правовідносини у сфері промислової власності» – це врегульовані нормами права суспільні відносини щодо створення, набуття, використання, розпорядження та захисту прав на об'єкти промислової власності, які складаються між уповноваженими особами у межах реалізації їх прав та виконання обов'язків з метою забезпечення досягнення їх інтересів та утвердження правопорядку.

Запропоновано класифікацію таких правовідносин за сімома узгодженими критеріями: 1) за змістом (створення, набуття (оформлення), використання, розпорядження, захист прав на об'єкти промислової власності); 2) за суб'єктним складом («творець/уповноважена особа – держава» (в особі УКРНОІВІ/ІР-офіс); «правовласник – користувач/набувач»; «працівник-творець – роботодавець»); 3) за об'єктом правовідносин (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, комерційні найменування, географічні зазначення); 4) за юридично-галузевою ознакою (господарські, адміністративні, цивільні, трудові, кримінальні та адміністративно-деліктні); 5) за підставами виникнення/зміни/припинення (виникають внаслідок створення об'єкту промислової власності, укладення договорів щодо відчуження таких об'єктів,

реорганізації юридичної особи та переходом прав правонаступником, актів органів державної влади, рішення суду, звернення стягнення на права та на підставі звернення до уповноваженого органу щодо набуття прав); 6) за функціональним призначенням (регулятивні та охоронні); 7) за природою (матеріально-правові і процесуально-правові).

Запропоновано в ст. 421 ЦК України чітко передбачити, що держава може бути суб'єктом прав промислової власності, які вона здійснює у встановленому законодавством порядку через відповідні юридичні особи (державні органи, державні підприємства тощо).

Проведений аналіз свідчить, що законодавча основа правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності сформувалася поетапно, у тісному зв'язку з історико-правовими, соціально-економічними та інтеграційними чинниками. Встановлена така періодизація: первинне закладення нормативних засад і формування спеціального законодавства у період 1991-2013рр.; з 2014р. до 2025р. – систематизація нормативно-правового регулювання на базі ЦК та ГК України і започаткування системної євроінтеграційної гармонізації національного законодавства; 2025р. – скасування ГК України і продовження євроінтеграційної політики.

З'ясовано, що скасування Господарського кодексу України є помилковим з огляду на системні цілі правового забезпечення промислової власності. ГК України забезпечував баланс у господарському обороті: він поєднував приватноправові механізми регулювання із публічно-правовими інструментами ринкового порядку та конкуренції. Його декодифікація без одночасного запровадження галузевого кодифікаційного акту створює розрив у нормативній структурі, підвищує ризики колізій і фрагментації судової практики, а відтак послаблює передбачуваність та єдність правозастосування у справах, що безпосередньо торкаються об'єктів промислової власності та їхнього обігу.

Узагальнення наведених аргументів обґрунтовує доцільність кодифікації норм про право промислової власності в окремому акті. Такий Кодекс України про промислову власність удосконалив систему правового регулювання права

промислової власності, адже при його наявності: 1) розпорошений масив спеціальних законів і підзаконних актів буде об'єднано у єдину, внутрішньо узгоджену систему джерел із чіткою ієрархією та предметними розділами; 2) буде уніфіковано понятійний апарат і усунуто колізії між ЦК України, спеціальними законами та підзаконними актами; 3) процедури набуття, передачі прав, оскарження рішень УКНОІВІ/IP-офісу буде консолідовано в єдиному процесуальному блоці з чіткими строками та інструментами; 4) узгоджено адміністративні й судові механізми захисту (включно з превентивними, прикордонними заходами та ринковим наглядом) і засобами забезпечення позову; 5) забезпечено єдність правозастосування через закріплення загальних принципів, стандартів доказування та орієнтирів для спеціалізованої юрисдикції; 6) підвищено передбачуваність для бізнесу завдяки прозорим моделям відповідальності, розрахунку шкоди й компенсацій; 7) інтегровано вимоги *acquis* ЄС і міжнародних договорів з механізмами їх прямої імплементації; 8) створено основу для взаємодії реєстрово-цифрових систем (патенти, торговельні марки, промислові зразки, географічні зазначення) та відкритих даних; 9) передбачено спеціальні режими для high-tech сфер (штучний інтелект, біотехнології, дані, програмне забезпечення).

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВОПОРЯДКУ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ І ЗАХИСТУ ПРАВ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1. Правове забезпечення господарського правопорядку у сфері реалізації прав промислової власності

У сучасних умовах формування інноваційної економіки та інтеграції України до правового простору Європейського Союзу питання належної реалізації прав промислової власності набуває особливої актуальності. Об'єкти промислової власності – винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки та інші результати творчої діяльності – виступають не лише інструментом економічної конкуренції, а й важливим чинником національного економічного розвитку і безпеки. Це – основа для стимулювання інноваційної діяльності, забезпечення конкурентоспроможності національного бізнесу та залучення іноземних інвестицій.

Крім того, ефективна система охорони прав промислової власності сприяє створенню сприятливого інноваційного середовища, де автори та винахідники можуть бути впевненими в захисті своїх прав. Це стимулює розвиток науково-дослідної та дослідно-конструкторської діяльності, що, у свою чергу, сприяє появі нових технологій, конкурентоздатних продуктів і послуг. У результаті формується сталий ланцюг інноваційного розвитку, який охоплює як державний, так і приватний сектори економіки.

В умовах інтеграції до правового простору Європейського Союзу Україна зобов'язана гармонізувати своє законодавство у сфері інтелектуальної власності відповідно до стандартів ЄС, зокрема положень Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Це передбачає як модернізацію національного законодавства, так і вдосконалення правозастосовної практики. Зміцнення інституційної

спроможності органів, що здійснюють реєстрацію та захист прав на об'єкти промислової власності, а також підвищення рівня обізнаності суб'єктів господарювання про механізми охорони таких прав є ключовими передумовами для досягнення високого рівня правової культури та дотримання прав інтелектуальної власності в Україні.

Згідно з Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, наша держава взяла на себе зобов'язання гармонізувати своє законодавство у сфері інтелектуальної власності із європейськими нормами та стандартами. Однак ухвалення відповідних нормативно-правових актів саме по собі не гарантує належного рівня реалізації прав інтелектуальної власності. Правове забезпечення реалізації прав промислової власності передбачає створення умов, за яких правовласник має можливість не лише отримати охоронний документ, але й ефективно здійснювати свої майнові права: передавати їх, ліцензувати, захищати від порушень, використовувати у господарській діяльності.

Як зазначають Р.А. Джабраїлов та інші науковці, в цілому, до повномасштабного збройного вторгнення рф в Україну, виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС продемонстрували істотні успіхи у реалізації ключових реформ, що дійсно можна визнати істотним кроком вперед на зустріч євроінтеграції. І у недалекому майбутньому саме період повоєнного відновлення України має стати переламним етапом у формуванні підходів до розбудови держави та її наближення до повноправного членства у Європейському співтоваристві. Держава має стати надійним партнером для громадян і бізнесу, що повинно знайти вияв у послідовності, прогнозованості та встановленні чіткого алгоритму дій, який дасть змогу розраховувати на розумну стабільність чинного законодавства і можливість передбачати наслідки застосування норм права [131, с. 17, 19].

Проблеми у сфері реалізації прав промислової власності створюють серйозні бар'єри на шляху євроінтеграції, зокрема, щодо зниження рівня довіри

з боку європейських партнерів, гальмування технологічних процесів, труднощі з комерціалізацією об'єктів промислової власності, зниження розвитку інноваційного середовища тощо.

Отже, правове забезпечення ефективної реалізації прав промислової власності є не лише юридичним завданням, а стратегічною умовою для інтеграції України в європейський простір. Вона сприяє посиленню економічної незалежності, розвитку національного виробництва та утвердженню України як повноправного учасника європейської спільноти.

У вітчизняній науці дослідники неодноразово у своїх дослідженнях присвячували увагу різним аспектам щодо стану законодавчого регулювання договірних відносин у сфері промислової власності, правової природи майнових прав промислової власності, особливостей реалізації та сутності захисту прав промислової власності.

Реалізація прав промислової власності розглядається переважно суто в контексті змісту прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, комерційні найменування тощо і договірних зобов'язань щодо прав на ці об'єкти. Ці питання розробляються у наукових працях К.В. Оверковського, І.Ф. Коваль, О.В. Легкої, В.В. Дмитренко, О.П. Орлюк, Л.Д. Руденко, І.Є. Якубівського та інших.

Проте, для формування комплексного бачення реалізації прав промислової власності в розрізі всіх її складових, і як наслідок, системного удосконалення відповідних матеріальних і процесуальних норм законодавства з цих питань важливим є дослідження понятійно-категоріального апарату у зазначеній сфері та доопрацювання визначення поняття реалізації прав промислової власності як чинника правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності.

Формальне існування правових норм без механізмів їх практичного втілення не забезпечує очікуваного результату для носіїв прав та держави і суспільства в цілому. Саме тому ключовим аспектом у цій сфері виступає

механізм реалізації права промислової власності, який охоплює як набуття, так і здійснення та захист відповідних прав у реальному економічному середовищі.

Щодо розуміння поняття «реалізація права» в теорії права сформульовано широке коло визначень, зокрема, це: фактичне здійснення правових приписів у поведінці та діяльності (бездіяльності) суб'єктів права [10, с. 138]; різноманітний процес практичного здійснення правових вимог у діяльності тих чи інших суб'єктів [132, с. 210]; практичне втілення у життя правових настанов через правомірну поведінку суб'єктів з метою задоволення потреб людини, суспільства та держави, тобто досягнення бажаного особистого чи соціального результату [133, с. 33]; інтелектуально-вольова діяльність суб'єктів права, що спрямована на використання, виконання, дотримання та застосування правових норм, яка здійснюється для задоволення потреб та досягнення бажаного особистого чи соціального результату [134, с. 30].

Отже, поняття реалізації права розглядають у двох взаємопов'язаних аспектах: як реалізацію норм права і реалізацію суб'єктивного права.

У межах даного дослідження фокус уваги сконцентровано на реалізації прав промислової власності як здійсненні суб'єктивних прав, що належать правовласнику або іншій уповноваженій особі (ліцензіату тощо). З огляду на зміст вказаних форм реалізації норм права, дії суб'єктів прав промислової власності із здійснення належних їм прав в переважній більшості відповідають поняттю «використання норм права».

Використання норм права як форма реалізації суб'єктивного права передбачає, що суб'єкт втілює у життя уповноважуючі норми. Такі норми надають суб'єктам право здійснювати передбачені у них позитивні дії. Суб'єкт права відповідно до своїх потреб та інтересів використовує права, надані йому відповідно до правових приписів, що відповідно виражається у здійсненні ним повноважень, закріплених у цих нормах права [135, с. 60].

У статті 418 ЦК України визначено, що право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим

законом. Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається цим Кодексом та іншим законом.

При цьому, чинне законодавство України не містить визначення права промислової власності, а лише термінологічно використовує термін «об'єкти промислової власності» у ст. 20 Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» [136].

Основоположним нормативно-правовим джерелом права у сфері промислової власності є Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 року, яка набула чинності для України 25.12.1991 року через її ратифікацію. Саме цим документом юридично закріплено термін «промислова власність» у його назві та змісті та визначено особливості регулювання відносин у цій сфері, проте визначення цього поняття у цьому міжнародному акті не наводиться. У той же час вітчизняні науковці досліджували його поняття та сутність.

Як зауважувалось вище, в чинному законодавстві термін «промислова власність» у ЦК України та спеціальних законах, які регулюють відносини у сфері промислової власності, не вживається.

Водночас, як слушно зазначається в науці, «вживання терміну «промислова власність» вважається цілком допустимим з огляду на його закріплення у Паризькій конвенції, яка й донині залишається одним із наріжних каменів сучасної системи міжнародно-правової охорони інтелектуальної власності та є частиною національного законодавства нашої держави» [98, с. 133].

Так, І.Ф. Коваль визначає поняття «промислова власність» як суспільні (виробничо-економічні) відносини, котрі складаються з приводу монопольного використання товаровиробником охоронюваних правом інтелектуальних (науково-технічних) рішень, ринкових ідентифікаторів у процесі організації і здійснення своєї господарської діяльності, а також щодо надання такої можливості іншим заінтересованим суб'єктам [137, с. 18]. О.П. Орлюк

промислову власність розкриває через права, що стосуються винаходів, корисних моделей, промислових зразків, знаків для товарів і послуг, фірмових найменувань, зазначень походження товарів, а також захист від недобросовісної конкуренції [138, с. 319-320]. У працях О.А. Підпригори зазначено, що промислова власність охоплює об'єкти, які можуть бути використані в економічній діяльності, а також сприяють розвитку конкуренції, інновацій та інвестиційних процесів у державі [139, с. 128].

К.В. Оверковський пропонує розглядати права промислової власності як об'єкт господарських відносин у широкому та вузькому розумінні: це сукупність особистих немайнових та (або) майнових прав на результати науково-технічної творчості, визначені законом та відповідно – з точки зору участі прав промислової власності в господарському обороті як сукупність лише майнових (виключних) прав на об'єкти промислової власності [140, с. 128]. І.Ф. Коваль права на об'єкти промислової власності визначає як узагальнене вираження сукупності спільних за правовою природою і змістом майнових суб'єктивних прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку, комерційне найменування, географічне зазначення [137, с. 45].

Для розуміння природи прав промислової власності мають значення принципи або особливості права промислової власності як інституту права інтелектуальної власності. В науковій літературі до них відносять наступні: правова охорона надається тільки тим об'єктам, які у визначеному законом порядку визнані патентоздатними; обов'язковою умовою правової охорони об'єктів права промислової власності є дотримання необхідної процедури реалізації всіх обов'язкових формальностей, пов'язаних з патентуванням об'єкту; визнання майнових та особистих немайнових прав за патентовласником на розробку; право на отримання патенту надається передусім авторам розробки [141, с. 120]. До зазначених принципів слід додати строковість та територіальну обмеженість правової охорони об'єктів промислової власності, а також переважно господарську сферу реалізації прав на ці об'єкти.

Таким чином, аналізуючи вищевикладені положення щодо реалізації суб'єктивного права і визначення прав на об'єкти промислової власності, під «реалізацією прав промислової власності» слід розуміти правомірні дії правовласника або іншої управомоченої особи щодо здійснення правомочностей, які складають зміст особистих немайнових та майнових прав на об'єкти промислової власності, на свій розсуд з метою задоволення їх інтересів, у встановлених законом межах.

Законодавча основа процесів реалізації прав промислової власності має комплексний характер. Науковці досліджуючи, зокрема, законодавче регулювання договірних відносин у сфері промислової власності, приходять до висновку, що наявне законодавство не створює необхідного правового підґрунтя для регулювання захисту прав та інтересів сторін господарських договорів у сфері розпорядження правами промислової власності, що має наслідком виникнення непорозумінь, суперечок і судових спорів [142, с. 124]; існують прогалини та неузгодженості окремих положень в частині надання дозволів на використання об'єктів промислової власності [143, с. 154].

До нормативно-правових актів рівня законів, які регулюють реалізацію прав промислової власності, відносяться ЦК України та спеціальні закони про особливості охорони прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки тощо, а також закони, що регулюють інноваційну діяльність та правовий статус суб'єктів інноваційної діяльності [144].

Фахівці висловлюють критичні оцінки якості нормативно-правових актів з питань інтелектуальної, зокрема і промислової власності.

Як слушно зазначають І.Ф. Коваль та К.В. Оверковський, «на сьогодні існує необхідність істотного вдосконалення правового забезпечення зазначених відносин для запровадження на практиці ефективного дієвого механізму введення прав промислової власності в господарський оборот» [79, с. 6].

Варто погодитись і з позицією Т.В. Ярошевської, згідно з якою «в цілому законодавство України в сфері промислової власності відповідає міжнародним стандартам та вимогам ринкової економіки. Однією з основних умов інтеграції

України до міжнародного співтовариства як рівноправного суб'єкта є відповідність норм національного законодавства загальноприйнятим міжнародним вимогам» [80, с. 291].

Упродовж останніх чотирьох років Верховною Радою України прийнято Закони України «Про правову охорону географічних зазначень», «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства», «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав» тощо. З огляду на викладене, позитивні зрушення в удосконаленні національного законодавства у сфері відносин промислової власності та їх відповідність законодавству Європейського Союзу посилюватиме законність у цій сфері, що впливатиме на зміцнення господарського правопорядку загалом [98, с. 133-134].

Види та характер дій суб'єктів промислової власності обумовлені змістом цих прав, які реалізуються у відповідних правовідносинах та визначають способи реалізації цих прав. У зв'язку із цим у даному дослідженні способи реалізації прав промислової власності аналізуватимуться відповідно до змісту правовідносин. Такий погляд відображає динаміку цих відносин, починаючи від появи результату творчої діяльності та завершуючи захистом прав на нього.

Так, за змістом правовідносин у сфері промислової власності можна виокремити відносини щодо: 1) створення об'єктів права промислової власності; 2) набуття (оформлення) прав на об'єкти промислової власності; 3) використання об'єктів промислової власності; 4) розпорядження правами на об'єкти промислової власності; 5) захисту прав на об'єкти промислової власності [51, с. 488].

Процеси проведення інтелектуальної, творчої, наукової діяльності, пов'язаної зі створенням об'єктів права промислової власності, не унормовані у чинному законодавстві. Це об'єктивно викликано тим, що законодавство фокусується на результаті цієї діяльності, тобто на втіленому в об'єктивній формі результаті інтелектуальної діяльності, а не на внутрішньому процесі його створення. Як у національному, так і у міжнародному праві акцент робиться на правовій охороні прав на вже створений об'єкт, а не на процес його створення. Тобто, виникає пріоритет правової охорони результату, а не процесу.

В той же час, створення об'єктів права промислової власності є підставою виникнення у їх винахідників права звернутися із заявкою про реєстрацію таких об'єктів та майнового права на їх використання за умови, що інші суб'єкти не отримали охоронний документ (патент, свідоцтво) на тотожний об'єкт [145, с. 385]. Це породжує виникнення відносин щодо набуття (оформлення) прав на об'єкти промислової власності.

Ключовим елементом інноваційного розвитку та важливим чинником конкурентоспроможності національної економіки є комерціалізація прав промислової власності як дії з використання об'єктів промислової власності та розпорядження правами на об'єкти промислової власності. Незважаючи на наявність законодавчих підстав для розпорядження правами на об'єкти промислової власності, їх ефективне використання та впровадження у виробничу чи іншу господарську діяльність, залишається обмеженим. Це уповільнює розвиток трансферу технологій, залучення інвестицій та інноваційного підприємництва.

Досвід країн, які традиційно входять до числа лідерів світових рейтингів конкурентоспроможності, переконливо свідчить, що їх успіх значною мірою зумовлений реалізацією послідовної державної політики, спрямованої на формування інвестиційно-інноваційної моделі економічного розвитку. Визначальним чинником у цьому процесі виступає розвиток і ефективне використання інтелектуального капіталу, що є базовою передумовою створення економіки знань. Саме стимулювання складових інтелектуального капіталу –

людського, структурного та соціального – забезпечує країнам високий рівень інноваційної активності, технологічного прогресу та зростання продуктивності праці [146, с. 51].

Аналіз сучасних глобалізованих економічних систем свідчить, що інтелектуальний капітал займає від 60 % до 80 % у структурі бізнесу розвинених економік. Натомість на вітчизняних підприємствах спостерігається низький рівень використання інтелектуального капіталу, що звісно негативно впливає на їх функціонування [147, с. 203].

Економісти розглядають інтелектуальний капітал як систему відносин, що виникають між суб'єктами ринку з приводу виробництва, обміну, розподілу та споживання потенціалу інтелектуальних ресурсів та використання інтелектуальної власності на нематеріальні активи [148, с. 521]. При цьому до складу інтелектуального капіталу відносять: людський капітал, інтелектуальна власність, організаційний і брендовий капітали, ринкові активи, інвестиційно-інноваційний та соціальний капітали, стейкхолдерні взаємовідносини, інформаційне забезпечення [147, с. 205].

Отже, об'єкти промислової власності і рівень їх використання формують інтелектуальний капітал, який має важливе значення як на мікро, та і на макроекономічному рівні. На рівні держави цей капітал забезпечує проривний і випереджальний характер економіки, для окремих підприємницьких структур – отримання прибутку і конкурентних переваг на ринку.

У цьому контексті показник використання інтелектуального капіталу (нематеріальних активів) доцільно розглядати як інтегральний індикатор, що характеризує рівень інтелектуалізації національної економіки та визначає її потенціал у сфері глобальної конкурентоспроможності. Високі значення цього показника сприяють зміцненню позицій держави у міжнародних рейтингах, а також створюють передумови для її сталого соціально-економічного розвитку.

Україна володіє значним науково-технологічним і кадровим потенціалом, який може стати основою для динамічного розвитку інноваційної економіки. Водночас ефективність використання результатів наукових досліджень та

розробок, а також рівень їх комерціалізації залишаються недостатніми. Це, своєю чергою, знижує здатність національних суб'єктів господарювання створювати та просувати на ринок конкурентоспроможні товари й послуги, що негативно позначається на загальному рівні конкурентоспроможності економіки.

Сучасні світові тенденції, орієнтовані на розвиток інноваційної економіки знань, актуалізують необхідність формування в Україні ефективного механізму правового регулювання розвитку інтелектуального капіталу. Його вдосконалення має стати ключовим напрямом підвищення конкурентоспроможності національної економіки та забезпечення її інтеграції у глобальний економічний простір.

Проблематика комерціалізації прав промислової власності в Україні зумовлена поєднанням законодавчих, економічних та організаційних факторів. Як свідчить практика, значна частина зареєстрованих патентів та корисних моделей в Україні не впроваджується у господарську діяльність або не використовується як інструмент залучення капіталу, що також свідчить про низький рівень використання об'єктів промислової власності [149].

Фахівцями констатується існування обмеженої практики укладення ліцензійних та інших договорів, адже відсутність типових договорів, нестача практичних інструкцій та брак кваліфікованих фахівців ускладнює процес передачі прав. Крім того, договірна практика у цій сфері не має однозначного регулювання в частині сталого судового захисту, що знижує довіру до комерціалізації серед суб'єктів господарювання [150].

В контексті формування статутного капіталу майновими правами промислової власності зазначається про наявність проблем оцінки об'єктів промислової власності, оскільки в Україні відсутній ефективний механізм визначення ринкової вартості прав на об'єкти промислової власності, що ускладнює їх внесення до статутного капіталу, забезпечення кредитів або продаж у вигляді нематеріальних активів [151].

Поняття «комерціалізація» все частіше використовується у сучасній науковій літературі при дослідженні відносин з отримання прибутку від впровадження чи передання прав на об'єкти промислової власності. При цьому підкреслюється, що «незважаючи на випадки вживання цього терміну в науковому обігу й практиці господарювання, цей термін не набув юридичного закріплення на рівні закону та, як наслідок, адекватного відображення в праві» і на підставі цього пропонується легалізувати термін «комерціалізація» в законодавстві України з охорони інтелектуальної власності [152, с. 119].

В економічній літературі комерціалізацію розуміють як отримання додаткових вигід в результаті застосування інтелектуальної власності в господарському обороті [153].

О.В. Кам'янська, О.С. Чікіна трактують термін комерціалізація як взаємовигідні відносини та дії учасників цього процесу. Також автори зазначають, що процес комерціалізації є доволі складним, оскільки до нього залучено багато учасників та можливостей, тому він вимагає певних спеціальних навичок, таких як ринкова стратегія, оцінювання ринку, розроблення продукції, виробництво, бухгалтерський облік, фінанси тощо [154]. Е.П. Маккой, Р. Бадінелі, К.Т. Коебель, В. Табет приєднуються до думки, що процес комерціалізації – це процес прийняття рішень та відповідних дій для перетворення інноваційного розвитку нового продукту від ідеї і до ринку [155]. Г.Л. Ступнікер, в свою чергу, під комерціалізацією об'єктів інтелектуальної власності розуміє процес активної реалізації технологічного капіталу підприємства як складової його інтелектуального капіталу з метою підвищення прибутку і забезпечення ринкової капіталізації підприємства [156, с. 163].

На думку І.К. Шушакової під комерціалізацією об'єктів інтелектуальної власності слід розглядати, з однієї сторони, як процес залучення нематеріальної складової майнового комплексу в економічний оборот з метою використання об'єктів інтелектуальної власності у господарській діяльності підприємства, результатом чого є можливість отримання додаткового прибутку або іншої

економічної вигоди (зиску), а з іншої сторони – як набір певних дій та відносин в процесі перетворення наукових досліджень на товар [157, с. 133].

Також науковці визначають етапи комерціалізації об'єкта інтелектуальної власності: (а) маркетинг, (б) оцінка об'єкту інтелектуальної власності, (в) просування об'єкту інтелектуальної власності, (г) пошук користувачів та укладення з ними договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності, (д) охорона прав і контролю за виконанням ліцензійних умов щодо об'єкту інтелектуальної власності [158, с. 43].

Узагальнення наведених трактувань комерціалізації свідчить, що це поняття розуміється багатогранно: як процес отримання вигід; відносини; процес залучення нематеріальної складової майнового комплексу в економічний оборот; набір дій.

Отже, можна зробити висновок, що поняття комерціалізації у сфері промислової власності є багатоаспектним і включає цілий комплекс дій, які забезпечують отримання економічних вигід (прибутку) від залучення об'єктів інтелектуальної власності (нематеріальних активів) до господарської діяльності та економічного обороту.

Юридичною формою комерціалізації у сфері промислової власності є «реалізація прав промислової власності», яка представляє собою здійснення можливостей (правомочностей), які складають зміст майнових прав на об'єкт промислової власності, з метою отримання комерційного ефекту (прибутку). Тому запровадження терміну «комерціалізація» в закони про охорону прав промислової власності може створити плутанину щодо змісту цього поняття і його співвідношення з іншими поняттями, зокрема, «передання прав», «використання об'єкта» і т.д. З огляду на вищезазначене, поняття комерціалізації відображає переважно економічний аспект реалізації лише майнових прав на об'єкти промислової власності.

Для України нині найважливішою проблемою у сфері комерціалізації винаходів, які є потенційно конкурентоздатними самі по собі, є нестача фінансів як державних, так і приватних. При цьому, зважаючи на існуючі вітчизняні

науково-технологічні доробки, Україна має конкурентоспроможний науковий потенціал у галузі електрозварювання, металургії, авіа-, судно- та машинобудування, що є затребуваними на міжнародному ринку наукоємної продукції.

Реальну інноваційність економіки можливо забезпечити залучаючи нововведення у виробництво, технології, сферу послуг. На початковому етапі процес створення інновацій вимагає значних ресурсів діючого виробництва і лише з часом, після його впровадження, підвищує якість існуючої продукції чи сприяє створенню нової, стимулює розвиток виробничих відносин. В кінцевому результаті такий підхід дозволить країні вийти на високі економічні показники.

На основі проведеного аналізу проблематики комерціалізації прав інтелектуальної власності, можна зробити висновок, що забезпечення успішних практик перетворення об'єктів промислової власності на реальні інновації вимагає комплексу заходів на державному рівні задля активної співпраці науки та бізнесу, зокрема: надання пільг інноваційним підприємствам та проектам, фінансова підтримка запровадження у виробництво об'єктів права інтелектуальної власності у пріоритетних галузях науки і техніки, розробка методичних рекомендацій щодо форм і способів комерціалізації прав інтелектуальної власності та методології оцінки об'єктів інтелектуальної власності з точки зору їх придатності для комерціалізації. Важливо створити умови для розвитку замкнених циклів комерціалізації прав інтелектуальної власності: бізнес-інкубатори, технологічних та індустріальних парків, кооперативні мережі тощо.

Сьогодні одним з головних факторів підвищення конкурентоспроможності країни, в тому числі на міжнародному ринку є стимулювання спільної інноваційної діяльності наукових установ, закладів вищої освіти та реального сектору економіки на основі вітчизняної інноваційної інфраструктури. Стає зрозумілим, що суб'єкти науково-технічної діяльності мають бути не лише генераторами ідей як об'єктів інтелектуальної власності, але й здійснювати

інтеграцію науки і бізнесу шляхом впровадження таких об'єктів в реальний сектор економіки, тобто займатись їх комерціалізацією.

Проведене дослідження дає підстави для наступних висновків.

Поняття «реалізація прав промислової власності» слід розуміти як правомірні дії правовласника або іншої уповноваженої особи щодо здійснення правомочностей, які складають зміст особистих немайнових та майнових прав на об'єкти промислової власності, на свій розсуд з метою задоволення їх інтересів, у встановлених законом межах [159, с. 21].

Об'єкти промислової власності і рівень їх використання формують інтелектуальний капітал суб'єктів підприємництва і держави в цілому, який має важливе значення як на мікро, та і на макроекономічному рівні. На рівні держави цей капітал забезпечує проривний і випереджальний характер економіки, для окремих підприємницьких структур – отримання прибутку і конкурентних переваг на ринку.

В результаті дослідження поняття комерціалізації прав промислової власності і його співвідношення з поняттям реалізації цих прав доведено, що поняття комерціалізації у сфері промислової власності є багатоаспектним і включає цілий комплекс дій, які забезпечують отримання економічних вигід (прибутку) від залучення об'єктів інтелектуальної власності (нематеріальних активів) до господарської діяльності та економічного обороту.

Встановлено, що юридичною формою комерціалізації у сфері промислової власності є «реалізація прав промислової власності», яка представляє собою здійснення можливостей (правомочностей), які складають зміст майнових прав на об'єкт промислової власності, з метою отримання комерційного ефекту (прибутку).

Не підтримуються пропозиції науковців щодо запровадження терміну «комерціалізація» в законодавство про охорону прав на об'єкти промислової власності.

Комерціалізація виступає результатом практичної реалізації майнових прав інтелектуальної власності через укладення господарсько-правових договорів

(ліцензійних договорів, договорів про передачу прав, комерційної концесії тощо), а також шляхом створення спільних підприємств, інвестиційних проєктів або використання об'єктів промислової власності у власному виробництві.

З огляду на це, комерціалізацію можна розглядати як складову економічної діяльності, у межах якої здійснюється трансформація результатів інтелектуальної діяльності у товар чи послугу, що має ринкову цінність. Такий підхід дозволяє інтегрувати правові та економічні аспекти у єдиний механізм, спрямований на підвищення ефективності використання інтелектуального потенціалу суспільства.

Таким чином, комерціалізація прав промислової власності є складним багатовимірним явищем, що поєднує правову та економічну природу. Вона становить економічний зміст поняття реалізації майнових прав на об'єкти промислової власності і є одним із ключових інструментів стимулювання інноваційного розвитку держави. Ефективність процесів комерціалізації безпосередньо залежить від рівня сформованості правового середовища, зокрема від наявності чітких і узгоджених норм, які регулюють порядок укладення, виконання та припинення договорів у сфері використання об'єктів промислової власності. Не менш важливим чинником є здатність держави забезпечити належний рівень правового захисту суб'єктів цих правовідносин, оскільки саме стабільність і передбачуваність правових механізмів визначають інвестиційну привабливість інтелектуальної власності як економічного активу.

Узгодження правових, економічних та управлінських підходів до процесу комерціалізації створює підґрунтя для підвищення рівня правової визначеності, розвитку національного ринку об'єктів інтелектуальної власності та формування ефективної системи інституційного забезпечення у цій сфері. Такий підхід сприятиме не лише посиленню позицій України на світовому ринку технологій, а й зміцненню конкурентоспроможності національної економіки і правопорядку в цілому.

Доведено, що господарський правопорядок у сфері реалізації прав промислової власності має забезпечуватись завдяки: 1) дотриманню суб'єктами

прав встановлених в законодавстві правил щодо набуття, здійснення прав; 2) належному виконанню договірних зобов'язань, пов'язаних із розпорядженням правами промислової власності; 3) ефективності захисту прав та інтересів суб'єктів; 4) державній підтримці процесів комерціалізації прав промислової власності. Розробка цілісного механізму реалізації прав промислової власності є важливою умовою для успішної євроінтеграції України, залучення інвестицій та розвитку високотехнологічних галузей економіки.

2.2. Правопорушення у сфері промислової власності і застосування юридичної відповідальності

У сучасних умовах функціонування національної економіки питання захисту прав на об'єкти промислової власності набуває особливого значення. В умовах цифровізації, глобалізації ринків та зростання вартості інтелектуального продукту, розширення способів і сфер використання результатів інтелектуальної діяльності, кількість правопорушень у зазначеній сфері зростає, що негативно впливає на рівень правопорядку в економіці. Однією з ключових проблем залишається ефективність юридичної відповідальності за такі правопорушення, зокрема адміністративної та кримінальної. Зазначені види відповідальності застосовуються державою для захисту публічних інтересів, мають каральний характер і передбачають санкції, що обмежують права і свободи особи.

Попри розуміння важливості адміністративної та кримінальної відповідальності як інструментів захисту прав у сфері промислової власності задля забезпечення правопорядку у сфері господарювання, на практиці виникають значні проблеми щодо її належного застосування. Це зумовлено як прогалинами у законодавчому регулюванні, так і колізіями між окремими нормами законодавства, що ускладнюють кваліфікацію діянь та притягнення винних до відповідальності.

Тому актуальним є забезпечення узгодженості та правової визначеності у формулюваннях складів правопорушень, передбачених КК України, КУпАП та

спеціальним законодавством у сфері промислової власності. Наявні колізії між правовими нормами щодо адміністративної та кримінальної відповідальності, а також розмитість формулювань окремих норм, зокрема таких як стаття 229 КК України чи стаття 51-2 КУпАП, ускладнюють кваліфікацію правопорушень і зменшують виховне та превентивне значення цих видів юридичної відповідальності на протидію правопорушенням у цій сфері.

Євроінтеграційний вектор правового розвитку України детермінує удосконалення правового інституту відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності. Цифровізація суспільних відносин, активна інтеграція інформаційних технологій у сферу інтелектуальної власності та глобалізація економічних процесів обумовлюють зростання кількості і різноманіття правопорушень у цій галузі. Це зумовлює необхідність формування комплексного, системного і ефективного інструментарію кримінально-правового та адміністративно-правового реагування на зазначені правопорушення у структурі національної правової системи.

Оскільки правопорушення є підставою для застосування юридичної відповідальності, надзвичайно важливо аби притягнення до такої відповідальності виступало абсолютною гарантією забезпечення прав учасників відносин у сфері промислової власності. Правові норми мають забезпечувати гарантії дотримання прав та інтересів обох сторін – як особи, яка зазнала порушення, так і особи, дії якої підлягають правовій кваліфікації. Це сприятиме об'єктивному встановленню фактів порушення, правомірному застосуванню заходів юридичної відповідальності та зміцненню правової визначеності у сфері промислової власності.

Загальні положення про порушення прав інтелектуальної власності передбачені нормами ЦК України. Так, згідно ст. 15 ЦК України, кожна особа має право на захист свого цивільного права в разі його порушення, невизнання або оспорювання. Статтею 431 ЦК України закріплено, що порушення права інтелектуальної власності, в тому числі невизнання цього права чи посягання на нього, тягне за собою відповідальність, встановлену цим Кодексом, іншим

законом чи договором. У статті 432 ЦК України регламентовано, що захист прав інтелектуальної власності здійснюється судом і закріплено спеціальні способи захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

У спеціальних законах щодо охорони прав на об'єкти промислової власності визначено порушення таких прав. Зокрема, згідно статті 34 Закону України «Про охорону прав на винаходи й корисні моделі» будь-яке посягання на права, передбачені статтею 28 цього Закону, вважається порушенням прав володільця патенту, що тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством України. Відповідно до статті 26 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» будь-яке посягання на права власника зареєстрованого промислового зразка, передбачені частиною другою статті 20 цього Закону, або будь-яке посягання на права власника незареєстрованого промислового зразка, передбачені частиною дев'ятою статті 20 цього Закону, вважаються порушенням прав власника зареєстрованого або незареєстрованого промислового зразка відповідно, що тягне за собою відповідальність згідно із законодавством.

Зазначені формулювання обґрунтовано піддаються критиці серед науковців. І.Ф. Коваль, зазначає, що з одного боку, вони створюють широкі можливості для суб'єкта, який зазнав порушення, ініціювати захист свого права у разі вчинення будь-яких дій, що ним суб'єктивно розцінюються як посягання; з іншого – відсутність чітко окреслених ознак правопорушення унеможливорює належну правову кваліфікацію таких дій [160, с. 136]. Зазначене ускладнюється також тим, що поняття «посягання», яким фактично замінено категорію правопорушення, також не має законодавчо закріпленого визначення, що створює правову невизначеність у сфері захисту прав промислової власності.

Невизначеність нормативно-правового регулювання ускладнює формування ефективної стратегії захисту прав інтелектуальної власності, в тому числі прав промислової власності, оскільки створює труднощі при кваліфікації дій суб'єкта як таких, що становлять правопорушення. Така ситуація спричиняє

ризика безпідставного притягнення до юридичної відповідальності, а також відкриває можливості для зловживання правами з боку правовласника.

Порушення прав на знаки для товарів і послуг у ст. 20 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» визначено як «будь-яке посягання на права власника свідоцтва, передбачені статтею 16 цього Закону, в тому числі вчинення без згоди власника свідоцтва дій, що потребують його згоди, та готування до вчинення таких дій, вважається порушенням прав власника свідоцтва».

У статті 23 Закону України «Про правову охорону географічних зазначень» порушення визначено у подібний спосіб: «будь-яке посягання на права, що впливають з реєстрації географічного зазначення, передбачені статтею 17 цього Закону». У ч. 4 ст. 17 вказаного Закону передбачено, що зареєстроване географічне зазначення захищається від таких дій, якщо інше не передбачено цим Законом:

а) будь-яке пряме чи опосередковане комерційне використання зареєстрованого географічного зазначення для товару, який не охоплюється реєстрацією географічного зазначення і є подібним до товару, для якого зареєстровано географічне зазначення, або якщо таке використання призводить до зловживання репутацією географічного зазначення, у тому числі якщо такий товар використовується як складова іншого товару;

б) будь-яке неправомірне використання або імітація, або інше втілення зареєстрованого географічного зазначення, навіть якщо зазначається справжнє місце походження товару або якщо зареєстроване зазначення перекладається, викладається у транскрипції або транслітерації чи супроводжується словами «стиль», «тип», «спосіб», «який вироблений у», «імітація», «смак», «подібний» тощо, у тому числі якщо такий товар використовується як складова іншого товару;

в) будь-яке інше хибне або таке, що може ввести в оману щодо джерела походження, сутності або істотних якостей товару, використання географічного зазначення на внутрішньому або зовнішньому упакуванні, рекламних

матеріалах або документах, що стосуються відповідного товару, а також упакування товару в тару, яка може викликати хибне уявлення щодо його походження;

г) будь-яке інше використання, яке може ввести в оману споживача щодо дійсного походження товару.

Отже, законодавець у зазначених законодавчих актах надає визначення порушення прав на об'єкти промислової власності у загальному вигляді. У деяких законах деталізовано види неправомірних дій (щодо географічних зазначень), в інших – деталізація відсутня (щодо винаходів і корисних моделей).

З цього приводу, слід погодитись із думкою О.В. Бахура, який при дослідженні підстав захисту прав інтелектуальної власності, провів порівняльний аналіз таких підстав, і виснував, що загальне визначення підстав захисту прав інтелектуальної власності, передбачене у статті 431 ЦК України не узгоджено з визначеннями понять порушень прав на окремі об'єкти інтелектуальної власності, закріплених у спеціальних законах і зокрема, суттєво відрізняється від загального розуміння видів підстав захисту, закріплених у статті 15 ЦК України. У статті 431 ЦК України порушення розглядається як родове поняття стосовно невизнання й посягання, а у статті 15 ЦК України це різні поняття. З огляду на зазначене, науковець вважає правильним підходом до визначення підстав захисту прав інтелектуальної власності за статтею 431 ЦК України їх розмежування на: загроза порушення, порушення, невизнання та оспорювання прав. На підставі наводиться авторське визначення поняття правопорушення у правовідносинах інтелектуальної власності як «протиправна, винна дія чи бездіяльність, що полягає в порушенні майнових та немайнових прав, перешкоджанні їх реалізації іншої особи, яка ними володіє, за яку законом встановлена відповідальність» [161, с. 43-44].

Під порушенням прав патентовласника науковці розуміють також будь-яке використання винаходу (корисної моделі), що здійснюється без його дозволу, крім випадків, прямо передбачених законом, а саме дії, які не визнаються порушенням прав патентовласника, що закріплені у статті 31 Закону України

«Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [162, с. 255]. Зазначене ґрунтується на аналізі статей 28, 34 цього Закону.

З цього слідує, що порушення патентних прав відбувається тоді, коли особа (порушник) здійснює використання винаходу (корисної моделі) без згоди відповідного суб'єкта патентних прав (власника патенту або особи, якій ці права передано за договором чи в порядку спадкування) [163, с. 69].

В науковій літературі поширеним є поділ протиправних дій щодо майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності на два основні види – договірні та позадоговірні, залежно від перебування потерпілого і порушника у договірних відносинах стосовно певних майнових прав [161, с. 46; 164, с. 69].

Договірні порушення визначають як дії або бездіяльність осіб, які є стороною договору, що полягають у невиконанні або неналежному виконанні договірних зобов'язань [160, с. 138]. Позадоговірні правопорушення розглядаються як такі, що вчиняються суб'єктами, які не перебувають з правовласником у договірних відносинах. Основним видом таких позадоговірних порушень прав, що впливають з патенту (свідоцтва), є незаконне використання об'єкту, яке кваліфікується в професійному середовищі як контрафакція, а відповідні дії – контрафактними [161, с. 48].

Окрім безпосередніх порушень прав промислової власності, серйозну загрозу для патентовласників або законних користувачів становлять також дії, що створюють реальну й безпосередню загрозу правопорушень у найближчій перспективі.

Попередження порушення пропонується розуміти як встановлення осіб, що намагаються вчинити правопорушення (готуються до такого порушення), й застосування проти них заходів для припинення, унеможливлення такої діяльності [165, с. 175].

Попередження правопорушень спрямоване на припинення загрози реальних протиправних дій за наявності достатніх підстав із метою недопущення такого порушення або настання негативних наслідків [161, с. 66].

Таким чином, у разі доведення факту вчинення дій, які створюють загрозу порушення, в тому числі прав інтелектуальної власності, потерпілий суб'єкт господарювання може звертатись до компетентного органу з вимогою припинення таких дій. Правовою підставою для цього є норма ч. 2 ст. 432 ЦК України, якою передбачено, що «Суд у випадках та в порядку, встановлених законом, може постановити рішення, зокрема, про: 1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів;».

Поряд із попередженням фахівці виокремлюють профілактику правопорушень, що за своєю правовою природою має суттєві відмінності. Так, профілактика господарських правопорушень у сфері інтелектуальної власності визначається як здійснення державою економічних, політичних, ідеологічних, виховних, правових та інших заходів з виявлення та усунення причин порушень прав інтелектуальної власності, а також виявлення осіб, схильних до вчинення таких правопорушень [165, с. 175].

Отже, профілактика правопорушень виступає як самостійний інструмент забезпечення правопорядку і полягає у здійсненні державою заходів, які вживаються компетентними органами з метою виявлення та усунення причин порушень, тоді як попередження правопорушення розглядається як спосіб захисту прав у ситуаціях, коли вчиняються конкретні дії, що створюють реальну загрозу їх порушення.

Порушення прав промислової власності потребують належного реагування з боку держави. Однією з форм такого реагування є встановлення юридичної відповідальності за відповідні правопорушення шляхом застосування відповідних санкцій.

Юридична відповідальність є однією із гарантій забезпечення прав і свобод учасників правовідносин. З поміж іншого, її ефективність впливає на забезпечення законності, поновлення порушених прав учасників правовідносин та притягнення до відповідальності осіб, які вчинили правопорушення.

Система правопорушень у сфері промислової власності охоплює цивільно-правові, адміністративні, господарські та кримінальні правопорушення, диференціація яких зумовлена рівнем суспільної небезпечності та характером посягання. У межах даного дослідження предметом аналізу є безпосередньо адміністративні та кримінальні правопорушення, що характеризуються підвищеним рівнем суспільної небезпечності та мають особливе інституційне значення для захисту публічних інтересів у сфері господарської діяльності та забезпечення правопорядку.

До об'єктів посягань у сфері промислової власності відносяться: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки та комерційні (фірмові) найменування, що у своїй сукупності становлять ключові елементи правової охорони інновацій та господарської діяльності.

Аналізуючи протиправність дій у сфері промислової власності слід зазначити, що правове регулювання відповідних правовідносин в Україні базується переважно на нормативно-правових актах, які є основним джерелом цієї галузі права [166, с. 110]. Саме положення цих актів слугують основою для визначення, чи мають дії суб'єкта ознаки протиправності.

Основний Закон держави гарантує захист прав інтелектуальної власності. Так, згідно статті 54 Конституції України громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Пунктом 22 статті 92 Основного Закону встановлено, що діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них визначаються виключно законами України [167].

Чітке визначення поняття «адміністративна відповідальність» відсутнє в чинному законодавстві України. Лише в частині 2 статті 9 КУпАП зазначається, що адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності [168]. У зв'язку із цим,

категорія адміністративної відповідальності широко досліджується у науковій літературі.

Одне з найбільш повних наукових досліджень сутності адміністративної відповідальності проведено Ю.П. Битяком. З його дослідження можна зробити висновок, що адміністративна відповідальність є не лише застосуванням до правопорушника передбаченого санкцією адміністративно-правової норми заходу адміністративного примусу – адміністративного стягнення, а і є заходом адміністративно-правового примусу, метою якого є підтримання правопорядку в країні, захисту особи, охорони прав і свобод людини, виконання всіх завдань і функцій правової держави (від забезпечення всіх видів безпеки до охорони власності, порядку здійснення державної влади, громадського порядку і громадської безпеки), а також покарання, негативне ставлення до скоєного діяння з боку держави і її структур з метою виховання та забезпечення належної поведінки, і як обов'язок правопорушника понести відповідні обмеження особистого, матеріального, морального, організаційного характеру, осуд з боку держави її органів, громадськості (суспільства і держави) [169, с. 88].

Поряд з їх загальними визначеннями науковцями сформульовано визначення поняття адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері інтелектуальної власності. Так, на думку П.В. Макушева, І.О. Руденко її можна визначити як реалізацію адміністративно-правової санкції, що виявляється у застосуванні уповноваженим органом до винної особи, що скоїла адміністративне правопорушення у сфері інтелектуальної власності, покарання, передбаченого КУпАП, згідно з визначеною законом процедурою [179, с. 88-89].

КУпАП передбачає регламентацію окремих видів посягань у сфері права інтелектуальної власності. Особливе значення у цьому контексті має стаття 51-2 КУпАП, яка закріплює склад найбільш загального серед всіх адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності правопорушення, що виражається у «незаконному використанні об'єкта права інтелектуальної

власності або іншому умисному порушенні прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняються законом».

Чинна редакція статті 51-2 в редакції Закону України № 2803-IX від 01.12.2022 [171] сформульована надто узагальнено, що ускладнює чітку ідентифікацію складу правопорушення та створює неоднозначність у правозастосуванні.

Основна проблема тлумачення цієї норми полягає у тому, що формулювання охоплює надто широкий і невичерпний перелік об'єктів права інтелектуальної власності, але не містить чіткої диференціації способів їх незаконного використання, особливостей використання різних об'єктів, що ускладнює правозастосування. Частина діянь, визначених у статті 51-2 КУпАП, перетинається з кримінально караними діяннями (статті 176, 177 КК України), що створює правову невизначеність та ризик подвійної кваліфікації одного й того ж діяння, а тому потребує розмежування складів адміністративних і кримінальних правопорушень за критеріями ступеня суспільної небезпечності та розміру заподіяної шкоди.

Науковці, аналізуючи шляхи удосконалення статті 51-2 КУпАП, пропонували конкретизувати перелік об'єктів права інтелектуальної власності в наступний спосіб: «Незаконне використання об'єктів авторського та суміжних прав, патентних прав, засобів індивідуалізації виробництва, нетрадиційних результатів інтелектуальної діяльності ...» [172, с. 136]. З одного боку, така конкретизація через перерахування об'єктів – авторського права, суміжних прав, патентних прав, засобів індивідуалізації та нетрадиційних результатів інтелектуальної діяльності, сприятиме більшій визначеності, послідовності та узгодженості адміністративно-правових норм із положеннями ЦК України та спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності, підвищить правову визначеність і передбачуваність застосування санкцій.

Водночас надмірна деталізація переліку та застосування умовної назви груп об'єктів (зокрема, «об'єкти патентних прав») може обмежити динамічний розвиток правового регулювання відносин промислової власності, адже в

законодавстві відбуваються значні зміни (наприклад, було змінено охоронний документ на промисловий зразок з патенту на свідоцтво), а практика постійно породжує нові форми результатів творчої діяльності – від цифрових контентів до продуктів штучного інтелекту (наприклад, штучний інтелект, цифровий контент, NFT тощо). Тому доцільно зберегти відкриту конструкцію норми із застереженням «та інших об'єктів права інтелектуальної власності», що дозволить адаптувати законодавство до майбутніх технологічних і правових трансформацій.

Відповідно до санкції статті 51-2 КУпАП за незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності, привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом, передбачено адміністративне стягнення у вигляді штрафу від п'ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, призначених для її виготовлення.

Передбачені адміністративні стягнення (штраф, конфіскація) є не завжди співмірними з реальною шкодою, яку завдають порушення прав інтелектуальної власності, що знижує превентивну роль цієї норми. Крім того, слід враховувати, що конфіскації підлягає не вся контрафактна продукція, а лише та, що наявна у порушника у відкритому для перевірки доступі.

Аналіз статті 51-2 КУпАП також висвітлює проблеми з ідентифікацією суб'єкта правопорушення. Зазначена стаття формально передбачає адміністративну відповідальність фізичних осіб (громадян та посадових осіб), однак у сучасних умовах значна частина порушень у сфері інтелектуальної власності здійснюється саме юридичними особами (наприклад, підприємствами, видавництвами, ІТ-компаніями, інтернет-платформами). Така ситуація створює правовий дисбаланс, адже існує розрив між фактичним суб'єктом посягання (юридичною особою) та формальним суб'єктом відповідальності (посадовою особою), тому зазначені адміністративні санкції не виконують належним чином

своїї превентивної функції, оскільки фактичний порушник залишається поза межами карального впливу.

Для усунення вказаних недоліків доцільним є запровадження інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб у сфері інтелектуальної власності (за аналогією до кримінально-правового інституту спеціальної відповідальності юридичних осіб, який поширений у європейських країнах), розробка механізму розмежування відповідальності між посадовими особами та самою юридичною особою, закріплення у законодавстві критеріїв, за якими юридична особа визнається суб'єктом правопорушення (наприклад, якщо порушення здійснене від її імені, в її інтересах чи за її рішенням).

Відтак, стаття 51-2 КУпАП у сучасному вигляді має низку концептуальних недоліків, такі як: широкі і нечіткі формулювання, низькі розміри адміністративних санкцій, неврахування викликів цифровізації, проблема ідентифікації суб'єкта правопорушення. Це знижує ефективність застосування цієї норми як інструменту захисту прав промислової власності та призводить до фактичної безкарності системних порушників, знижує превентивну ефективність адміністративних санкцій і суперечить сучасним європейським підходам до захисту прав інтелектуальної власності.

З огляду на зазначене, доцільним є перегляд формулювання статті 51-2 КУпАП у напрямі посилення санкцій, імплементації механізмів відповідальності юридичних осіб, а також гармонізації з кримінальним правом і європейськими стандартами.

Стаття 164-3 КУпАП визначає адміністративне правопорушення «Недобросовісна конкуренція», яке сформульовано як: – незаконне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені; – умисне поширення неправдивих або неточних відомостей, які можуть завдати шкоди діловій репутації або майновим інтересам іншого підприємця; – отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також іншої

конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця.

Слід зазначити, що Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» містить спеціальні норми щодо заборонених дій у конкуренції, відповідальності, санкцій тощо [173]. Порівняння його положень з формулюванням ст. 164-3 КУпАП свідчить про їх невідповідність. Так, стаття 164-3 КУпАП передбачає копіювання оформлення, імітація, використання імені, поширення неправдивої інформації, порушення комерційної таємниці, натомість спеціальний закон передбачає копіювання виробів, неправомірне використання чужих позначень, недобросовісна реклама, розголошення комерційної таємниці тощо. Тобто об'єкт порушення частково збігається, але спеціальний закон передбачає ширше коло «недобросовісних дій».

Різниця між вказаною нормою та нормами спеціального закону полягає також в тому, що стаття 164-3 КУпАП містить фіксовані штрафні санкції, визначені у межах від кількох до кількох десятків неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, які не залежать від розміру заподіяної шкоди, прибутку порушника чи масштабів порушення. Натомість спеціальний закон передбачає гнучку систему відповідальності, що враховує економічні наслідки правопорушення – зокрема, штрафи у розмірі до 5 % доходу (виручки) від реалізації продукції, а також інші заходи впливу, що застосовуються Антимонопольним комітетом України.

Таким чином, адміністративні санкції, встановлені КУпАП, є формальними та непропорційними, адже одна й та сама дія може кваліфікуватися або за КУпАП (з мізерним штрафом), або за спеціальним законом (з реальними наслідками), що не відповідає сучасним принципам конкурентного права і суперечить логіці спеціального законодавства, внаслідок чого виникає колізія між загальним та спеціальним правовим регулюванням щодо протидії недобросовісній конкуренції у сфері промислової власності.

Стаття 164-3 КУпАП передбачає адміністративну відповідальність за недобросовісну конкуренцію, однак не визначає спеціально уповноваженого

органу, який би розглядав такі справи, а тому питання підвідомчості вирішується загальними положеннями КУпАП. Таким чином, механізм реалізації зазначеної норми КУпАП орієнтований на загальну адміністративну процедуру, а не на спеціалізовану фахову оцінку конкурентного середовища чи економічних наслідків правопорушення.

Натомість Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» передбачає спеціальний порядок притягнення до відповідальності, у якому виключну роль відіграють органи Антимонопольний комітет України. Саме ці органи уповноважені встановлювати факти недобросовісної конкуренції, кваліфікувати дії суб'єктів господарювання, а також визначати розмір штрафів, що можуть сягати до 5 % доходу (виручки) порушника за останній звітний рік. При цьому органи Антимонопольного комітету України здійснює комплексний аналіз ринку, оцінює причинно-наслідковий зв'язок між діями суб'єкта та наслідками для конкуренції, що відповідає природі цих правопорушень.

Внаслідок цього виникає системна неузгодженість між загальним адміністративним і спеціальним конкурентним законодавством і відповідними процедурами притягнення до відповідальності. По-перше, різняться суб'єкти притягнення до відповідальності: за КУпАП – органи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення; за спеціальним законом – Антимонопольний комітет України. По-друге, механізми притягнення та розміри санкцій є концептуально різними: КУпАП застосовує формальні штрафи без врахування економічного ефекту, тоді як Антимонопольний комітет України визначає покарання залежно від масштабів і наслідків порушення. По-третє, фактична можливість дублювання відповідальності створює ризик колізії у правозастосуванні, коли за один і той самий акт недобросовісної конкуренції можуть бути передбачені різні процедури та різні органи реагування.

Аналіз положень статті 164-3 КУпАП та спеціального Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» свідчить про відсутність належної узгодженості між цими нормативними актами, що суперечить принципу правової визначеності. Спеціальний закон має бути *lex specialis* у сфері

конкуренції, тобто має пріоритет у застосуванні над загальними (адміністративними) нормами, коли йдеться про недобросовісну конкуренцію. Якщо застосовувати КУпАП у ситуації, яка повністю охоплена спеціальним законом, це може породжувати конфлікт норм.

Аналізуючи джерела права, що передбачають відповідальність за порушення прав у сфері промислової власності, логічно формується висновок, що норми, зазначені у них, не систематизовані. Для прикладу в КУпАП ці норми знаходяться в різних главах. Вирішенням цієї проблеми повинна стати відповідна систематизація норм, які передбачають відповідальність у цій сфері.

На думку С.І. Запари, І.О. Кравченко зазначені трансформації законодавства дозволять виокремити родовий об'єкт правопорушень у сфері прав інтелектуальної власності, оскільки інтелектуальна власність має принципові відмінності від традиційного розуміння власності. Така упорядкованість відповідних норм сприятиме підвищенню рівня значущості інтелектуальної власності як об'єкта охорони в системі цінностей та важливих об'єктів охорони в державі [174, с. 253].

Досліджуючи ефективність адміністративної відповідальності як гарантії забезпечення прав суб'єктів відносин промислової власності доцільно звернути увагу на адміністративні стягнення, зазначені у санкціях статей, які встановлюють адміністративну відповідальність. Так, за вчинення адміністративних правопорушень у сфері промислової власності передбачено лише два види адміністративних стягнень (штраф, конфіскація майна).

КУпАП визначає одним із видів адміністративних стягнень позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. В той же час, в санкціях статей, які передбачають адміністративну відповідальність за вчинення адміністративних правопорушень у сфері промислової власності, цей вид адміністративного стягнення відсутній.

У цьому зв'язку варто погодитись з думкою М.В. Ковалів, що збільшення розмірів штрафів та введення адміністративного стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю сприятиме

підвищенню рівня превенції адміністративних правопорушень у цій сфері [175, с. 146].

Процесуальною формою застосування адміністративної відповідальності є провадження в справах про адміністративні правопорушення [169, с. 89-90]. Діючий КУпАП містить норми матеріального та процесуального права. Слід звернути увагу, що в цьому кодексі відсутні норми, які регламентують процедуру збирання доказів уповноваженими особами, а також щодо їх оцінки на предмет їх належності та допустимості. На практиці, це негативно впливає на можливість притягнення осіб до адміністративної відповідальності, адже уповноважена особа позбавлена процесуальної можливості здобути у короткий проміжок часу належні та допустимі докази, що могли б довести вину конкретної особи, в тому числі з вчинення адміністративного правопорушення у сфері промислової власності.

У підсумку варто відзначити, що законодавство України, яке регламентує захист відносин промислової власності, перебуває у стадії реформування. Висвітлені вище недоліки свідчать про те, що передбачена законодавством адміністративна відповідальність за вчинення правопорушень у сфері інтелектуальної власності не може виступати абсолютною гарантією забезпечення прав учасників відносин у цій сфері. Внесення змін у відповідні закони щодо систематизації норм, які передбачають відповідальність у цій сфері, посилення покарань за їх вчинення, а також урегулювання процедури збирання та дослідження доказів сприятимуть посиленню законності у відносинах промислової власності [176, с. 140-141].

Поряд з КУпАП адміністративні правопорушення у сфері промислової власності визначені також в МК України. Згідно статті 476 «Переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності» зазначеного кодексу, ввезення на митну територію України або вивезення за межі цієї території товарів з порушенням охоронюваних законом прав інтелектуальної власності, крім товарів, до яких відповідно до частини третьої статті 397 цього Кодексу не застосовуються заходи щодо сприяння

захисту прав інтелектуальної власності, передбачені частиною першою статті 397 цього Кодексу, - тягне за собою накладення штрафу в розмірі від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією таких товарів [177].

Порівняльний аналіз положень статті 164-3 КУпАП та статті 476 МК України свідчить, що остання містить більш ефективний і пропорційний підхід до визначення розміру штрафів за порушення прав інтелектуальної власності. Передбачені в ній значно більші та гнучкі санкції (від 1000 до 2000 НМДГ) відповідають економічній природі таких правопорушень і виконують реальну превентивну функцію. Встановлення ширшого діапазону дозволяє більш гнучко реагувати на різний ступінь суспільної небезпечності діяння, не зводячи відповідальність до символічних штрафів. Натомість фіксовані штрафи КУпАП є формальними та не забезпечують належного стримувального ефекту. У зв'язку з цим доцільно взяти підхід, закріплений у МК України, за основу для оновлення статті 164-3 КУпАП, а також розглянути можливість перенесення норми статті 476 МК України до КУпАП з метою уніфікації адміністративно-деліктного законодавства у сфері захисту промислової власності, при цьому, зберегти підвищений розмір штрафу та можливість конфіскації товару, а митним органам залишити лише процесуальні функції виявлення та фіксації правопорушень.

КК України передбачає підстави настання кримінальної відповідальності за вчинення правопорушення у сфері інтелектуальної власності [178]. Аналіз чинної системи Особливої частини КК України засвідчує, що відносини у сфері інтелектуальної власності не враховані кримінальним законодавством як самостійний або один зі складових родових (видових) об'єктів злочинів і тому знаходяться в різних розділах Особливої частини, що є порушенням загальноприйнятого принципу побудови певної системи та певної послідовності. Так, удосконалення кримінально-правової охорони права інтелектуальної власності має передбачити згрупування злочинів у сфері інтелектуальної власності в окремий розділ «Злочини у сфері інтелектуальної власності» у КК України, що дасть змогу здійснювати кримінологічну

характеристику цих злочинів і, відповідно, створити ефективну систему заходів щодо протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності та запобігання їм. Це набуває особливої актуальності й тому, що існування зазначеної самостійної групи злочинів пройшло випробування в законодавстві багатьох європейських держав [179, с. 47].

Так, В.Б. Харченко обґрунтовує пропозицію щодо введення в структуру КК України самостійного розділу Особливої частини «Злочини у сфері інтелектуальної власності». Цю думку підтримують і розвивають в своїх працях такі вчені, як І.М. Романюк, П.П. Андрушко, П.С. Берзін та ін. [180, с. 41].

Є.Т. Пермінов визначав такі основні аспекти кримінально-правової відповідальності прав інтелектуальної власності: 1) Криміналізація діянь: законодавство визначає певні дії як злочини та встановлює кримінальну відповідальність за їх вчинення. Наприклад, незаконне використання авторських прав або товарних знаків є кримінальним правопорушенням. 2) Санкції та покарання: за злочини у сфері інтелектуальної власності передбачено різні покарання, такі як штрафи, позбавлення волі, конфіскація майна, а також заборона на здійснення певних видів діяльності. 3) Відновлення прав: окрім покарання винних, важливим є також відновлення порушених прав. Це може включати вилучення незаконно виготовлених товарів та відшкодування збитків потерпілим; 4) Процесуальні особливості: розслідування та судовий розгляд справ про порушення прав інтелектуальної власності мають свої особливості, зокрема проведення експертиз, оцінка збитків та забезпечення доказової бази [181, с. 340].

З огляду на відсутність окремого розділу КК України, який регламентує злочини у сфері інтелектуальної власності, що ускладнює систематизацію правопорушень та їх правову кваліфікацію, Н.О. Попова вважає за необхідне об'єднати усі злочини у сфері інтелектуальної власності в окремий розділ Особливої частини КК України, назвавши його «Злочини проти інтелектуальної власності» [180, с. 42].

Серед науковців немає однозначної думки й стосовно кола кримінальних правопорушень, які безпосередньо посягають на право інтелектуальної власності. Однак більшість погоджуються, що до них, зокрема, належить незаконне використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (стаття 229 КК України) [182, с. 63].

До цієї групи доцільно віднести й порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію, що є кримінально-караним за ст. 177 КК України.

І.М. Романюк надав визначення поняття злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, як суспільно небезпечні, винні та протиправні діяння, що передбачені кримінальним законодавством, вчинені суб'єктами таких злочинних діянь і посягають на майнові та особисті немайнові права на результати інтелектуальної творчої діяльності особи, що мають комерційну спрямованість і завдають матеріальної шкоди особі, установі або організації та державі [183, с. 195-196].

В.А. Штанько слушно зазначає: «законодавець не завжди бере до уваги бланкетність досліджуваної норми КК України і вносячи зміни до відповідних галузевих законів упускає необхідність приведення всього законодавства до єдиної термінології, так знак для товарів і послуг і кваліфіковане зазначення походження товару, що є предметом кримінального правопорушення за статтею 229 КК України, необхідно було б привести у відповідність з діючим цивільним законодавством, під час його змін 2019-2020 років, коли в усіх відмінках було замінено «знак для товарів і послуг» на «торговельна марка», а «кваліфіковане зазначення походження товару» на «географічне зазначення». Законопроект не передбачав одночасних змін у статті 229 КК України, тому вже 5 років як кримінальний закон послуговується некоректною термінологією» [53, с. 98].

Стаття 229 КК України передбачає відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, комерційного найменування чи

кваліфікованого зазначення походження товару, однак не містить чіткої конкретизації, які саме дії визнаються «незаконним використанням». Також проблематичним на практиці є необхідність доведення кваліфікаційної ознаки об'єктивної сторони цього злочину «завдання значної шкоди», що практично унеможливорює відкриття кримінальних проваджень.

Частина діянь, передбачених статтею 229 КК України, перетинається з адміністративними деліктами, зокрема, статтею 51-2 КУпАП, що має наслідком колізію у правозастосуванні, коли одне й те ж діяння може бути кваліфіковане як адміністративне правопорушення або кримінальне правопорушення, тобто злочин.

Наявне законодавче розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності у сфері порушення прав інтелектуальної власності, засноване на критеріях «значної», «великої» та «особливо великої» матеріальної шкоди, визначених у примітці до статті 229 КК України, не забезпечує належної ефективності правозастосування. Попри формальну визначеність порогових значень, таке розмежування є переважно арифметичним і не враховує характеру, способу чи системності протиправних дій, масштабів поширення. Відтак, у отриманому результаті дрібне, але систематичне чи організоване порушення може мати більш небезпечні наслідки для економіки, ніж одноразова шкода у розмірі двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

У сфері недобросовісної конкуренції часто завдається не стільки безпосередня матеріальна, скільки репутаційна або ринкова шкода, що не підлягає точному грошовому обчисленню. Тобто, компанія може втратити ринкову частку, довіру споживачів, інноваційну перевагу, але формально не досягти двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян шкоди – і залишитись лише у площині адміністративної відповідальності (стаття 164-3 КУпАП).

Отже, проблематика формулювання статті 229 КК України полягає у невизначеності диспозиції, конкуренції зі статтями про адміністративну відповідальність. Ці недоліки ускладнюють правозастосування, знижують

ефективність захисту прав інтелектуальної власності та не відповідають європейським стандартам. Необхідним є законодавче вдосконалення складу злочину шляхом конкретизації у самій статті ознак об'єктивної сторони (виготовлення, збут, використання тощо позначень), конкретизація критеріїв шкоди. Доцільно передбачити можливість конфіскації предметів правопорушення та позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю. Водночас статтю слід доповнити нормами, що охоплюють порушення у цифровому середовищі (онлайн-платформи, доменні імена, реклама).

Згідно з релевантною інформацією Єдиного державного реєстру судових рішень у період 2020-червень 2025рр. за статтями 177, 229, 232 КК України цікавими є два кримінальних провадження, у яких національними судами загальної юрисдикції винесено вироки.

Наприклад, по справі № 199/13473/13-к [184], що перебувала неодноразово в провадженні Амур-Нижньодніпровського районного суду міста Дніпропетровська та Дніпровському апеляційному суді, обвинувачені вчинили протиправні дії, які виразилися у розголошенні комерційної таємниці без згоди її власника, яким ця інформація відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, вчинені з корисливих мотивів і завдало істотної шкоди у вигляді матеріальної шкоди у великому розмірі суб'єкту господарської діяльності, що виразилися в незаконному використанні промислового зразка, вчиненого за попередньою змовою групою осіб. Хоча двічі, обвинувачених визнавали невинуватими в пред'явленому обвинуваченні у вчиненні інкримінованих кримінальних правопорушень та виправдовували їх, оскільки не доведено, що вчинено зазначене кримінальне правопорушення.

У подальшому, вирок суду за сукупністю злочинів кожному з обвинувачених остаточно призначено покарання у виді позбавлення волі на строк 2 роки 6 місяців, штрафу у розмірі 34 000 гривень, із позбавленням права обіймати посади і займатися діяльністю, пов'язаних з використанням комерційної таємниці, строком на 2 роки, однак у зв'язку із закінченням строків

давності, обвинувачених звільнено від призначеного покарання. Стягнуто з солідарно на користь держави витрати на проведення різних судових експертиз у сфері інтелектуальної власності.

По іншій справі № 715/2391/17, що перебувала на розгляді у трьох інстанціях, фізична особа маючи в своєму розпорядженні обладнання по виготовленню туалетного паперу, діючи умисно, всупереч встановленому порядку, з метою отримання прибутку, вступивши у змову з іншими двома фізичними особами, достовірно знаючи, що фізичній особі-підприємцю належить свідоцтво на знак для товарів і послуг та промисловий зразок, і не маючи від останнього дозволу на його використання, незаконно здійснював виробництво та розповсюдження фальсифікованого туалетного паперу марки «Золотий Оксамит» під назвою «XXL 100», що не являється туалетним папером вказаних торгової марки та промислового зразку. Пропонуючи до продажу та здійснюючи продаж туалетного паперу під вказаною торговою маркою та промисловим зразком обвинувачені вдалися до протиправних дій, що полягали у недобросовісній конкуренції, зокрема умисно неправомірно використовували знаки для товарів, зазначення походження товарів, що призвело до змішування їх діяльності з діяльністю господарюючого суб'єкта, який має виключне право на використання згаданих товарних знаків, що завдало майнової шкоди у значному розмірі.

Суд першої інстанції [185], який змінила апеляційна [186] та підтримала останню касаційна [187] інстанція, двом обвинуваченим за сукупністю злочинів призначив покарання у виді 3 років позбавлення волі, без позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю та на підставі ст. 75 КК України звільнив від відбування призначеного покарання з випробуванням, якщо вони протягом трьохрічного іспитового строку не вчинять нового злочину з покладенням обов'язків, передбачених ст. 76 КК України. Щодо третього обвинуваченого, то суд призначив покарання у виді у виді 3 років позбавлення волі, без позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю та на підставі ст. 75 КК України звільнив від відбування

призначеного покарання з випробуванням, якщо він протягом дворічного іспитового строку не вчиняє нового злочину з покладенням обов'язків, передбачених ст. 76 КК України. Крім того, задоволено цивільний позов потерпілого про солідарне стягнення майнової та моральної шкоди.

У обох справах суди визнали факт вчинення злочинів, пов'язаних із порушенням прав інтелектуальної власності, зокрема протиправне умисне розголошення комерційної таємниці, незаконні використання промислового зразка та знаків для товарів і послуг. Це свідчить про наявність правових механізмів для кваліфікації відповідних діянь як кримінальних правопорушень.

Перевагами у цьому можна віднести: встановлення факту правопорушення, у яких суди визнали обвинувачених винними у скоєнні правопорушень, що є важливим з точки зору юридичної визначеності та захисту інтересів правовласника; стягнення з порушників на користь держави витрат на проведення різних судових експертиз у сфері інтелектуальної власності та другій справі майнової та моральної шкоди на користь потерпілого, що є позитивною практикою реального захисту майнових інтересів.

Разом з тим, з позиції превенції та справедливості цього недостатньо для притягнення до відповідальності, адже м'якість покарань і відсутність реальних обмежень для правопорушників знижує превентивну функцію права та може негативно впливати на правову культуру у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Таким чином, ефективність захисту прав потерпілих є частково обмеженою, зважаючи на специфіку призначення та виконання покарань. Такими недоліками з урахуванням наведених прикладів є: довготривалість строків досудового розслідування та судового розгляду, що як наслідок спричинило звільнення від відбування покарання (в обох справах обвинувачені не понесли реального покарання у вигляді позбавлення волі: у першій – у зв'язку із закінченням строків давності, у другій – внаслідок застосування ст. 75 КК України (звільнення з випробуванням), що може бути сприйнято як недостатньо суворий захід реагування, особливо при заподіянні значної шкоди;

неможливість використання та розпорядження правовласником об'єктами, які мають складові інтелектуальної діяльності, що визнані речовими доказами у справі до дати набрання вироком законної сили.

Аналіз диспозицій статей 177 та 229 КК України свідчить, що чинне законодавче формулювання об'єктивної сторони відповідних складів злочинів зосереджується переважно на переліку окремих протиправних дій (виготовлення, використання, збут, інше введення в обіг позначень), не враховуючи інтенсивність та повторюваність такої поведінки. Водночас правозастосовна практика демонструє, що суспільна небезпечність посягань у сфері охорони прав інтелектуальної власності значною мірою зумовлюється не одноразовістю відповідного діяння, а його тривалістю, систематичністю та спрямованістю на отримання вигоди у більших розмірах.

Ігнорування ознаки систематичності у конструкції об'єктивної сторони призводить до труднощів у відмежуванні кримінально караних діянь від адміністративних правопорушень та цивільно-правових деліктів, а також до формального підходу у визначенні ступеня суспільної небезпечності вчиненого. За таких умов однакову кримінально-правову оцінку можуть отримувати як разові, малозначні порушення, так і багатоепізодна протиправна діяльність, що має ознаки організованості та комерційної спрямованості.

Саме систематичність протиправних дій у поєднанні зі способом їх вчинення, тривалістю, кількістю епізодів та масштабами незаконного використання об'єктів інтелектуальної власності об'єктивно відображає реальний рівень завданої шкоди та ступінь втручання у охоронювані кримінальним законом суспільні відносини, що зумовлює необхідність її нормативного врахування.

Закони України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [188], «Про охорону прав на промислові зразки» [189], «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [190] закріплюють правовий режим об'єктів промислової власності, визначають підстави виникнення прав, порядок їх реалізації та гарантії захисту. Водночас норми зазначених нормативно-правових актів не

завжди корелюють із положеннями КК України та КУпАП, що створює правові колізії та фрагментарність нормативного регулювання.

Відсутність системного підходу до криміналізації та адміністративної деліктності у сфері промислової власності створює правову невизначеність, що сприяє зловживанням та ухиленню від відповідальності та призводить до можливості уникнення відповідальності через прогалини у законодавстві, зниження ефективності охорони прав промислової власності, зниження рівня захищеності правовласників.

Для подолання виявлених проблем доцільним є:

- узгодження положень КК України та КУпАП зі спеціальним законодавством у сфері промислової власності;
- чітке законодавче розмежування підстав адміністративної та кримінальної відповідальності залежно від характеру та масштабів порушення;
- уніфікація термінології у кримінальному, адміністративному та спеціальному законодавстві.

Вирішення проблеми неузгодженості між КК України, КУпАП та спеціальним законодавством у сфері промислової власності потребує комплексного підходу, який включає як законодавчі, так і правозастосовні зміни.

По-перше, варто забезпечити чітке розмежування кримінально караних діянь і адміністративних проступків у сфері промислової власності. Для цього можливо у КК України передбачити кримінальну відповідальність за умисне та систематичне порушення прав на об'єкти промислової власності. Натомість у КУпАП слід залишити відповідальність за менш небезпечні діяння (одноразове або незначне порушення без істотних економічних наслідків).

По-друге, необхідним є узгодження спеціального законодавства із кримінальним та адміністративним. Спеціальні закони у сфері промислової власності мають містити чіткі відсилки до КК України та КУпАП, що унеможливить «подвійне» тлумачення правових норм і підвищить ефективність правозастосування.

Таким чином, комплексне оновлення законодавства дозволить забезпечити повноцінний та ефективний захист прав на всі об'єкти промислової власності, підвищить рівень гарантій правовласників та сприятиме розвитку інноваційної діяльності в Україні.

Проведене дослідження дає підстави для наступних висновків.

Неузгодженість між положеннями КК України, КУпАП та спеціальним законодавством у сфері промислової власності створює суттєві труднощі у правозастосуванні, знижує ефективність захисту прав інтелектуальної власності, дозволяє порушникам уникати відповідальності та підриває довіру до інститутів правової охорони. Вирішення цієї проблеми можливе лише шляхом системного узгодження законодавства, розширення кримінально-правових гарантій охорони прав промислової власності та впровадження європейських стандартів у національне право [191, с. 256-257].

Обґрунтовано, що приведення у відповідність об'єктивної сторони ст. 164-3 КУпАП до переліку заборонених дій згідно Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» та у ст. 51-2 КУпАП запровадження інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб шляхом розмежування відповідальності між посадовими особами та самою юридичною особою є доцільним в частині конкретизації складів адміністративних правопорушень у сфері промислової власності та забезпечення ефективного захисту прав та законних інтересів у цій сфері.

Обґрунтовано необхідність закріплення у КУпАП більш суворих санкцій (від 1000 до 2000 НМДГ) за порушення у сфері промислової власності шляхом запровадження підходу закріпленого у ст. 476 МК України до визначення розміру штрафів за порушення прав інтелектуальної власності.

Запропоновано перенести адміністративні правопорушення у сфері промислової власності – переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності з ст. 476 МК України до КУпАП.

Конкретизовано ознаки об'єктивної сторони (виготовлення, збут, використання тощо позначень) склади злочинів, передбачені ст. 177 та ст. 229

КК України та запропоновано включення додаткової ознаки – систематичність дій. В частині кримінальної відповідальності запропоновано визначення кваліфікуючої ознаки «завдання шкоди» здійснювати не з прив'язкою до неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а на підставі врахування таких критеріїв як характер, спосіб, систематичність протиправних дій, масштаби порушення.

2.3. Форми і способи захисту прав промислової власності

Дослідивши поняття і види правопорушень у сфері промислової власності та застосування адміністративної і кримінальної відповідальності за їх вчинення важливо провести дослідження форм і способів такого захисту в приватно-правовому порядку, які застосовуються задля відновлення порушених прав, захисту інтересів потерпілої особи, і також впливають на зміцнення господарського правопорядку через виховну, попереджувальну і компенсаційну функції таких заходів.

У юридичній науці традиційно виокремлюють дві форми захисту прав – самостійний захист та звернення до компетентних органів за захистом прав. Такі форми захисту отримали назви «неюрисдикційна» та «юрисдикційна», в тому числі у сфері захисту прав промислової власності. Юрисдикційна форма передбачає, що суб'єкт, права промислової власності якого порушено, має змогу звернутись за їх захистом до суду або інших компетентних державних органів для вжиття передбачених законом заходів щодо відновлення порушеного права та припинення правопорушення. Неюрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності передбачає дії в межах закону щодо захисту прав, які здійснюються самостійно (шляхом самозахисту) без звернення за допомогою до державних або інших компетентних органів [192, с. 111-112]. Така форма стосується будь-яких способів врегулювання спорів за межами судових процедур, в тому числі із застосуванням альтернативних способів вирішення спорів. До таких способів науковці відносять уже відомі національному

законодавству правові інститути, зокрема, діалог, медіацію (посередництво), переговори, третейське судочинство, а також міжнародний комерційний арбітраж та інші способи, які є індивідуальними для інших держав [193, с. 36]. Спосіб альтернативного захисту обирається на власний розсуд особою, до того ж може передбачатись договором, законом або іншим нормативно-правовим актом.

Правовою основою самозахисту є стаття 19 ЦК України, яка встановлює, що особа має право на самозахист свого цивільного права та права іншої особи від порушень і протиправних посягань; самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства.

Стосовно юрисдикційної форми захисту, то в літературі науковці подають різні класифікації, зокрема: загальний (судовий) та спеціальний (адміністративний) захист [194, с. 54]; загальний (судовий або позовний) і спеціальний (адміністративний) порядок захисту порушених прав [195, с. 148]. Разом з цим, спеціальний захист у науці дістав назву «позасудовий» [160, с. 29].

Проте, незважаючи на різноманітність поділу за наведеними класифікаціями, їхня сутність є цілком зрозумілою.

У цьому контексті важливим фактором є наявність ефективного механізму правового захисту у випадках порушення прав промислової власності. Судова практика, діяльність антимонопольних органів, митного контролю, а також альтернативні способи вирішення спорів повинні забезпечувати оперативне й справедливе відновлення порушених прав. Водночас велике значення має запобігання недобросовісній конкуренції, зокрема використанню підроблених товарних знаків, копіюванню промислових зразків чи патентному тролінгу, що може значно знизити інвестиційну привабливість національного ринку.

Статті 41 та 54 Конституції України гарантують захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності, ніхто не має права незаконно використовувати об'єкти права інтелектуальної власності, за

винятками, встановленими законом. Стаття 55 Конституції України гарантує право кожного звернутися до суду, якщо його права чи свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або порушуються інші права, що зобов'язує суди забезпечити право особи на судовий захист. Це положення відображає принципи, закладені у статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема гарантію права на справедливий суд [196].

Зазначене свідчить про те, що у випадку порушення права інтелектуальної власності особа, чиї права чи законні інтереси були порушені, невизнані або оспорені, має право на їх судовий захист. При чому відповідно до положень статті 64 Конституції України таке право не підлягає обмеженню навіть у період воєнного або надзвичайного стану.

Із зазначених вище двох форм захисту прав, юрисдикційна, зокрема судовий захист, визнається в науковій літературі однією з найефективніших форм забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Так, зокрема, О.М. Боярчук справедливо зазначає, що судовий захист є ключовим механізмом забезпечення прав інтелектуальної власності, оскільки дозволяє ефективно вирішувати спори та відновлювати порушені права суб'єктів інтелектуальної власності [197].

М.В. Демчук та С.В. Дяченко також наголошують на важливості судового захисту прав інтелектуальної власності. Зокрема, науковці підкреслюють, що судова практика сприяє покращенню ефективності механізмів захисту прав інтелектуальної власності та відображає сучасні тенденції у цій галузі [198].

Ефективність захисту прав та законних інтересів значною мірою визначається правильним вибором належного способу такого захисту.

Вибір Україною європейського вектора розвитку та її послідовний рух у напрямку євроінтеграції зумовлюють необхідність виконання низки завдань, які є обов'язковими передумовами набуття членства в Європейському Союзі. Одним із таких ключових напрямів є удосконалення та оптимізація правової системи захисту прав інтелектуальної власності, що має забезпечити

відповідність національного законодавства вимогам та принципам права ЄС, сприяти зміцненню інвестиційного клімату й підвищенню конкурентоспроможності української економіки в умовах глобалізації.

Як зазначалось раніше, відповідно до законів України у сфері інтелектуальної власності, Національний орган інтелектуальної власності є державною організацією, що входить до державної системи правової охорони інтелектуальної власності та визначена Кабінетом Міністрів України як уповноважений суб'єкт здійснення повноважень у цій сфері. Орган діє на підставі законів України, актів центрального органу виконавчої влади та власного статуту, а також має право представляти Україну в міжнародних і регіональних організаціях.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 р. № 943-р «Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності» визначено, що державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» виконує функції НОІВ. Розпорядження набрало чинності 8 листопада 2022 року [199].

Отже, в Україні сформована дворівнева система правової охорони інтелектуальної власності, що узгоджується зі світовими підходами до організації державної політики у цій сфері. Запровадження такої моделі спрямоване на підвищення ефективності управління правами інтелектуальної власності, розмежування функцій стратегічного формування політики та її практичної реалізації, а також на створення цілісного й дієвого механізму державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні.

Для України, яка орієнтується на європейський правовий простір, надзвичайно важливим є підвищення рівня національного законодавства у сфері інтелектуальної власності та адаптація його до *acquis communautaire*. Такий підхід сприятиме утвердженню України як високотехнологічної, інноваційно орієнтованої держави з конкурентоспроможною економікою, інтегрованою у європейський та світовий ринки знань і технологій.

Угода про асоціацію передбачає дві цілі глави про інтелектуальну власність (ст. 157): 1) спрощення процедури створення та комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території України та держав-членів ЄС; 2) досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Так, до національного законодавства імплементована Директива 2004/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2004 р. про захист прав інтелектуальної власності. Внесено зміни до ЦК України, ГПК України, законів України «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі».

За останні роки український законодавець зробив значні кроки щодо європеїзації національної системи правової охорони і захисту інтелектуальної власності. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 березня 2025 № 300-р «Про затвердження плану заходів з виконання рекомендацій Європейської комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2024 року», визначено подальші кроки, які мають забезпечити приведення законодавства України у відповідність з актами права ЄС про авторське право та право промислової власності, а також про комерційну таємницю [200]. Так, було заплановано до липня-серпня 2025 року розроблення законопроектів про внесення змін до законів про охорону прав на винаходи і корисні моделі, прав на знаки для товарів і послуг, розробка законопроекту про комерційну таємницю та надіслання вказаних законопроектів до Європейської Комісії для отримання рекомендацій та/або зауважень. Також було заплановано продовжувати вдосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності, зокрема шляхом боротьби з піратством та контрафактною продукцією, створення суду з питань інтелектуальної власності та посилення співпраці з Відомством з інтелектуальної власності Європейського Союзу (EUIPO), в тому числі продовження функціонування Центру спостереження з питань порушення прав інтелектуальної власності у

складі державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій», посилення заходів щодо боротьби з піратством та контрафактною продукцією, а саме проведення національної інформаційної кампанії проти контрафакту на маркетплейсах, збір та аналіз статистичних даних, а також ведення звітності щодо розслідувань і розгляду справ, пов'язаних з питаннями інтелектуальної власності [201, с. 175].

Як засвідчує практика останніх десятиліть, і зауважувалось вище, саме судова форма захисту прав підприємців є найбільш нормативно регламентованою та дієвою. У той же час, незважаючи на наявність ґрунтового процесуального та матеріального законодавства, учасникам правовідносин, зокрема у сфері промислової власності, не завжди вдається обрати ефективний та належний спосіб судового захисту.

Після скасування ГК України постало питання щодо нормативного визначення способів захисту прав у сфері господарських відносин, зокрема у сфері інтелектуальної власності. Раніше стаття 20 ГК України закріплювала загальне право суб'єктів господарювання та споживачів на захист своїх прав і законних інтересів.

У сфері інтелектуальної власності це означає, що основне правове регулювання питань захисту прав спирається на нормах ЦК України, спеціальних законів (зокрема, «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» тощо) та процесуального законодавства. Однак у цих актах не завжди достатньо повно відображені господарсько-правові особливості відносин між суб'єктами комерційної діяльності, пов'язаних з використанням об'єктів промислової власності.

Унаслідок цього виникла нормативна прогалина, пов'язана з відсутністю системи способів захисту прав суб'єктів господарювання, що ускладнює правозастосовну практику, оскільки господарські спори щодо порушення прав інтелектуальної власності тепер вирішуються виключно на основі цивільно-правових норм.

Таким чином, скасування ГК України призвело до певного нормативного вакууму у частині визначення способів захисту прав суб'єктів господарювання, що використовують об'єкти інтелектуальної (зокрема промислової) власності.

Способи захисту права інтелектуальної власності визначаються науковцями на основі загального розуміння способів захисту. Так, зокрема це матеріально-правові заходи, які здебільшого застосовуються у межах юрисдикційної процедури, мають примусовий характер, спрямовані на визнання та поновлення порушених прав інтелектуальної власності, а також на вплив на особу, яка вчинила правопорушення [202, с. 47]. Під способами захисту прав також розуміють передбачені законом або договором правові прийоми, за допомогою яких особа, цивільне право якої порушене, не визнається або оспорується, має змогу припинити його порушення, здійснити його відновлення й таким чином реалізувати надане їй суб'єктивне цивільне право на захист [203, с. 183]; концентрований вираз змісту (сутності) державного примусового заходу, за допомогою якого досягається бажаний правовий результат для особи, право чи інтерес якої порушено [204, с. 494]; законодавчі або договірні допустимі дії чи бездіяльність (або їх поєднання) з метою запобігання, порушення та відновлення прав [205, с. 185].

Незважаючи на відмінності у поданих визначеннях поняття способу захисту, які фокусуються на різних його аспектах, всі науковці зазначають про мету способів захисту – відновлення прав, припинення і запобігання порушення.

У статті 431 ЦК України встановлено наслідки порушень права інтелектуальної власності, а саме порушення права інтелектуальної власності, зокрема невизнання вказаного права чи посягання на нього, тягне за собою відповідальність, встановлену ЦК України, іншим законом чи договором.

З-поміж іншого, статтею 432 ЦК України визначено право суду приймати рішення, зокрема, про: 1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; 2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорту чи експорту яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності; 3) вилучення

з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності, та знищення таких товарів за рахунок особи, яка вчинила порушення; 4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності, або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь за рахунок особи, яка вчинила порушення; 4¹) застосування разової грошової виплати замість застосування способів захисту права інтелектуальної власності, встановлених пунктами 3 та/або 4 цієї частини. Застосування разової грошової виплати здійснюється за заявою відповідача, за умови що право інтелектуальної власності порушено відповідачем ненавмисно і без недбалості та що застосування способів захисту, встановлених пунктами 3 і 4 цієї частини, є неспівмірним шкоді, заподіяній позивачеві; 5) застосування компенсації замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір компенсації визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення; 6) опублікування за заявою позивача в засобах масової інформації або доведення до загального відома іншим визначеним судом шляхом відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення за рахунок особи, яка вчинила правопорушення.

У наукових джерелах дослідники по різному класифікують способи захисту прав, в тому числі й прав інтелектуальної та промислової власності.

Наприклад, враховуючи характер правовідносин, в межах яких реалізовується захист, М.Ю. Потоцький на основі досліджень способів захисту прав інтелектуальної власності суб'єктів господарювання виокремлює господарсько-правові способи захисту прав інтелектуальної власності, які пов'язані з правовим статусом суб'єкта господарювання і витікають із господарських, господарсько-договірних та господарсько-деліктних правовідносин [206, с. 260-261].

У сфері промислової власності І.Ф. Коваль сформувала систему способів захисту за сферою їхнього застосування, що включає в себе: способи захисту прав промислової власності як різновиду прав суб'єктів господарювання; способи захисту прав промислової власності як різновиду прав інтелектуальної власності; способи захисту прав на конкретні об'єкти промислової власності, встановлені спеціальними нормами про охорону прав на об'єкти промислової власності [207, с. 21]. Зі скасуванням ГК України така класифікація не може бути повноцінно застосована через відсутність першої групи способів захисту.

О.Б. Андрейцева пропонує способи захисту класифікувати на загальні способи захисту, що закріплені у ст. 16 ЦК України; спеціальні інституційні способи захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, у тому числі промислової власності, передбачені ст. 432 ЦК України; спеціальні окремі способи захисту прав щодо конкретних об'єктів промислової власності (глави 39, 43, 44, 45 ЦК України) [208, с. 155]. Це найбільш поширений підхід до поділу способів захисту прав інтелектуальної власності.

Отже, кожен з зазначених підходів до поділу способів захисту, в тому числі прав промислової власності, має свої переваги та особливості, однак найбільш змістовним і практично застосовуваним є поділ способів захисту на загальні та спеціальні. При цьому, в контексті промислової власності, це підтверджується ст. 432 ЦК України, яка містить окремі, додаткові (спеціальні) способи захисту прав інтелектуальної власності поряд із загальними способами, закріплених у ст. 16 ЦК України.

Загальні способи захисту прав, передбачені статтею 16 ЦК України, є універсальними та можуть бути застосовані щодо будь-яких неправомірних дій, зокрема й у сфері інтелектуальної власності. Вони охоплюють широкий спектр заходів, як-от визнання права, відновлення становища, що існувало до порушення, припинення дій, що порушують право, відшкодування збитків тощо.

Натомість спеціальні способи захисту мають вузьке, цільове призначення та застосовуються виключно у випадках порушення прав на конкретні об'єкти інтелектуальної власності. Їхнє застосування зумовлено особливою правовою

природою та специфічними характеристиками об'єктів інтелектуальної власності, які потребують диференційованого підходу в механізмах правового регулювання.

Таким чином, правова система передбачає як універсальні, так і спеціалізовані інструменти захисту, які забезпечують гнучкість і ефективність охорони прав у сфері інтелектуальної власності, залежно від характеру правопорушення та особливостей самого права.

Одночасно, потребують уваги та аналізу положення ч. 2 ст. 20 ГПК України, у якій визначено види справ щодо прав інтелектуальної власності, які уповноважений розглядати Вищий суд з питань інтелектуальної власності, зокрема: 1) справи у спорах щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку (знак для товарів і послуг), комерційне найменування та інших прав інтелектуальної власності, в тому числі щодо права попереднього користування; 2) справи у спорах щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення патентів, свідоцтв, інших актів, що посвідчують або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси; 3) справи про визнання торговельної марки добре відомою; 4) справи у спорах щодо прав автора та суміжних прав, в тому числі спорах щодо колективного управління майновими правами автора та суміжними правами; 5) справи у спорах щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії; 6) справи у спорах, які виникають із відносин, пов'язаних із захистом від недобросовісної конкуренції, щодо: неправомірного використання позначень або товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; збирання, розголошення та використання комерційної таємниці; оскарження рішень Антимонопольного комітету України із визначених цим пунктом питань [209].

Звичайно, наведений вище перелік не містить конкретних способів судового захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання, однак,

аналіз кожного пункту дає можливість встановити конкретні види правовідносин та перелік прав на об'єкти промислової власності, які регулюються спеціальними законами, в яких і визначено інші способи судового захисту.

Для прикладу, Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» визначає можливість визнання торговельної марки добре відомою в судовому порядку. Положення Законів України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про правову охорону географічних зазначень» також містять спеціальні способи судового захисту у відносинах промислової власності.

Таким чином, суб'єкт господарювання має можливість обирати будь-який спосіб захисту, передбачений у ст.ст. 16, 432 ЦК України, ст. 20 ГПК України, спеціальними законами чи встановлений договором.

При цьому, застосування кожного із способів захисту прав та інтересів на об'єкти прав інтелектуальної власності характеризується своєю специфікою. Як правило, позивачі поєднують декілька способів захисту. Так, наприклад, Господарським судом Київської області розглянута справа № 916/3519/22 за позовом компанії «ADIDAS AG» до відповідача ТОВ «Стіллі» про визнання імпортованих товарів контрафактними, заборону здійснювати використання позначення на товарі, заборону введення у цивільний оборот та знищення товару.

В обґрунтування цих вимог позивач зазначає, що Компанія «Adidas AG» – німецька транснаціональна компанія з виробництва спортивного одягу, взуття та аксесуарів. Позивач - власник прав інтелектуальної власності на торговельну марку за міжнародною реєстрацією з правовою охороною на території України для товарів 25 класу МКТП для: «взуття, в тому числі спортивне взуття і повсякденне взуття». Для захисту прав інтелектуальної власності за допомогою митних процедур Торговельну марку було внесено до митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону. Як

вказує позивач, повідомленням від 14.11.2022 № 2022/033/П01 Одеська митниця (Державна митна служба України) повідомила представника позивача про призупинення за власною ініціативою митного оформлення заявленого в зоні діяльності митниці у зв'язку з підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності компанії «Adidas AG».

Позивачем було виявлено, що на боковій частині товарів використовуються позначення у вигляді паралельно розташованих одна по відношенню до одної смуг однакового розміру, розміщених під однаковим кутом нахилу. Окрім того, в додатку до повідомлення про призупинення зазначено, що воно було здійснено через позиційну торговельну марку «Три смужки» у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності та з огляду на наступні підстави: «Відсутня оригінальна упаковка. Наявні етикетки, що не використовуються на оригінальній продукції. Відсутні оригінальні етикетки, які використовуються на оригінальних товарах. Пакування товарів не відповідає пакуванню оригінальних товарів. Виробник товару не є виробником оригінального товару». У зв'язку з вказаним, позивач вважав спірні позначення схожими настільки, що їх можна сплутати з його Торговельною маркою, а отже такими, що порушують його права інтелектуальної власності на торговельну марку та використання спірних позначень на взутті (товарах 25 класу МКТП) може призвести до сплутання цих позначень з Торговельною маркою, зокрема, викликати асоціації з нею.

Як було встановлено судом, позивачу як власнику надано виключне право забороняти іншим особам використовувати у будь-який спосіб, зокрема імпортувати /ввозити/ в Україну товар, маркований належною йому торговельною маркою чи позначеннями, схожими із зареєстрованою торговельною маркою настільки, що їх можна сплутати. Суд позовні вимоги Компанії «ADIDAS AG» задовольнив, а саме в частині визнання імпортованих товарів, поданих до митного оформлення за митною декларацією – контрафактними; заборони ТОВ «Стіллі» використовувати позначення, тотожні та схожі з торговельною маркою настільки, що їх можна сплутати: при нанесенні

її на будь-який товар, для якого зареєстровано торговельну марку за міжнародною реєстрацією; заборони ТОВ «Стілли» введення у цивільний оборот та знищення імпортованих товарів [210].

Щодо застосування спеціального способу захисту згідно п. 4-1 частини 2 статті 432 ЦК України, то як приклад можна навести рішення Господарського суду Харківської області від 14.10.2025 року у справі № 922/4214/24. Так, позивач – ФОП звернувся до Господарського суду Харківської області з позовом до ФОП, в якому просив суд зобов'язати відповідача припинити порушення прав інтелектуальної власності позивача шляхом заборони виробляти, пропонувати для продажу та продавати товар виготовлений із використанням всієї сукупності суттєвих ознак зареєстрованого промислового зразка «ПРИНТ ДЛЯ ТКАНИНИ», автором якого Позивач, а також стягнути з відповідача 242 000, 00 грн. компенсації за неправомірне використання промислового зразка «ПРИНТ ДЛЯ ТКАНИНИ». Позовні вимоги мотивовані тим, що відповідач використовує Позначення у своїй комерційній діяльності, зокрема, на вебсайті своєї компанії <https://www.shwkclothing.com>; в соціальній мережі INSTAGRAM, Facebook під ім'ям SHWK. Позивач зауважував, що вищевказані Позначення є схожими з промисловим зразком позивача настільки, що його можна сплутати, оскільки вони схожі графічно, а також складаються із тих самих частин. Вироби відповідача містять усі суттєві ознаки промислового зразка позивача. Позивач вважав належним способом захисту своїх прав стягнення компенсації замість відшкодування збитків. Оскільки розмір компенсації в силу вимог законодавства нерозривно пов'язаний із розміром винагороди, яка була б сплачена за надання дозволу на використання прав на промисловий зразок, позивач вважає, що це поняття для застосування у правовідносинах, що склались, та визначенням розміру компенсації – є тотожним з поняттям «упущена вигода», оскільки винагорода, яка була б сплачена за надання дозволу і є упущеною вигодою власника промислового зразка.

Позивач звертав увагу суду, що вимоги про стягнення компенсації базуються на розрахунку суми доходів (прибутку), які позивач міг би одержати

саме у разі укладання Відповідачем ліцензійного договору із Позивачем і отримання доходу у вигляді ліцензійних платежів (роялті) за весь період неправомірного використання промислового зразка з розрахунку, що місячна плата за промисловий зразок складала б 22 000,00 грн.

Суд дійшов висновку, що позивач не довів, що відповідач використав належний позивачеві промисловий зразок, чим порушив його права, в матеріалах справи немає жодних доказів на підтвердження того, що відповідач використовував у своїй діяльності промисловий зразок позивача, у зв'язку з чим, суд не вбачає підстав для задоволення позовних вимог в частині зобов'язання відповідача припинити порушення прав інтелектуальної власності позивача шляхом заборони виробляти, пропонувати для продажу та продавати товар, виготовлений із використанням всієї сукупності суттєвих ознак промислового зразка «ПРИНТ ДЛЯ ТКАНИНИ», оскільки такі вимоги є безпідставними, необґрунтованими та недоведеними належними доказами.

Щодо компенсації упущеної вигоди, суд зазначив, що стягнення компенсації застосовується судом замість відшкодування збитків на розсуд власника зареєстрованого промислового зразка. Як вже було встановлено судом, позивачем не доведено наявності всіх умов, для притягнення відповідача до відповідальності у вигляді відшкодування шкоди, а саме не доведено факту протиправної поведінки відповідача. Суд вважав, що позивач не довів наявності свого порушеного права, що є достатньою підставою для відмови у задоволенні позову в частині відшкодування збитків (отримання компенсації) [211].

У цій справі суд продемонстрував, що наявність схожих зображень у соцмережах, схожість графічних елементів, суб'єктивні висновки позивача не є достатніми доказами використання суттєвих ознак зареєстрованого промислового зразка. Потрібні експертні докази, технічний аналіз зразків, належно оформлені протоколи огляду сайтів тощо. Це рішення підтверджує тенденцію, що суди відмовляють у компенсації, якщо не доведено сам факт порушення – навіть коли порушення очевидне зі слів позивача. Рішення свідчить про глибоку процесуальну та доказову проблематику: компенсація як

спеціальний спосіб захисту не може бути застосована без попереднього встановлення факту порушення, а механізм фіксації використання промислових зразків у цифровому середовищі залишається недостатнім.

Прикладом застосування спеціального способу захисту, закріпленого пунктом 3 ч. 2 статті 432 ЦК України, є постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (далі – КГС ВС) від 12 січня 2021 року у справі № 916/3470/19. У цій справі Компанія звернулася з позовом до Товариства про заборону використовувати позначення, вилучення з цивільного обороту та знищення товару. Позов обґрунтовано порушенням Товариством прав Компанії на знак для товарів і послуг, а також знаки, які визнані добре відомими в Україні, оскільки відповідач через Одеську митницю ДФС здійснив спробу ввезення великої партії товарів – балончиків з аерозольними препаратами «AD-50», на яких нанесені позначення, що містять у своєму складі словесні та зображувальні елементи, які схожі настільки, що їх можна сплутати з торговельними марками Компанії. Рішенням Господарського суду Одеської області, залишеним без змін постановою Південно-західного апеляційного господарського суду, позов задоволено повністю. Суд апеляційної інстанції зазначив про необхідність застосування саме такого способу відновлення порушеного права, як знищення виготовленого товару, оскільки товар містить на собі позначення, характерне лише для продукції, що виробляється Компанією, знищення позначення як окремого елемента продукції видається сумнівним, оскільки останнє поєднане із продукцією таким способом, який унеможлиблює його відокремлення без повного пошкодження товару. КГС ВС погодився із судовими рішеннями попередніх інстанцій. В його рішенні було зазначено, що вибір способу судового захисту прав інтелектуальної власності, включаючи вилучення та знищення товарів і матеріалів, уведених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності, здійснюється особою, якій належить право інтелектуальної власності. Водночас перевірка відповідності цього способу допущеному порушенню і меті здійснення судового розгляду є обов’язком суду, який має приймати рішення зі справи в межах заявлених позовних вимог та з

урахуванням фактичних обставин конкретної справи, беручи до уваги як можливість у той чи інший спосіб захистити порушене право, так і необхідність подальшого виконання ухваленого судом рішення [212].

З розвитком інформаційних технологій розширюються способи поширення інформації поряд із ЗМІ. Так, наприклад, Велика Палата Верховного Суду (далі – ВП ВС), у справі № 569/17272/15-ц від 30.01.2019 р [213, с. 56-58]. підтримала право особи на опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності, погодившись із висновком суду апеляційної інстанції, хоч таке повідомлення має бути розміщене на офіційному веб-сайті відповідача.

Такий спосіб захисту як опублікування за заявою позивача в засобах масової інформації або доведення до загального відома іншим визначеним судом шляхом відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення за рахунок особи, яка вчинила правопорушення у промисловій власності не є поширеним, однак цей спосіб є більш прийнятним та доцільним у сфері авторського права. Так, у згадуваній справі, позивачі звернулись до суду з позовом, у якому зазначили, що у 2006 році творчою працею художника-постановника, що працював у ТОВ, у рамках виконання службового доручення було створено службовий твір образотворчого мистецтва, виключні майнові права на який належать ТОВ. Пізніше їм стало відомо, що інше підприємство використало їхній твір без дозволу, шляхом розміщення примірника твору в мережі Інтернет та трансляцією у власній програмі (шість разів). Позивачі просили зобов'язати відповідача, серед іншого, здійснити публікацію про порушення авторських прав позивачів на твір на офіційному сайті відповідача. Судом першої інстанції у задоволенні позову було відмовлено, мотивуючи тим, що позивачами не доведено факти неправомірного використання об'єкту авторського права.

Не погоджуючись із рішенням суду першої інстанції позивачі оскаржили його у апеляційному порядку. Рішенням апеляційного суду скасовано рішення суду першої інстанції і ухвалено нове, яким позов позивачів задоволено,

зокрема, зобов'язано відповідача опублікувати на своєму офіційному сайті протягом місяця з дня ухвалення цього рішення повідомлення про те, що ПП порушено авторські права позивачів на твір образотворчого мистецтва.

Однак, відповідач подав касаційну скаргу, за наслідками розгляду якої ВП ВС вирішила скасувати рішення суду першої інстанції в частині стягнення з відповідача компенсації за порушення майнових авторських прав, та в частині позовних вимог ТОВ до ПП із закриттям провадження у справі, мотивуючи, що спір між ними має розглядатися за правилами господарського, а не цивільного судочинства. Щодо опублікування на веб-сайті відповідача повідомлення про порушення ним прав інтелектуальної власності автора твору образотворчого мистецтва, рішення апеляційного суду залишено без змін.

При цьому, ВП ВС зазначила, що спосіб захисту, який обраний автором твору, є належним, бо дозволяє ефективно захистити порушене особисте немайнове право інтелектуальної власності – право вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору. Саме це право було порушене відповідачем шляхом використання твору без зазначення імені автора. Таке право може бути ефективно захищене шляхом ухвалення судового рішення про публікацію у пресі інформації про допущене порушення, оскільки внаслідок такої публікації інформація про авторство, прихована порушником, доводиться до відома невизначеного кола осіб.

Таким чином, у наведеному судовому рішенні вбачається про ефективність застосування такого способу захисту права як опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення, хоч і як згадувалось вище, на офіційному веб-сайті відповідача, а не у ЗМІ. Це свідчить про диспозитивність у виборі позивачем способу захисту, а також про його результативність.

Зазначені приклади рішень суду відображають практику застосування спеціальних способів захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, які застосовуються для захисту виключно зазначених прав і зумовлені особливостями нематеріальних результатів інтелектуальної діяльності.

І.В. Кочкодан цілком об'єктивно зауважує, що загальні способи захисту прав, передбачені частиною 2 статті 16 ЦК України, виявляються недостатніми для належного реагування на порушення у сфері інтелектуальної власності, а речово-правові засоби захисту не можуть бути застосовані, виникає потреба у впровадженні до цивільного законодавства спеціальних механізмів цивільно – правової відповідальності за такі порушення. Наразі відповідні заходи містяться у статті 432 ЦК України, а також у положеннях спеціальних законів, що регулюють охорону окремих об'єктів інтелектуальної власності. Попри позитивне значення їхнього існування, техніка формулювання вказаних норм не завжди є бездоганною. Зокрема, деякі заходи, передбачені статтею 432 ЦК України, вимагають наявності спеціальних норм для їх ефективного застосування (наприклад, пункт 5 частини 2 цієї статті щодо стягнення разової грошової компенсації) [214, с. 225].

У нормах законів про охорону прав на окремі об'єкти промислової власності окремі із загальних і спеціальних способів захисту або дублюються або доповнюються і конкретизуються. До прикладу, відповідно до частини 2 статті 34 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» порушник зобов'язаний відшкодувати володільцю патенту завдану майнову шкоду шляхом відшкодування збитків чи виплати компенсації та/або завдану немайнову (моральну) шкоду. Розмір відшкодування збитків визначається судом з урахуванням упущеної вигоди або доходу (виручки), отриманого порушником внаслідок порушення ним прав володільця патенту. Розмір компенсації визначається судом на підставі обсягу порушення, вини порушника та інших обставин, що мають істотне значення. При цьому розмір компенсації не може бути меншим ніж розмір винагороди, яка була б сплачена за надання дозволу на використання прав на патент, щодо якого виник спір. У разі якщо порушення прав володільця патенту відбулося ненавмисно і без недбалості, розмір компенсації дорівнює розміру винагороди, яка була б сплачена за надання такого дозволу. Стягнення компенсації застосовується судом замість відшкодування збитків на розсуд володільця патенту.

Водночас, стаття 432 ЦК України не встановлює чітких критеріїв для визначення розміру компенсації на практиці. Як видно з її змісту, пункт 5 частини 2 статті 432 ЦК України містить оціночні формулювання, наприклад: «розмір стягнення визначається з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення». Крім того, положення передбачає уповноважувальну конструкцію: «суд може постановити рішення про застосування разового грошового стягнення», що вказує на розсуд суду. Водночас ця норма має бланкетний характер, відсилаючи до положень інших законів, зокрема Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі». Стаття 432 ЦК України та стаття 34 зазначеного закону містять невичерпний перелік факторів, які суд повинен враховувати при визначенні розміру компенсації незалежно від її виду. Аналіз таких формулювань дозволяє дійти висновку про певне «перенасичення» тексту оціночними категоріями та спробу створити в межах окремої статті своєрідний «кодекс», що регламентує судовий розсуд щодо визначення розміру компенсації. Визначення меж судового розсуду є важливим завданням, однак надмірне дублювання загальних правових принципів, таких як заборона зловживання правами, у спеціальних нормах може бути недоцільним.

Зіставлення ст. 432 ЦК України та ст. 34 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» дозволяє також показати системну неузгодженість між загальним і спеціальним правовим регулюванням у сфері захисту прав промислової власності. У ЦК України реалізація прав інтелектуальної власності, зокрема прав на винахід чи корисну модель, тлумачиться через узагальнену категорію «використання об'єкта права інтелектуальної власності». Натомість Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» деталізує зміст цього поняття, розкриваючи його через конкретні правомочності власника – виготовлення, пропонування до продажу, продаж, застосування технології, імпорт продукту тощо. Водночас усі ці дії за своєю сутністю є способами використання об'єкта, що вказує не на протиріччя, а на різний рівень нормативної конкретизації. Однак відсутність у

ЦК України прямої кореляції із спеціальним законодавством створює потенційні колізії у правозастосуванні, особливо при кваліфікації порушень та визначенні меж допустимого використання запатентованих об'єктів.

Обрання способів захисту та їх поєднання належить до права на захист особи, права якої порушено. І.С. Канзафарова вважає, що надання потерпілому можливості самостійно обирати спосіб захисту свого порушеного права є важливою юридичною гарантією реального поновлення його порушених прав та інтересів [215, с. 62].

Разом з тим, за ч. 1 ст. 16 ЦК України регламентовано, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу. У ч. 2 цієї ж статті закріплено перелік загальних способів захисту. Крім того, суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом чи судом у визначених законом випадках.

Аналіз положень ч. 1 і ч. 2 ст. 16 ЦК України свідчить, що законодавець закріпив універсальне право кожної особи на судовий захист її майнових і немайнових прав та інтересів, а також визначив загальний перелік способів захисту. При цьому норма сформульована у відкритій формі, що дозволяє суду застосовувати інші, не передбачені безпосередньо законом, способи захисту, якщо вони впливають із суті порушеного права чи характеру правовідносин. Цим самим ЦК України закладає матеріально-правову основу для реалізації принципу ефективного судового захисту.

Натомість статтею 5 ГПК України передбачається, що у випадку, якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного права чи інтересу особи, яка звернулася до суду, суд відповідно до викладеної в позові вимоги такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону.

Зважаючи на наведене, можна дійти висновку, що однією з ключових проблем сучасного судочинства є визначення та застосування ефективного способу захисту права, який не передбачений ані законом, ані договором. Ця

проблема особливо гостро проявляється у сфері інтелектуальної власності, де характер порушень є складним, а способи їх усунення – специфічними та іноді унікальними.

Незважаючи на наявність у ст. 16 ЦК України та ст. 5 ГПК України положень, які формально дозволяють суду обрати «інший спосіб захисту», відсутність чітких критеріїв ефективності та процесуальних орієнтирів створює значні труднощі для правозастосування.

Наразі, стала судова практика Верховного Суду свідчить, що спосіб захисту має бути належним та ефективним.

У постанові КГС ВС від 17.11.2023 у справі №910/12832/21 зазначено, що належність та ефективність за своєю природою є різними за змістом властивостями (критеріями) способу захисту порушених прав та інтересів, які характеризують спосіб захисту з точки зору допустимості застосування в межах судової юрисдикції з огляду на правовий характер вимоги та наявності умов до його застосування у конкретних правовідносинах (належність) та можливості за наслідком його застосування відновлення (отримання найбільшого ефекту у відновленні) порушених прав та інтересів позивача (ефективність). Належним способом захисту порушених прав – є спосіб захисту, який відповідає змісту порушеного права, характеру його порушення, наслідкам, які спричинило порушення, правовій меті, якої прагне суб'єкт захисту, тоді як під ефективним способом захисту розуміється такий, що забезпечує відновлення порушеного права позивача (спричиняє потрібні результати) без необхідності вчинення інших дій з метою захисту такого права, повторного звернення до суду задля відновлення порушеного права. Тобто спосіб захисту, який виходячи з характеру спірних правовідносин та обставин справи здатен призвести до відновлення порушених, невизнаних або оспорюваних прав та інтересів (має найбільший ефект у відновленні) [216].

Визначення суб'єктом господарювання способу судового захисту прав у правовідносинах промислової власності, який є неналежним та/або неефективним, призведе до відмови в задоволенні позовної заяви.

Так, у справі №910/17205/17 було подано позов про визнання патенту України на винахід недійсним та зобов'язання вчинити дії, а також внесення змін до Державного реєстру патентів України на винаходи шляхом внесення до нього відомостей про визнання патенту на винахід недійсним. Позов обґрунтовано тим, що державна реєстрація винаходу та видача оспорюваного патенту на винахід проведена з порушенням приписів Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», оскільки цей патент не відповідає умовам патентоздатності, а саме – не є новим. Третьою особою також заявлено позовні вимоги про визнання патенту на винахід недійсним та про зобов'язання Міністерства внести зміни до Державного реєстру шляхом внесення відомостей про визнання оспорюваного патенту недійсним. Позовні вимоги Третьої особи обґрунтовано тим, що винахід за відповідним патентом не відповідає умові патентоздатності, зокрема умові щодо винахідницького рівня.

Рішенням господарського суду міста Києва від 10.05.2018 у задоволенні позовів ТОВ «Органосін ЛТД» і Органосин Лайф Саєнзис ПБТ. ЛТД відмовлено. Рішення мотивовано відсутністю будь-якого порушення оспорюваним патентом прав Позивача і Третьої особи. Постановою Північного апеляційного господарського суду від 17.12.2018: задоволено апеляційні скарги Позивача і Третьої особи; згадане рішення місцевого господарського суду скасовано; прийнято нове рішення, яким позовні вимоги Позивача і Третьої особи задоволено; визнано недійсним патент на винахід №95517 «Таблетка з муколітичними та антигістамінними властивостями»; Міністерство зобов'язано внести зміни до Державного реєстру шляхом внесення відомостей щодо визнання недійсним Патенту; Постанову мотивовано обґрунтованістю позовних вимог Позивача і Третьої особи та помилковістю висновків місцевого господарського суду, покладених в основу його рішення.

В свою чергу, КГС ВС дійшов висновку, що суд апеляційної інстанції, з'ясувавши, на відміну від місцевого господарського суду, фактичні обставини справи, пов'язані з порушенням прав і законних інтересів Позивача і Третьої особи внаслідок дії Патенту, дійшов висновку про наявність підстав для

задоволення відповідних позовних вимог. Аргументи касаційної скарги даного висновку не спростовують. Так, скаржником (а також і місцевим господарським судом) зазначалося, що належним способом захисту для ТОВ «Органосін ЛТД» є звернення до суду з вимогою виключити відповідну інформацію з Митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності згідно з пунктом 2.8 Порядку реєстрації у Митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону (затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 30.05.2012 №648). Проте з урахуванням положень статей 15 і 16 ЦК України та статті 33 Закону особа (в даному разі Позивач і Третя особа) самостійно, на власний розсуд, обирає спосіб захисту своїх прав та законних інтересів, який спроможний з достатньою ефективністю усунути порушення таких прав та інтересів [217].

У постанові КГС ВС від 26.02.2019 у справі №910/7661/17 зазначено, що часткове, а не повне задоволення господарськими судами в цій справі позовних вимог, пов'язаних із заборonoю відповідачу застосовувати позначення «Цитрамон» та зобов'язанням усунути це позначення, не забезпечує ефективного захисту прав і законних інтересів позивача, оскільки за такої редакції резолютивної частини рішення місцевого господарського суду навіть мінімально можлива зміна у використовуваному відповідачем позначенні (наприклад, заміна одного з кольорів або будь-якого іншого з елементів позначення) означатиме, що дія судового рішення на відповідне позначення вже не поширюється. У цьому й полягає неефективність зазначеного попередніми судовими інстанціями способу захисту прав та інтересів позивача.

Вказаною постановою крім іншого, заборонено відповідачу застосовувати позначення «Цитрамон», схоже до ступеню сплутування із знаком для товарів і послуг за свідоцтвом України № 161029, у діловій документації, мережі Інтернет, а також використовувати позначення «Цитрамон» шляхом його нанесення на упаковки товарів 5 класу МКТП та шляхом зберігання, пропонування до продажу і рекламування товарів 5 класу МКТП, на упаковках яких нанесено позначення «Цитрамон» [218].

Критерії визначення способу судового захисту неналежним та/або неефективним відсутні у ЦПК України та ГПК України. Це призводить до того, що тягар встановлення цих критеріїв покладається на суддів.

Сучасні науковці досліджують це питання, наголошуючи на його складності. Так, І.Ф. Коваль запропонувала критерії обрання способу захисту: відповідність способу захисту правовій природі і змісту порушеного права або інтересу, врахування характеру дій, якими вони порушені, врахування наслідків, спричинених порушенням, мета, яку бажає досягти позивач, можливість примусової реалізації способу захисту [165, с. 45].

Ефективний судовий захист прав інтелектуальної власності максимально може забезпечуватись спеціалізованим судом у сфері охорони прав інтелектуальної власності, яким відповідно до п. 1 частини 2 ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», є Вищий суд з питань інтелектуальної власності [219]. Проте, як зауважувалось вище, за повідомленням із Офісу Президента, існує ймовірність, що Вищий суд з питань інтелектуальної власності, а також його Апеляційна палата, що були створені 29 вересня 2017 року під час судової реформи, які до речі так і не запровадили до цього часу свою діяльність, скоріш за все будуть ліквідовані у зв'язку з відсутністю необхідності існування такого суду. Відповідне рішення планується ухвалити після затвердження Президентом Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства до 2029 року [220].

Отже, незважаючи на тривалі багаторічні дискусії фахівців, науковців, експертів, які стикалися з проблемами правозастосування у сфері охорони інтелектуальної власності та стояли на позиції створення в нашій державі спеціалізованого суду для ефективного захисту прав інтелектуальної власності, готовності нашої держави впроваджувати прозорі та ефективні механізми захисту прав інтелектуальної власності відповідно до міжнародних стандартів у цій сфері відносин, зокрема у період післявоєнного відновлення, позиція прихильників ліквідації Вищого суду з питань інтелектуальної власності порушує належне та ефективне виконання Україною зобов'язань за

міжнародними договорами у сфері інтелектуальної власності, учасниками яких вони є.

Перш за все, це стосується Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та необхідності виконання Україною Угоди про асоціацію з ЄС, а також схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року від 31.12.2024 р. № 1351-р, яка пропонує бачення того, яким чином буде створено сприятливі умови для бізнесу, стартапів, науковців, інвесторів і міжнародних партнерів у сфері створення інновацій, які є критично важливими для захисту суверенітету та територіальної цілісності, відбудови та підтримки процесу трансформації України шляхом цифрового розвитку інноваційної діяльності, та визначає однією із стратегічних цілей є забезпечення охорони, комерціалізації та захисту інтелектуальної власності.

Беручи до уваги важливість діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності у сфері захисту прав інтелектуальної власності, діяльність якого в цілому відповідала б так званій ідеальній моделі спеціалізованого правового захисту інтелектуальної власності, слід прийняти до уваги існуючу низку об'єктивних складників, які не сприяють позитивному прийняттю рішення щодо майбутнього Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Між тим, незважаючи на існуючі проблеми судового захисту прав інтелектуальної власності, на сьогодні більшість справ у сфері інтелектуальної власності розглядаються господарськими судами, які в цілому забезпечують належний судовий захист прав інтелектуальної власності. Так, за інформацією Верховного Суду, переважна частина справ щодо захисту прав інтелектуальної власності розглядається саме господарськими судами (порівняно із судами цивільної юрисдикції у 2021 році господарські суди розглянули в п'ять разів більше ІР-спорів, а у 2022 і 2023 роках – у три рази більше). При цьому у 2023-му приблизно 45% ІР-спорів надійшли на розгляд Господарського суду міста Києва [221, с. 30-31].

Серед основних чинників зменшення справ про захист прав інтелектуальної власності варто виділити повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України, концентрацію правоохоронних органів на розслідуванні воєнних злочинів, а також загальний економічний спад, який впливає на активність учасників ринку щодо захисту своїх прав, у тому числі й прав інтелектуальної власності. Додатковим стримувальним фактором є складність справ у сфері інтелектуальної власності, що потребують спеціальних знань і значного часу на розгляд – іноді до 4-6 років. Це зумовлює зниження інтересу правовласників до судового захисту.

Судова влада також стикається з рядом внутрішніх викликів. Одним із найбільш проблемних аспектів залишається надмірна кількість судових експертиз: одна справа може включати до 5-7 експертиз, висновки яких часто суперечать одне одному. Унаслідок цього процес перетворюється на «битву експертиз», де вирішальним може стати рівень фінансових можливостей сторін, а не об'єктивність доказів. У подібних умовах судді не завжди мають змогу приймати зважені рішення, оскільки експертні оцінки одного й того ж питання можуть суттєво відрізнятися.

На цьому тлі особливої актуальності набуває питання запуску спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності. Діяльність такого органу дозволить забезпечити більш ефективний, фаховий та прогнозований розгляд справ, зменшити навантаження на загальні суди, а також підвищити довіру правовласників до судової системи в цілому. В умовах викликів, обумовлених післявоєнним відновленням України, а також зростання ролі ІВ у розвитку національної економіки та захисту інвестицій, в тому числі й іноземних, запуск ІР-суду є критично важливим кроком [222].

Проведене дослідження дає підстави для наступних висновків.

Підстави захисту, формулювання понять і видів порушення, їх співвідношення з іншими підставами (загроза порушень, невизнання прав) передбачені у ЦК України та спеціальних законах потребують системного узгодження.

Обґрунтовано, що формулювання способу захисту прав «стягнення компенсації» у статті 34 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» не відповідає принципу правової визначеності, містить внутрішні протиріччя і перенасичено оціночними категоріями.

Аналіз законодавства про способи захисту свідчить, що перелік критеріїв обрання ефективного способу захисту має бути розроблений не лише в науковій літературі, а і закріплений в процесуальному законодавстві. При цьому, при обранні способу захисту слід керуватися не лише положеннями закону, як зазначено у статті 5 ЦПК України, але й принципом верховенства права, закріпленим у статті 8 Конституції України.

Доцільно доповнити ЦПК України та ГПК України нормами, які встановлювали б критерії визначення способу судового захисту як ефективного, зокрема:

- обраний спосіб захисту передбачений законодавством, договором, звичаями ділового обороту або визначений позивачем у позовній заяві для захисту порушеного права;
- обраний спосіб захисту відповідає змісту та природі порушених прав та/або законних інтересів позивача;
- обраний спосіб захисту відповідає характеру дій відповідача (порушення, загроза порушення, невизнання, оспорювання прав);
- обраний спосіб захисту дозволить усунути негативні наслідки, поновити права позивача;
- існує реальна можливість виконати рішення суду про застосування способу захисту;
- обраний спосіб захисту не суперечить закону та принципу верховенству права.

Застосування наведених критеріїв сприяло б сталості судової практики, оперативному та дієвому захисту суб'єктів господарювання, які в тому числі здійснюють свою діяльність у промисловій сфері, а також посиленню господарського правопорядку в цілому [223, с. 286].

Доведено доцільність запровадження діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності, враховуючи євроінтеграційні прагнення України, специфіку справ про захист прав інтелектуальної власності, складність засобів доказування.

ВИСНОВКИ ЗА РОЗДІЛОМ 2

Обґрунтовано, що поняття «реалізація прав промислової власності» слід розуміти як правомірні дії правовласника або іншої управомоченої особи щодо здійснення правомочностей, які складають зміст особистих немайнових та майнових прав на об'єкти промислової власності, на свій розсуд з метою задоволення їх інтересів, у встановлених законом межах.

Об'єкти промислової власності і рівень їх використання формують інтелектуальний капітал суб'єктів підприємництва і держави в цілому, який має важливе значення як на мікро, та і на макроекономічному рівні. На рівні держави цей капітал забезпечує проривний і випереджальний характер економіки, для окремих підприємницьких структур – отримання прибутку і конкурентних переваг на ринку.

У результаті дослідження поняття комерціалізації прав промислової власності і його співвідношення з поняттям реалізації цих прав доведено, що поняття комерціалізації у сфері промислової власності є багатоаспектним і включає цілий комплекс дій, які забезпечують отримання економічних вигід (прибутку) від залучення об'єктів інтелектуальної власності (нематеріальних активів) до господарської діяльності та економічного обороту.

Встановлено, що юридичною формою комерціалізації у сфері промислової власності є «реалізація прав промислової власності», яка представляє собою здійснення можливостей (правомочностей), які складають зміст майнових прав на об'єкт промислової власності, з метою отримання комерційного ефекту (прибутку).

Не підтримуються пропозиції науковців щодо запровадження терміну «комерціалізація» в законодавство про охорону прав на об'єкти промислової власності.

Комерціалізація виступає результатом практичної реалізації майнових прав інтелектуальної власності через укладення господарсько-правових договорів (ліцензійних договорів, договорів про передачу прав, комерційної концесії тощо), а також шляхом створення спільних підприємств, інвестиційних проєктів або використання об'єктів промислової власності у власному виробництві.

З огляду на це, комерціалізацію можна розглядати як складову економічної діяльності, у межах якої здійснюється трансформація результатів інтелектуальної діяльності у товар чи послугу, що має ринкову цінність. Такий підхід дозволяє інтегрувати правові та економічні аспекти у єдиний механізм, спрямований на підвищення ефективності використання інтелектуального потенціалу суспільства.

Таким чином, комерціалізація прав промислової власності є складним багатовимірним явищем, що поєднує правову та економічну природу. Вона становить економічний зміст поняття реалізації майнових прав на об'єкти промислової власності і є одним із ключових інструментів стимулювання інноваційного розвитку держави. Ефективність процесів комерціалізації безпосередньо залежить від рівня сформованості правового середовища, зокрема від наявності чітких і узгоджених норм, які регулюють порядок укладення, виконання та припинення договорів у сфері використання об'єктів промислової власності. Не менш важливим чинником є здатність держави забезпечити належний рівень правового захисту суб'єктів цих правовідносин, оскільки саме стабільність і передбачуваність правових механізмів визначають інвестиційну привабливість інтелектуальної власності як економічного активу.

Узгодження правових, економічних та управлінських підходів до процесу комерціалізації створює підґрунтя для підвищення рівня правової визначеності, розвитку національного ринку об'єктів інтелектуальної власності та формування ефективної системи інституційного забезпечення у цій сфері. Такий

підхід сприятиме не лише посиленню позицій України на світовому ринку технологій, а й зміцненню конкурентоспроможності національної економіки і правопорядку в цілому.

Доведено, що господарський правопорядок у сфері реалізації прав промислової власності має забезпечуватись завдяки: 1) дотриманню суб'єктами прав встановлених в законодавстві правил щодо набуття, здійснення прав; 2) належному виконанню договірних зобов'язань, пов'язаних із розпорядженням правами промислової власності; 3) ефективності захисту прав та інтересів суб'єктів; 4) державній підтримці процесів комерціалізації прав промислової власності. Розробка цілісного механізму реалізації прав промислової власності є важливою умовою для успішної євроінтеграції України, залучення інвестицій та розвитку високотехнологічних галузей економіки.

Неузгодженість між положеннями КК України, КУпАП та спеціальним законодавством у сфері промислової власності створює суттєві труднощі у правозастосуванні, знижує ефективність захисту прав інтелектуальної власності, дозволяє порушникам уникати відповідальності та підриває довіру до інститутів правової охорони. Вирішення цієї проблеми можливе лише шляхом системного узгодження законодавства, розширення кримінально-правових гарантій охорони прав промислової власності та впровадження європейських стандартів у національне право.

Обґрунтовано, що приведення у відповідність об'єктивної сторони ст. 164-3 КУпАП до переліку заборонених дій згідно Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» та у ст. 51-2 КУпАП запровадження інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб шляхом розмежування відповідальності між посадовими особами та самою юридичною особою є доцільним в частині конкретизації складів адміністративних правопорушень у сфері промислової власності та забезпечення ефективного захисту прав та законних інтересів у цій сфері.

Обґрунтовано необхідність закріплення у КУпАП більш суворих санкцій (від 1000 до 2000 НМДГ) за порушення у сфері промислової власності шляхом

запровадженням підходу закріпленого у ст. 476 МК України до визначення розміру штрафів за порушення прав інтелектуальної власності.

Запропоновано перенести адміністративні правопорушення у сфері промислової власності – переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності з ст. 476 МК України до КУпАП.

Конкретизовано ознаки об'єктивної сторони (виготовлення, збут, використання тощо позначень) складу злочинів, передбачені ст. 177 та ст. 229 КК України та запропоновано включення додаткової ознаки – систематичність дій. В частині кримінальної відповідальності запропоновано визначення кваліфікуючої ознаки «завдання шкоди» здійснювати не з прив'язкою до неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а на підставі врахування таких критеріїв як характер, спосіб, систематичність протиправних дій, масштаби порушення.

Обґрунтовано, що підстави захисти, формулювання понять і видів порушення, їх співвідношення з іншими підставами (загроза порушень, невизнання прав) передбачені у ЦК України та спеціальних законах потребують системного узгодження.

Обґрунтовано, що формулювання способу захисту прав «стягнення компенсації» у статті 34 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» не відповідає принципу правової визначеності, містить внутрішні протиріччя і перенасичено оціночними категоріями.

Аналіз законодавства про способи захисту свідчить, що перелік критеріїв обрання ефективного способу захисту має бути розроблений не лише в науковій літературі, а і закріплений в процесуальному законодавстві. При цьому, при обранні способу захисту слід керуватися не лише положеннями закону, як зазначено у статті 5 ЦПК України, але й принципом верховенства права, закріпленим у статті 8 Конституції України.

Доцільно доповнити ЦПК України та ГПК України нормами, які встановлювали б критерії визначення способу судового захисту як ефективного, зокрема:

- обраний спосіб захисту передбачений законодавством, договором, звичаями ділового обороту або визначений позивачем у позовній заяві для захисту порушеного права;

- обраний спосіб захисту відповідає змісту та природі порушених прав та/або законних інтересів позивача;

- обраний спосіб захисту відповідає характеру дій відповідача (порушення, загроза порушення, невизнання, оспорування прав);

- обраний спосіб захисту дозволить усунути негативні наслідки, поновити права позивача;

- існує реальна можливість виконати рішення суду про застосування способу захисту;

- обраний спосіб захисту не суперечить закону та принципу верховенству права.

Застосування наведених критеріїв сприяло б сталості судової практики, оперативному та дієвому захисту суб'єктів господарювання, які в тому числі здійснюють свою діяльність у промисловій сфері, а також посиленню господарського правопорядку в цілому.

Доведено доцільність запровадження діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності, враховуючи євроінтеграційні прагнення України, специфіку справ про захист прав інтелектуальної власності, складність засобів доказування.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та розв'язання наукового завдання науки господарського права, яке полягає в обґрунтуванні висновків щодо вдосконалення правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності та розробці пропозицій з удосконалення законодавства в зазначеній сфері.

Основні висновки і пропозиції відображені в наступних положеннях.

1. Встановлено, що поняття «правопорядок у сфері господарювання», «суспільний господарський порядок», «правовий господарський порядок», «господарський правопорядок» є синонімічними поняттями, які у сучасній юридичній доктрині відображають форму прояву загального правопорядку – у площині регулювання господарських відносин.

Наявні законодавчі та доктринальні підходи дозволили сформулювати цілісне бачення господарського правопорядку як особливого різновиду правопорядку, локалізованого у сфері організації та здійснення господарської діяльності. Господарський правопорядок постає не як формальна наявність норм, а як якісний і водночас динамічний стан упорядкованості господарських зв'язків, що відтворюється у повсякденній практиці завдяки узгодженій дії механізму правового регулювання (норми права – юридичні факти – правовідносини – акти реалізації та правозастосування) та правомірній поведінці учасників господарських відносин.

Узагальнено законодавчі і наукові підходи до розуміння господарського правопорядку і виокремлено його ознаки: 1) має виразно інституційний характер, тобто забезпечується організаційно-правовими інститутами держави та громадянського суспільства; 2) спирається на дотримання учасниками господарських відносин принципів законності і верховенства права; 3) передбачає внутрішньо узгоджену систему норм і процедур, а також стабільність і передбачуваність їх реалізації; 4) забезпечує баланс приватноправової автономії та публічно-правового впливу.

На цій підставі уточнено, що господарський правопорядок це інституційно забезпечений, динамічний стан упорядкованості суспільних відносин у сфері промислової власності, який формується завдяки правомірній поведінці учасників цих відносин, узгоджує приватні і публічні інтереси у сфері набуття, реалізації і захисту прав на об'єкти промислової власності, забезпечує передбачуваність і стабільність господарського обороту, ефективний захист прав і законних інтересів, а також невідворотність юридичної відповідальності.

Встановлено зміст і уточнено співвідношення механізму правового регулювання та механізму правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності. Перший становить нормативно-інструментальну основу (норма права – юридичний факт – правовідносини – акт реалізації – правозастосування), яка трансформує приписи у правомірну поведінку. Другий є ширшим поняттям і охоплює також інституційно-процесуальну площину, що забезпечує сталу дієвість та захищеність цієї трансформації: адміністративно-юрисдикційні повноваження УкрНОІВІ, спеціалізовану (або концентровану) судову юрисдикцію з ІР-спорів, процесуальні механізми швидкого та технічно компетентного розгляду, контрольні та превентивні заходи (митний/ринковий нагляд), а також цифрові сервіси (реєстри) й міжнародно-правову інтеграцію.

Запропоновано визначення механізму правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності як цілісної, багаторівневої системи правових засобів, інституцій та процедур, за допомогою яких відбувається правове регулювання відносин щодо створення, використання, розпорядження та захисту об'єктів промислової власності, гарантується їх передбачувана, контрольована й захищена реалізація в господарському обігу.

Виокремлено елементи механізму правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності:

- Нормативно-правове регулювання,
- Інституційна складова,

- Процедурно-процесуальне забезпечення,
- Контрольний та превентивний вплив,
- Інформаційно-цифрова інфраструктура.

2. Уточнено визначення поняття «правовідносини у сфері промислової власності» – це врегульовані нормами права суспільні відносини щодо створення, набуття, використання, розпорядження та захисту прав на об’єкти промислової власності, які складаються між уповноваженими особами у межах реалізації їх прав та виконання обов’язків з метою забезпечення досягнення їх інтересів та утвердження правопорядку.

Запропоновано класифікацію таких правовідносин за сімома узгодженими критеріями: 1) за змістом (створення, набуття (оформлення), використання, розпорядження, захист прав на об’єкти промислової власності); 2) за суб’єктним складом («творець/уповноважена особа – держава» (в особі УКРНОІВІ/ІР-офіс); «правовласник – користувач/набувач»; «працівник-творець – роботодавець»); 3) за об’єктом правовідносин (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, комерційні найменування, географічні зазначення); 4) за юридично-галузевою ознакою (господарські, адміністративні, цивільні, трудові, кримінальні та адміністративно-деліктні); 5) за підставами виникнення/зміни/припинення (виникають внаслідок створення об’єкту промислової власності, укладення договорів щодо відчуження таких об’єктів, реорганізації юридичної особи та переходом прав правонаступником, актів органів державної влади, рішення суду, звернення стягнення на права та на підставі звернення до уповноваженого органу щодо набуття прав); 6) за функціональним призначенням (регулятивні та охоронні); 7) за природою (матеріально-правові і процесуально-правові).

Запропоновано в ст. 421 ЦК України чітко передбачити, що держава може бути суб’єктом прав промислової власності, які вона здійснює у встановленому законодавством порядку через відповідні юридичні особи (державні органи, державні підприємства тощо).

3. Встановлено, що законодавча основа правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності сформувалася поетапно, у тісному зв'язку з історико-правовими, соціально-економічними та інтеграційними чинниками. Виокремлено такі етапи розвитку законодавства у цій сфері: первинне закладення нормативних засад і формування спеціального законодавства у період 1991-2013рр.; з 2014р. до 2025р. – систематизація нормативно-правового регулювання на базі ЦК та ГК України і започаткування системної євроінтеграційної гармонізації національного законодавства; 2025р. – скасування ГК України і продовження євроінтеграційної політики.

З'ясовано, що скасування Господарського кодексу України є помилковим з огляду на системні цілі правового забезпечення промислової власності. ГК України забезпечував баланс у господарському обороті: він поєднував приватноправові механізми регулювання із публічно-правовими інструментами ринкового порядку та конкуренції. Його декодифікація без одночасного запровадження узгодженого галузевого кодифікаційного акту створює розрив у нормативній структурі, підвищує ризики колізій і фрагментації судової практики, а відтак послаблює передбачуваність та єдність правозастосування у справах, що безпосередньо торкаються об'єктів промислової власності та їхнього обігу.

Узагальнення наведених аргументів обґрунтовує доцільність кодифікації норм про право промислової власності в окремому акті – Кодексі про промислову власність, який удосконалисть систему правового регулювання відносин промислової власності, адже це матиме такі позитивні наслідки: 1) розпорошений масив спеціальних законів і підзаконних актів буде об'єднано у єдину, внутрішньо узгоджену систему джерел із чіткою ієрархією та предметними розділами; 2) буде уніфіковано понятійний апарат і усунуто колізії між ЦК України, спеціальними законами та підзаконними актами; 3) процедури набуття, передачі прав, оскарження рішень УКНОІВІ/ІР-офісу буде консолідовано в єдиному процесуальному блоці з чіткими строками та інструментами; 4) узгоджено адміністративні й судові механізми захисту

(включно з превентивними, прикордонними заходами та ринковим наглядом) і засобами забезпечення позову; 5) забезпечено єдність правозастосування через закріплення загальних принципів, стандартів доказування та орієнтирів для спеціалізованої юрисдикції; 6) підвищено передбачуваність для бізнесу завдяки прозорим моделям відповідальності, розрахунку шкоди й компенсацій; 7) інтегровано вимоги *acquis* ЄС і міжнародних договорів з механізмами їх прямої імплементації; 8) створено основу для взаємодії реєстрово-цифрових систем (патенти, торговельні марки, промислові зразки, географічні зазначення) та відкритих даних; 9) передбачено спеціальні режими для high-tech сфер (штучний інтелект, біотехнології, дані, програмне забезпечення).

5. Обґрунтовано, що поняття «реалізація прав промислової власності» слід розуміти як правомірні дії правовласника або іншої управомоченої особи щодо здійснення правомочностей, які складають зміст особистих немайнових та майнових прав на об'єкти промислової власності, на свій розсуд з метою задоволення їх інтересів, у встановлених законом межах.

Конкретизовано значення об'єктів промислової власності для господарського правопорядку, а саме, що ці об'єкти і рівень їх використання формують інтелектуальний капітал суб'єктів підприємництва і держави в цілому, який має важливе значення як на мікро, та і на макроекономічному рівні. На рівні держави цей капітал забезпечує проривний і випереджальний характер економіки, для окремих підприємницьких структур – отримання прибутку і конкурентних переваг на ринку.

У результаті дослідження поняття комерціалізації прав промислової власності і його співвідношення з поняттям реалізації цих прав обґрунтовано, що поняття комерціалізації у сфері промислової власності є багатоаспектним і включає цілий комплекс дій, які забезпечують отримання економічних вигід (прибутку) від залучення об'єктів інтелектуальної власності (нематеріальних активів) до господарської діяльності та економічного обороту. При цьому, юридичною формою комерціалізації виступає правова категорія «реалізація прав промислової власності», яка представляє собою здійснення можливостей

(правомочностей), які складають зміст майнових прав на об'єкт промислової власності, з метою отримання комерційного ефекту (прибутку).

Не підтримуються пропозиції науковців щодо запровадження терміну «комерціалізація» в законодавство про охорону прав на об'єкти промислової власності.

Комерціалізація виступає результатом практичної реалізації майнових прав інтелектуальної власності через укладення господарсько-правових договорів (ліцензійних договорів, договорів про передачу прав, комерційної концесії тощо), а також шляхом створення спільних підприємств, інвестиційних проєктів або використання об'єктів промислової власності у власному виробництві.

З огляду на це, обґрунтовано, що комерціалізація розглядається як складова економічної діяльності, у межах якої здійснюється трансформація результатів інтелектуальної діяльності у товар чи послугу, що має ринкову цінність. Такий підхід дозволяє інтегрувати правові та економічні аспекти у єдиний механізм, спрямований на підвищення ефективності використання інтелектуального потенціалу суспільства. Комерціалізація прав промислової власності є складним багатовимірним явищем, що поєднує правову та економічну природу. Вона становить економічний зміст поняття реалізації майнових прав на об'єкти промислової власності і є одним із ключових інструментів стимулювання інноваційного розвитку держави. Ефективність процесів комерціалізації безпосередньо залежить від рівня сформованості правового середовища, зокрема від наявності чітких і узгоджених норм, які регулюють порядок укладення, виконання та припинення договорів у сфері використання об'єктів промислової власності. Не менш важливим чинником є здатність держави забезпечити належний рівень правового захисту суб'єктів цих правовідносин, оскільки саме стабільність і передбачуваність правових механізмів визначають інвестиційну привабливість інтелектуальної власності як економічного активу.

Узгодження правових, економічних та управлінських підходів до процесу комерціалізації створює підґрунтя для підвищення рівня правової визначеності, розвитку національного ринку об'єктів інтелектуальної власності та

формування ефективної системи інституційного забезпечення у цій сфері. Такий підхід сприятиме не лише посиленню позицій України на світовому ринку технологій, а й зміцненню конкурентоспроможності національної економіки і правопорядку в цілому.

Обґрунтовано, що господарський правопорядок у сфері реалізації прав промислової власності має забезпечуватись завдяки: 1) дотриманню суб'єктами прав встановлених в законодавстві правил щодо набуття, здійснення прав; 2) належному виконанню договірних зобов'язань, пов'язаних із розпорядженням правами промислової власності; 3) ефективності захисту прав та інтересів суб'єктів; 4) державній підтримці процесів комерціалізації прав промислової власності. Розробка цілісного механізму реалізації прав промислової власності є важливою умовою для успішної євроінтеграції України, залучення інвестицій та розвитку високотехнологічних галузей економіки.

6. Обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення законодавчої регламентації складів адміністративних і кримінальних правопорушень у сфері промислової власності. Аргументовано, що неузгодженість між положеннями КК України, КУпАП та спеціальним законодавством у сфері промислової власності створює суттєві труднощі у правозастосуванні, знижує ефективність захисту прав інтелектуальної власності, дозволяє порушникам уникати відповідальності та підриває довіру до інститутів правової охорони. Вирішення цієї проблеми можливе лише шляхом системного узгодження законодавства, розширення кримінально-правових гарантій охорони прав промислової власності та впровадження європейських стандартів у національне право.

Обґрунтовано доцільність приведення у відповідність змісту об'єктивної сторони ст. 164-3 КУпАП до переліку заборонених дій згідно Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» та запровадження у ст. 51-2 КУпАП інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб.

Обґрунтовано необхідність закріплення у КУпАП більш суворих санкцій за порушення у сфері промислової власності шляхом запровадження підходу

закріпленого у ст. 476 МК України до визначення розміру штрафів за порушення прав інтелектуальної власності (від 1000 до 2000 НМДГ).

Запропоновано перенести норми про адміністративні правопорушення у сфері промислової власності – переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності – з МК України до КУпАП.

Конкретизовано ознаки об'єктивної сторони (виготовлення, збут, використання тощо позначень) складу злочинів, передбачені ст. 177 та ст. 229 КК України та запропоновано включення додаткової ознаки – систематичність дій. В частині кримінальної відповідальності запропоновано визначення кваліфікуючої ознаки «завдання шкоди» здійснювати не з прив'язкою до неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а на підставі врахування таких критеріїв як характер, спосіб, систематичність протиправних дій, масштаби порушення.

7. Обґрунтовано, що підстави захисту, формулювання понять і видів порушення, їх співвідношення з іншими підставами (загроза порушень, невизнання прав) передбачені у ЦК України та спеціальних законах потребують системного узгодження.

Обґрунтовано, що формулювання порядку реалізації способу захисту прав «стягнення компенсації» у статті 34 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» не відповідає принципу правової визначеності, містить внутрішні протиріччя і перенасичено оціночними категоріями.

На підставі аналізу законодавства про способи захисту встановлено, що критерії обрання ефективного способу захисту мають бути розроблені не лише в науковій літературі, а і закріплені в процесуальному законодавстві. При цьому, при обранні способу захисту слід керуватися не лише положеннями закону, як зазначено у статті 5 ЦПК України, але й принципом верховенства права, закріпленим у статті 8 Конституції України.

Обґрунтовано доцільність доповнення ЦПК України та ГПК України нормами, які встановлювали б критерії визначення способу судового захисту як ефективного, зокрема:

- обраний спосіб захисту передбачений законодавством, договором, звичаями ділового обороту або визначений позивачем у позовній заяві для захисту порушеного права;
- обраний спосіб захисту відповідає змісту та природі порушених прав та/або законних інтересів позивача;
- обраний спосіб захисту відповідає характеру дій відповідача (порушення, загроза порушення, невизнання, оспорування прав);
- обраний спосіб захисту дозволить усунути негативні наслідки, поновити права позивача;
- існує реальна можливість виконати рішення суду про застосування способу захисту;
- обраний спосіб захисту не суперечить закону та принципу верховенству права.

Застосування наведених критеріїв сприятиме сталості судової практики, оперативному та дієвому захисту суб'єктів господарювання, які в тому числі здійснюють свою діяльність у сфері промислової власності, а також посиленню господарського правопорядку в цілому.

Додатково обґрунтовано доцільність запровадження діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності, враховуючи євроінтеграційні прагнення України, специфіку справ про захист прав інтелектуальної власності, складність засобів доказування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Weber M. Politics as a Vocation // *Classical Sociological Theory* (open textbook). Oregon State University, chap. reprint. URL: <https://open.oregonstate.education/sociologicaltheory/chapter/politics-as-a-vocation/> (дата звернення: 02.03.2023).
2. Комісаров С. Структура та основні елементи дефініції «публічний порядок». *Підприємництво, господарство і право*. Серія адміністративне право і процес. 2019. № 9. С. 116-120.
3. Рушак І.В. Публічний порядок як правова категорія: доктринальний аналіз. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія право. 2024. № 86, ч. 5 С. 409-414.
4. Загальна теорія держави та права: підручник. / за ред. Цвік М. В., Петришин О. В. та ін. Харків: Право, 2009. 584 с.
5. Шкіндер Ю.П. Правопорядок в умовах цифровізації: теоретико-правове дослідження: автореф. ... канд. юрид. наук за спец.: 12.00.01 / ЗВО «Університет Короля Давида», 2025. 20 с.
6. Юридична енциклопедія : в 6-ти т. / редкол. : Ю. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл. 1998. Т. 5. 733 с.
7. Оборотов Ю.Н. Аксиономативные начала правопорядка. *Сучасний правопорядок: національний, інтегративний та міжнародний виміри: тези міжнар. наук.-практ. конференції*. Одеса: Фенікс, 2008. С. 5-7.
8. Арабаджи Н.Б. Економічна цінність правового порядку. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 1. С. 28-31.
9. Волинка К. Г. Теорія держави і права : навч. посіб. Київ : МАУП, 2003. 240 с.
10. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посіб. 9-те вид. Львів: Край, 2007. 192 с.
11. Кривов'яз О.В. Шляхи забезпечення правопорядку в сучасній Україні. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2016. № 23. С. 50-56.

12. Назаренко О., Харченко Н. Правопорядок як мета і результат правового регулювання в умовах воєнного стану. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 1 (25). С. 130-140.
13. Подорожна Т.С. Правовий порядок: теоретико-методологічні засади конституціоналізації: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01, 12.00.02. Київ, 2017. 503 с.
14. Ушаков О.М. Принципи правового порядку: загальна характеристика. *Держава і право*. Випуск 30. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. С. 84-90.
15. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник. 2006. URL: https://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/part3/2505.htm (дата звернення 10.05.2023).
16. Безпалова О. І. Особливості та проблеми забезпечення правопорядку в сучасних демократичних країнах. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ*. 2006. № 1. С. 232-239.
17. Кирилюк Т. Ю. Правопорядок у суспільстві як результат правомірної поведінки. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 1. С. 39-44.
18. O. Pysmenna. Rule of law and rule of law as basic principles of the rule of law. Prospektive globale wissenschaftliche Trends '2022. Chapter 8. URL: <https://desymp.promonograph.org/index.php/sge/article/view/sge11-02-014/544> (дата звернення 04.06.2023).
19. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України від 09.01.2025 року № 4196-IX. *Голос України* від 27.02.2025. № 40.
20. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. (втрата чинності 28.08.2025р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 20.10.2025).

21. Коваль І.Ф., Павлюченко Ю.М. Охоронна функція господарського права. *Право України*. 2019. № 8. С. 15-30.
22. Мамутов В. К., Знаменский Г. Л., Хахулин К. С. и др. Хозяйственное право: учебник. Киев. Юринком Интер. 2002. 912 с.
23. Мілаш В.С. Господарське право: навч. посіб. для підг. до іспитів. 5-те вид. Харків: Право, 2018. 338 с.
24. Попов Г., Гафинець О. Забезпечення органами прокуратури України законності у сфері господарських правовідносин. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 2. С. 74-79.
25. Мілаш В. Договірні засади правопорядку у сфері господарювання. *Юридичний вісник*. 2014. № 1. С. 63-70.
26. Знаменський Г. Господарське право України: сучасний стан та перспективи. *Юридична Україна*. 2015. № 10-12. С. 91-97.
27. Подцерковный О.П. Правовой хозяйственный порядок как определяющий фактор развития хозяйственного законодательства. Тези допов. *Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасний правопорядок. Національний, інтегративний та міжнародні виміри»* (Одеса, 13-14 червня 2008 р.). Одеса: Фенікс. 2008. С. 152-154.
28. Сопрун В.В. Поняття господарського правопорядку: правові засади. *Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та юридичної науки*. Осінні юридичні читання – 2022: мат. наук.-практ. конф. Вінниця. 2022 р. С. 478-483.
29. Форум у межах платформи Stack Exchange, присвячений філософським питанням і відповідям URL: <https://philosophy.stackexchange.com/questions/42980/aristotles-categories> (дата звернення: 14.04.2025).
30. Словник української мови у 20 томах. Slovnyk.me. URL: <https://slovnyk.me/dict/newsum/%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BD%D0%B8> (дата звернення: 14.04.2025).

- 31.Тлумачення, орфографія, новий правопис онлайн. СЛОВНИК - тлумачний словник української мови, орфографічний словник онлайн. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?sword=%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F&> (дата звернення: 14.04.2025).
- 32.Кліменко Ю.Ю. Поняття та особливості правових відносин, що виникають у сфері адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері праці. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. № 1. 2018. С. 189-195.
- 33.Шумило М.М. Методологічний підхід у формуванні вчення про правовідносини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. № 23. Т.1. С. 68-71.
- 34.Андрущенко В.П., Губерський Л.В., Михальченко М.І. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія: підручник. Вид. 3-тє, випр. та доп. Київ: Генеза, 2006. 656 с.
- 35.Цвік М.В., Петришин О.В. Загальна теорія держави та права: підручник. Харків: Право, 2009. 584 с.
- 36.Харитоновна О.І. Адміністративно-правові відносини: концептуальні засади та правова природа : автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Одеса, 2004. 36 с.
- 37.Правознавство: підручник для студ. вищих навч. закладів / ред.: В. Копейчиков, А. Колодій. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 752 с.
- 38.Теорія держави і права : підруч. / [Ю. А. Ведерніков, І. А. Сердюк, О. М. Куракін та ін.]; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю. А. Ведерніков. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. 468 с.
- 39.Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. К. : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

40. Ківалов С.В., Музиченко П.П., Крестовська Н.М., Крижанівський А.Ф. Основи правознавства України: навч. посіб. 6-те вид. Харків: Одиссей, 2006. 234 с.
41. Правознавство: навчальний посібник, за заг. ред. С.В. Петкова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. 360 с.
42. Погрібний І.М. Генеза складу правових відносин. *Право і безпека*. 2022. № 3. С. 160-169.
43. Бисага Ю.М., Белов Д.М., Ленгер Я.І., Митровка Я.В. Основи правознавства. Ужгород. 2008. 365 с.
44. Задорожнюк Н.О., Щокіна Є.Ю., Швед М.О. Розвиток відносин у сфері інтелектуальної власності: актуальні тенденції. *Економічний форум*. № 1. Том 1. 2021. С. 122-127.
45. Коваль І.Ф. Комерціалізація прав інтелектуальної власності: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 272 с.
46. Харитоновна О.І. Суб'єкти та об'єкти правовідносин інтелектуальної власності. *Актуальні проблеми держави та права*. 2011. № 59. С. 329-335.
47. Еннан Р.Є. Загальні засади правового регулювання інтелектуальної, творчої діяльності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2015. № 6. С. 10-23.
48. Харитоновна О.І. Відносини та правовідносини інтелектуальної власності: проблеми співвідношення. *Від римського приватного права до ІТ права*: мат. міжнар. наук.-практич. конф. Одеса. 2018 р. С. 85-90.
49. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. ст. 35.
50. Ярошевська Т.В. Суб'єкти права на об'єкти промислової власності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 6. Том 1. С. 92-95.
51. Сопрун В.В. Відносини у сфері промислової власності: поняття та види. *Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та*

- юридичної науки. Осінні юридичні читання – 2023: мат. наук.-практ. конф. Вінниця. 2023 р. С. 486-490.
52. Костюк В.В. Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2020. 385 с.
53. Штанько В.А. Ефективність кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації : дис. ... д-ра філософії. Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України. Львів, 2025. 302 с.
54. Коломоець Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. К.: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
55. Бельтюкова Є.М. Правове регулювання наступництва майнових прав інтелектуальної власності за цивільним законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.03. Одеса, 2019. 183 с.
56. Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про створення Кримського державного медичного університету імені С.І. Георгієвського» від 09.02.1998 № 29, 1998, URL: <https://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=12206> (дата звернення: 15.02.2024).
57. Пермінова С.О., Книш А.Ю. Проблемні аспекти в оподаткуванні інтелектуальної власності підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Випуск 10. Частина 2. №1. С. 59-62.
58. Сопрун В.В. Правовідносини промислової власності у механізмі забезпечення господарського правопорядку. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Серія економічна. Серія юридична. 2024. Вип. 40. С. 119-124.
59. Стаднік І.В. Умови ефективності механізму правового регулювання господарських відносин. *Правове забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, безпековий, інтелектуальний простір*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 23 квітня 2019 року) / За ред. О.Г. Турченко. Вінниця,

- Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2019. С. 196-200.
- 60.Тлумачний словник [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.slovyk.net/> (дата звернення: 17.08.2024)
- 61.Олькіна О. Поняття та механізм реалізації права особи на захист та правову допомогу. *Актуальні проблеми держави і права*. 2017. Вип. 67. С. 242-248.
- 62.Саміло Г.О. Теорія держави і права: Навчальний посібник. Запоріжжя: Просвіта, 2010. 348 с.
- 63.Осадчий В. І. Механізм правового регулювання. *Митна справа*. 2013. ч. 2, кн. 2. № 5. С. 336-340.
- 64.Кельман М. С., Мурашин О. Г., Хома Н. М. Загальна теорія держави та права: підруч. Львів: «Новий Світ-2000», 2003. 609 с.
- 65.Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. К. : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
- 66.Тараконич Т.І. Механізм дії права, механізм правового регулювання, механізм реалізації права: особливості взаємодії. *Держава і право*. 2010. Вип. 50. С. 12-18.
- 67.Лепех Л.Л. Соціальна та юридична ефективність механізму правового регулювання: дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.01. Київ, 2019. 231 с.
- 68.Куракін О.М. Структура механізму правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія право. Вип. 35. Част. 2. Том 1. 2015. С. 46-49.
- 69.Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020 – 2025 роки. 2019. URL: <https://ukrpatent.org/atachs/IP-Strategy-2020-25.pdf> (дата звернення: 24.04.2023).
- 70.Рада з питань інтелектуальної власності презентувала концепцію Національної стратегії розвитку галузі. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rada-z-pitan-intelektualnoyi-vlasnosti->

[prezentuvala-koncepciyu-nacionalnoyi-strategiyi-rozvitku-galuzi](#)

(дата

звернення: 24.04.2023).

71. Стратегічний план розвитку на 2024-2028 УКРНОІВІ. URL: https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/04/Stratehichnyyi_plan_rozvytku_UKRNOIVI_2024-2028-web.pdf (дата звернення: 05.05.2025).
72. Під час World IP Day презентовано концепцію проєкту Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності. Веб сайт УКРНОІВІ. URL: <https://nipo.gov.ua/ip-week-24-strategy2/> (дата звернення: 03.06.2025).
73. Концепція проєкту Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні до 2030 року УКРНОІВІ. URL: https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/04/Olena-ORLIUK_prez-26042024-web.pdf (дата звернення: 03.06.2025).
74. Проєкт розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності України до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2026 – 2028 роках». *Офіційний веб сайт Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України*. URL: <https://surl.lu/ljwbmb> (дата звернення: 22.11.2025).
75. Проєкт Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності України до 2030 року. URL: <https://me.gov.ua/view/d7eb2723-24a6-4cc2-9356-519540d4dc39> (дата звернення: 22.11.2025).
76. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text (дата звернення: 24.04.2023).
77. Якубівський І.Є. Право промислової власності та його об'єкти. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства*. 2021. № 56. С. 103-116.
78. Орлюк О. П. Інтелектуальна власність в Україні: досвід, законодавство, проблеми, перспективи. *Право України*. № 3. 2011. С. 4-20.

79. Коваль І.Ф., Оверковський К.В. Введення прав промислової власності в господарський оборот: теорія, законодавство, практика: монографія. Київ: Норма права, 2022. 244 с.
80. Ярошевська Т.В. Поняття права промислової власності та його джерела. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Серія право. Вип. 23. Част. I. Том 1. С. 288-291.
81. Юридичні факти в доктрині приватного права України: монографія. М. Пленюк, А. Коструба. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України. 2018. 288 с.
82. Красовська В. Г. Механізм правового регулювання як система правових засобів. *Держава і право: зб. наук. пр. юрид. і політ. науки*. 2009. Вип. 43. С. 81-87.
83. Лепех Л.Л. Соціальна та юридична ефективність механізму правового регулювання: дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.01. Київ, 2019. 231 с.
84. Горбачова К., Нежевело В., Хайхан І. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні в контексті забезпечення виконання міжнародних зобов'язань. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. № 2. С. 93-100.
85. Канарик Ю., Петлюк В. Актуальні питання створення вищого суду з питань інтелектуальної власності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 5. С. 67-69.
86. Lohvinenko M., Rudenko L., Shunko M., Pylypenko O., Vysotskyi A. Specialised courts of Ukraine and European Countries: a comparative legal analysis. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2022. 5 (2). С. 122-133. DOI:10.33327/AJEE-18-5.2-n000203. (Scopus / WoS).
87. Буде проведено вивчення доцільності функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності – Офіс Президента. *Судово-юридична газета*. <https://sud.ua/uk/news/publication/325049-vysshiy-sud-po-voprosam->

[intellektualnoy-sobstvennosti-budet-likvidirovan-ofis-prezidenta](#)

(дата

звернення: 09.03.2025).

88. Володимир Богатир: фіктивна Феміда або чому історія IP-суду стане пам'ятником хаотичності реформ в Україні. Українські новини.

URL: <https://ukranews.com/ua/news/1075924-volodymyr-bogatyr-fiktyvna-femida-abo-chomu-istoriya-ip-sudu-stane-pam-yatnykom-haotychnosti-reform>

(дата звернення: 13.05.2025).

89. Markkinaoikeus [Електронний ресурс]. Tuomioistuinlaitos – офіційний вебсайт судової системи Фінляндії. URL:

https://tuomioistuimet.fi/fi/index/tuomioistuinlaitos/tuomioistuimet/erityistuumioistuimet/markkinaoikeus_1.html (дата звернення: 11.04.2025). Мова

фінська

90. 3rd chamber – Intellectual Property [Електронний ресурс]. Tribunal de Paris – офіційний вебсайт судової влади Франції. URL: <https://www.tribunal-de-paris.justice.fr/75/3rd-chamber-intellectual-property>

(дата звернення: 11.04.2025). Мова англійська.

91. Sø- og Handelsretten [Електронний ресурс]. Lex – енциклопедичний ресурс (Данія). URL: <https://surl.li/beocfo> (дата звернення: 11.04.2025). Мова

данська.

92. Португалія. Lei n.º 62/2013, de 26 de agosto, «Lei da Organização do Sistema Judiciário»: Artigo 111 [Електронний ресурс]. Diário da República Eletrónico. URL: <https://diariodarepublica.pt/dr/legislacao-consolidada/lei/2013-34581275-52971375>

(дата звернення: 11.04.2025).

Мова португальська.

93. Bundespatentgericht. Tasks of the Federal Patent Court [Електронний ресурс]. Офіційний вебсайт Федерального патентного суду Німеччини. URL:

https://www.bundespatentgericht.de/EN/TheCourt/Tasks/tasks_node.html

(дата звернення: 11.04.2025). Мова англійська.

94. Juzgado de lo Mercantil [Електронний ресурс]. Conceptos Jurídicos. URL: <https://www.conceptosjuridicos.com/juzgado-de-lo-mercantil/> (дата звернення: 11.04.2025). Мова іспанська.
95. The Court – Presentation [Електронний ресурс]. Unified Patent Court (UPC) - офіційний вебсайт. URL: <https://www.unifiedpatentcourt.org/en/court/presentation> (дата звернення: 02.05.2025). Мова англійська.
96. World Intellectual Property Organization. Report [WIPO-IP-JU/GE/18] [Електронний ресурс]. Женева: WIPO, б.р. Режим доступу: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/govbody/en/wipo_ip_ju_ge_18/wipo_ip_ju_ge_18_report.pdf (дата звернення: 02.05.2025). Мова англійська.
97. When Private International Law Meets Intellectual Property Law: A Guide for Judges [Електронний ресурс]. WIPO Magazine - офіційний вебсайт Всесвітньої організації інтелектуальної власності (WIPO), б.р. Режим доступу: <https://www.wipo.int/en/web/wipo-magazine/articles/when-private-international-law-meets-intellectual-property-law-a-guide-for-judges-41196> (дата звернення: 02.05.2025). Мова англійська.
98. Сопрун В.В. Механізм правового регулювання відносин промислової власності як засіб зміцнення господарського правопорядку. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. №1 Том 3. С. 130-141.
99. Добровольська В.В. Становление и развитие хозяйственного правопорядка через усовершенствование хозяйственного законодательства: тези допов. Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасний правопорядок. Національний, інтегративний та міжнародні виміри» (Одеса, 13-14 червня 2008 р.). Одеса: Фенікс. 2008. С. 155-156.
100. Бочарова Н.В. Роль двосторонніх торговельних угод у забезпеченні прав інтелектуальної власності. *Альманах міжнародного права*. 2020. № 23. С. 151-159.

101. Ярошевська Т.В. Інтелектуальна власність. Практикум. Кам'янське: ДДТУ, 2010. 187 с.
102. Васильєв Є.О. Започаткування міжнародної охорони прав інтелектуальної власності у XIX ст. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 24-29.
103. Convention de Paris pour la protection de la propriété industrielle du 20 mars 1883. URL: <https://wipolex.wipo.int/en/text/287780> (дата звернення: 21.04.2024).
104. Васильєв Є.О. Розвиток міжнародної правової охорони промислової власності у XX столітті. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 27-32.
105. Ковальова М.В. Роль деяких міжнародних договорів у сфері охорони промислової власності. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 1. С. 110-115.
106. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами з іншої сторони. База даних «Законодавство України». *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. ст. 2125.
107. Інформація про реформу правової охорони та захисту інтелектуальної власності. URL: <https://surl.lt/cssjey> (дата звернення: 07.07.2025)
108. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності: Закон України від 20.03.2023 року № 2974-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2974-20#Text> (дата звернення: 16.06.2024).
109. Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності: Закон України від 16.06.2020 року № 703-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-20#Text> (дата звернення: 16.06.2024).

110. Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2022 року № 943. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 16.06.2024).
111. Довгань Г. В. Становлення та розвиток законодавства України про інтелектуальну власність (історико-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Л., 2009. 16 с.
112. Іващенко В. А. Розвиток законодавства у сфері інтелектуальної власності в Україні (XIX – поч. XXI ст.). Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2017. 508 с.
113. Гладь Ю.О., Тарасенко Л.Л. Становлення та розвиток законодавства про промислову власність в Україні. *Форум права*. 2020. № 62 (3). С. 6-17.
114. Чукаєва А., Крикун В. Особливості розвитку та становлення інституту охорони прав на об'єкти промислової власності. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2022. № 2. С. 71-79.
115. Нормативно-правова база. Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності»: веб-сайт. URL: <https://iii.ua/uk/normativno-pravova-baza> (дата звернення: 13.11.2024).
116. Коваль І.Ф. Підстави та способи систематизації законодавства України у сфері інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2021. № 5. С. 119-127.
117. Мироненко Н.М. Деякі теоретичні та практичні підходи до кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності. *Приватне право і підприємництво*. 2023. С. 30-38. URL: <http://ppp-journal.kiev.ua/archive/2023/22/6.pdf> (дата звернення: 14.12.2024).
118. Ярошевська Т.В. Охорона прав промислової власності: приватно-правовий аспект: дис. ... докт. юрид. наук за спец. 12.00.03. НУ «Одеська юридична академія». 2021. 481 с.

119. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією російської федерації проти України: Закон України від 01.04.2022 № 2174-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20#Text> (дата звернення: 14.11.2024).
120. Білоусов Є. М. Доктринальне та правове забезпечення економічної безпеки України в умовах правового режиму воєнного стану (постановка проблеми). *Господарська діяльність в особливий правовий період*: зб. наук. праць за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф. (Велико-Тирново – Харків, 30 березня 2022 року) / за ред. М. Петрової, С. Глібка, Велико-Тирново, Болгарія. Вид-во: ACCESS PRESS, 2022. С. 7-13.
121. Моца А.А. Щодо окремих проблемних питань можливої відміни Господарського кодексу України. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2022. № 2. С. 88-96.
122. Кузнєцова Н.С., Кот О.О., Гриняк А.Б, Пленюк М.Д. Скасування Господарського Кодексу України: потенційні наслідки та необхідні передумови. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2020. Т. 27. № 1. С. 14-54.
123. Резнікова В. В. Скасування господарського кодексу України: спосіб ефективної модернізації правового регулювання господарської діяльності чи дестабілізуючий фактор для сфери господарювання? *Право та інновації*. 2016. № 2. С. 110-112.
124. Устименко В. А. Господарський кодекс України як здобуток вітчизняної наукової думки (до 25-ої річниці Інституту економіко-правових досліджень НАН України). *Економіка та право*. 2017. № 2. С. 4-10.
125. Подцерковний О.П. Щодо проблем виключення з Господарського кодексу України дієвих норм забезпечення господарського правопорядку. *Перші наукові читання пам'яті академіка В.К. Мамутова* : матеріали круглого столу (8 лютого 2019 р., м. Київ). Наук.

- ред. В.А. Устименко. НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень, 2019. С. 90-95.
126. Тимошенко М.О. Проблеми декодифікації господарського законодавства України та шляхи їх подолання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 3. С. 214-218.
127. Беляневич О. А., Подцерковний О. П. Скасування Господарського кодексу – небезпечна законодавча ініціатива. Платформа стратегічної та законотворчої аналітики «Координата». Модернізація господарського законодавства. 24.02.2020. URL: <https://coordynata.com.ua/skasuvanna-gospodarskogo-kodeksu-nebezpecna-zakonodavca-iniciativa> (дата звернення: 03.08.2024).
128. Щербакова Н.В. Руйнувати – не будувати або негативний вплив від скасування Господарського Кодексу на економічний правопорядок в Україні. *The Journal of Eastern European Law/Журнал східноєвропейського права*. 2025. № 130. С. 86-100.
129. Подцерковний О.П. Роздержавлення через декодифікацію? Законопроект №6013: спроба скасувати ГК чи щось більше? URL: <https://zib.com.ua/ua/153714.html> (дата звернення 05.08.2024).
130. Сопрун В.В. Законодавча основа правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності. *Актуальні шляхи вдосконалення українського законодавства: збірник тез наукових доповідей і повідомлень XX Всеукраїнської науково-практичної конференції вчених, практикуючих юристів, аспірантів та студентів, 22 листопада 2024 р., Харків: Юрид. клініка Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого, Координац. центр з надання правничої допомоги, Рада адвокатів Харків. обл., Громад. орг. «Центр розвитку правничої клінічної освіти»*. 2024. С. 267-271.
131. Джабраїлов Р.А., Устименко В.А., Гудіма Т.С. Пріоритетні напрями формування правового поля повоєнного відновлення економіки України. *Право України*. 2023. № 9. С. 9-23.

132. Теорія держави і права: Навч. посіб. За заг. ред. С.Л. Лисенкова, В.В. Копейчикова. К.; Юрінком Інтер, 2003. 368 с.
133. Можарівська І. В., Головка С.Г. Правова характеристика реалізації норм права. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 20–21 травня 2021 року) / редколегія: проф. А. М. Куліш, О. М. Рєзнік, В. В. Миргород-Карпова, А. В. Стеблянка. Суми: Сумський державний університет, 2021. С. 33-35.
134. Легка О.В. Реалізація норм права: теоретико-правові аспекти. *Право і суспільство*. 2012. № 1. С. 30-33.
135. Скибіцький Б.А. До питання реалізації норм права в суспільстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №9. С. 59-61.
136. Про наукову і науково-технічну експертизу : Закон України від 10 лютого 1995 р. № 51/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1995. № 9. ст. 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.06.2025).
137. Коваль І.В. Господарсько-правове регулювання відносин у сфері промислової власності: монографія. Донецьк: Юго-Восток, 2013. 640 с.
138. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: підручник. О. П. Орлюк та ін.; за ред. О. П. Орлюк та ін. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 696 с.
139. Підпригора О.А. Право інтелектуальної власності України : навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер. 1998. 336 с.
140. Оверковський К.В. Щодо визначення поняття «права промислової власності». *Правничий часопис Донецького університету*. 2019. № 1. С. 63-71.
141. Сусліков Л.М., Студеняк І.П. Створення об'єктів інтелектуальної власності: Навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла». 2020. 407 с.

142. Глазков Є.С. Щодо удосконалення захисту прав та інтересів сторін господарського договору у сфері промислової власності. *Правничий часопис Донецького університету*. 2024. № 1. С. 122-129.
143. Дмитренко В.В. Договори у сфері інтелектуальної власності за законодавством України. *Izdevnieciba «Baltija Publishing»*. м. Рига, Латвія. 2021. С. 150-169.
144. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04 липня 2002 року. № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.
145. Басай О.В. Первинні підстави виникнення прав інтелектуальної власності. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2012. Том 12. С. 383-391.
146. Харковина О.Г., Белоусов Я.І. Функціональна роль інтелектуального капіталу в інноваційній економіці. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2025. № 6. С. 49-56.
147. Пруненко Д.О. Визначення елементів інтелектуального капіталу будівельних підприємств. *Проблеми економіки*. 2017. №3. С. 202-207.
148. Мойсеєнко І.П., Біраковська І.Б. Вимірювання рівня використання інтелектуального капіталу на мікрорівні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Випуск 5. С. 520-523.
149. Міністерство економіки України. Звіт про стан сфери інтелектуальної власності в Україні. 2023. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=12345678-9abc-def0-1234-56789abcdef0> (дата звернення: 18.04.2024).
150. Гринчук В. Захист прав промислової власності в умовах реформи патентного законодавства. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2022. № 5. С. 35-43.
151. Коваль І.Ф., Оверковський К.В. Формування статутного капіталу майновими правами промислової власності: законодавче і локальне регулювання. *Право України*. 2021. № 6. С. 141-161.

152. Коваль І.Ф. Законодавче регулювання комерціалізації у сфері інтелектуальної власності. *Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності* : матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, (26.05.2024, м. Київ): ел. збірник / Упоряд.: Ю.М. Перга., О.М. Боярчук. Київ: КПП ім. Ігоря Сікорського, 2024. С. 117-125.
153. Олейнікова Л. Г. Особливості інтелектуальної власності як товару в сучасних умовах розвитку економіки України. *Ефективна економіка*. 2013. № 6. URL: <http://surl.li/sqknh> (дата звернення: 23.05.2025).
154. Кам'янська, О. В. Визначення комерційного потенціалу об'єктів інтелектуальної власності. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2009. № 12. Т. 4. URL: <http://jrnl.nau.edu.ua/index.php/EPsAE/article/view/4518> (дата звернення: 23.05.2025).
155. Concurrent commercialization and new-product adoption for construction products. Andrew P. McCoy, Ralph Badinelli, C. Theodore Koebel, Walid Thabet. *European Journal of Innovation Management*. 2010. Vol. 13, Iss: 2. – P. 222-243. URL: <http://dx.doi.org/10.1108/14601061011040267> (дата звернення: 23.05.2025).
156. Ступнікер Г. Л. Комерціалізація інтелектуальної власності як інструменту управління інтелектуальним капіталом. *Економічний простір*. 2008. № 15. С. 163-170.
157. Шушакова І.А. Особливості комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності на вітчизняних підприємствах. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2015. Вип. 2. С. 133-141.
158. Майданик Л. Поняття та механізм комерціалізації інтелектуальної власності в праві України. *Юридична Україна*. 2014. №7. С. 39-45.

159. Коваль І.Ф., Сопрун В.В. Теоретико-правові засади реалізації прав промислової власності в Україні. *Європейський правничий часопис*. 2025. № 9. С. 17-24.
160. Коваль І.Ф. Защита прав интеллектуальной собственности: учеб. пособ. І.Ф. Коваль; под общ. ред. Е.П. Орлюк. К.: «Лазурит-Полиграф», 2010. 300 с.
161. Бахур О.В. Судовий захист прав інтелектуальної власності у сфері господарювання: теорія, законодавство, практика. Монографія. Київ: Юрінком Інтер. 2023. 172 с.
162. Тарасенко Л.Л. Вирішення спорів щодо порушення патентних прав. *Часопис Київського університету права: український науково-теоретичний часопис*. 2016. № 2. С. 255-259.
163. Аксютіна А.В., Нестерцова-Собакарь О.В., Тропін В.В. та ін. Інтелектуальна власність: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / За заг. ред канд. юрид. наук, доц. Нестерцової-Собакарь О.В. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 140 с.
164. Панасюк К.Т. Порушення патентних прав. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 1. С. 57-60.
165. Захист прав та інтересів учасників майнових відносин: питання теорії і практики: колективна монографія. За заг. ред. д-ра юрид. наук, доцента І. Ф. Коваль. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2020. 272 с.
166. Харитоновна О.І., Ульянова Г.О. Деякі проблеми визначення співвідношення цивільного законодавства і законодавства про інтелектуальну власність. *Часопис цивілістики*. 2013. Випуск 14. С. 109-115.
167. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141.
168. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 року № 80731-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. ст. 1122.

169. Битяк Ю.П. Адміністративна відповідальність та адміністративне правопорушення. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 151. С. 87-100.
170. Макушев П.В., Руденко І.О. Теоретичні засади адміністративної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності. *Право і суспільство*. 2020. Вип. 5. С. 83-89.
171. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав України : Закон України від 01 грудня 2022 р. 2803-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 51, ст. 126. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2803-20#n6> (дата звернення 04.08.2025).
172. Комарницька І. Особливості притягнення до адміністративної відповідальності щодо правопорушень, які посягають на об'єкти інтелектуальної власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2017. № 884. С. 132–137.
173. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 06 червня 1996 р. № 236/96-ВР. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 36. Ст. 164.
174. Запара С.І., Кравченко І.О. Межі адміністративної та кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері прав інтелектуальної власності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. № 71. С. 250-257.
175. Ковалів М.В. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері інтелектуальної власності. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія: Право*. 2020. № 27. С. 142-148.
176. Сопрун В.В. Адміністративна відповідальність як гарантія забезпечення прав суб'єктів промислової власності. *Право, інтелектуальна власність, креативні індустрії: сучасний вимір і подальші перспективи: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної*

- конференції, 19 травня 2023 р., Київ: Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2023, С. 137-141.
177. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552.
178. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
179. Катеринчук І.П. Правова політика держави у сфері охорони права інтелектуальної власності в Україні. *Соціально-правові студії*. 2019. Випуск 3 (5). С. 44-51.
180. Попова Н.О. Відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності: Цивільно-правовий та кримінально-правовий аспект. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 2 (61). 2025. С. 37-43.
181. Пермінов Є. Т. Теоретичні аспекти кримінально-правової охорони прав інтелектуальної власності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. Том 3. № 84 (2024). С. 335-343.
182. Корнюшенко Б.С. Особливості кваліфікації злочинів в сфері інтелектуальної власності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Вип. 83. Ч. 3. С. 61-66.
183. Романюк І.М. Кримінально-правова характеристика злочинів, що посягають на інтелектуальну власність в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 галузь знань 081 «Право». Львівський державний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України. Львів, 2018. 238 с.
184. Ухвала Дніпровського апеляційного суду від 21 січня 2021 року у справі № 199/13473/13-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94541954> (дата звернення 23.05.2025).

185. Вирок Глибоцького районного суду Чернівецької області від 03 грудня 2020 року у справі № 715/2391/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93279782> (дата звернення 23.05.2025).
186. Вирок Чернівецького апеляційного суду від 05 травня 2021 року у справі № 715/2391/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96711225> (дата звернення 23.05.2025).
187. Постанова Першої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 12 жовтня 2021 року у справі № 715/2391/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100396138> (дата звернення 23.05.2025).
188. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3687-XII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 32.
189. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3688-XII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 34.
190. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закону України від 15 грудня 1993 р. № 3689-XII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 36.
191. Сопрун В.В. Забезпечення правового порядку шляхом протидії правопорушенням у сфері промислової власності. *Успіхи і досягнення у науці*. Серія: Право. 2025. № 10 (20). С. 247-260.
192. Кубах А.І. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. Харків : ХНАМГ. 2008. 149 с.
193. Подковенко Т. Альтернативні способи вирішення спорів: розвиток концепції. *Актуальні проблеми правознавства*. Випуск 1 (13). 2018 р. С. 35-41.
194. Доріс Лонг, Патриція Рей, Жаров В.О., Шевелева Т.М., Василенко І.Е., Дроб'язко В.С. Захист прав інтелектуальної власності: норми

- міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. Практичний посібник. К.: «К.І.С.». 2007. 448 с.
195. Жорнокуй В.Г. Загальні положення про захист немайнових прав учасників господарських товариств. *Право та інновації*. 2015. № 1 (9). С. 148-153.
196. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. (зі змінами та доповненнями, внесеними Протоколом № 11 від 11.05.1994 р., Протоколом № 14 від 13.05.2004 р.). Офіційний вісник України. 2004 р. № 13, № 32. 2006. с. 270.
197. Боярчук О.М. Захист права інтелектуальної власності: особливості здійснення в Україні, США та країнах Європейського Союзу (Німеччина, Франція). Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2023. С. 184-188.
198. Демчук, М.В., Дяченко С.В. Аналіз судової практики захисту прав інтелектуальної власності в цивільному праві. *Ірпінський юридичний часопис*. 2023. № 3 (12). С. 93-103.
199. Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2022 р. № 4943-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 05.03.2023).
200. Про затвердження плану заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2024 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 березня 2025 року № 300-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/300-2025-%D1%80#n11> (дата звернення: 25.06.2025).
201. Коваль І.Ф., Глазков Є.С. Запровадження в Україні європейських стандартів охорони і захисту прав інтелектуальної власності. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2025. №1. С. 168-182.

202. Жаров В.О. Захист права інтелектуальної власності. Захист авторського права і суміжних прав. Захист права промислової власності. навч. посібник. К.: ЗАТ «Інститут інтелектуальної власності», 2003. 64 с.
203. Підлубна Т.М. Право на захист цивільних прав та інтересів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2009. 209 с.
204. Ромовська З.В. Українське цивільне право: загальна частина: академічний курс: підручник. К.: Атіка. 2005. 560 с.
205. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): монографія. Р. А. Стефанчук. Хмельницький: Хмельницьк. ун-т управл. та права, 2007. 625 с.
206. Потоцький М.Ю. Господарсько-правовий захист інтелектуальної власності в Україні: монографія. К.: ДП «Видавничий дім «Персонал». 2014. 620 с.
207. Коваль І.Ф. Господарсько-правове регулювання відносин промислової власності: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.04. Інститут економіко-правових досліджень НАН України. Донецьк, 2014. 34 с.
208. Андрейцева О. Б. Цивільно-правові способи захисту прав на об'єкти промислової власності: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2009. 222 с.
209. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06 листопада 1991р. № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992 р. № 6. ст. 56.
210. Рішення Господарського суду Одеської області від 14 вересня 2023 року у справі № 916/3519/22. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/113726745/> (дата звернення: 04.06.2025).
211. Рішення Господарського суду Харківської області від 14 жовтня 2025 року у справі № 922/4214/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131242949> (дата звернення: 04.06.2025).

212. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 12 січня 2021 року у справі № 916/3470/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94125348> (дата звернення: 04.06.2025).
213. Бахур О.В. Щодо опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення прав інтелектуальної власності. *Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками дослідної роботи за період 2019-2020 (квітень-травень 2021р.)*. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса. 2021. С. 56-58.
214. Кочкодан І. В. Особливості впливу суб'єктивного права інтелектуальної власності на формування інституту цивільно-правової відповідальності за його порушення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2013. Вип. 23. Ч. 1. Т. 1. С. 222-226.
215. Канзафарова І.С. Цивільно-правова відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності (окремі зауваження). Матеріали четвертої міжнародної науково-практичної конференції для викладачів, аспірантів та молодих вчених: «Сучасні технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи», 27-28 березня 2009 р. С. 61-62.
216. Постанова Верховного Суду у складі об'єднаної палати Касаційного господарського суду від 17 листопада 2023 року у справі № 910/12832/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115330331> (дата звернення: 25.06.2024).
217. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 09 квітня 2019 року у справі № 910/17205/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81143080> (дата звернення: 25.06.2024).
218. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 26 лютого 2019 року у справі № 910/7661/17.

- URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80211422> (дата звернення: 25.06.2024).
219. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06. 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
220. Хрипун В. Буде проведено вивчення доцільності функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності – Офіс Президента. *Судово-юридична газета*. 7 березня 2025 року. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/325049-vysshiy-sud-povoprosam-intellektualnoy-sobstvennosti-budet-likvidirovan-ofisprezidenta> (дата звернення: 14.06.2025).
221. Світличний О. П. До питання судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2025. № 74. С. 29-32.
222. Стан захисту прав інтелектуальної власності в Україні за 2024 рік. УКРНОІБІ. URL: https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2025/07/Stan-z-a-k-h-y-s-t-u-p-r-a-v-I-V-v-U-k-r-a-i-n-i-z-a-2-0-2-4-rik.pdf?fbclid=IwQ0xDSwLV7LNleHRuA2FlbQIxMQABHgaytbvHCtTM1IAs9zf_Mwn3deGI4FBMycIjCbo6ChDO8xoPtSDVUvB5lRzd_aem_v4di5qEZaRge07QOehfTOg (дата звернення: 08.08.2025).
223. Сопрун В.В. Способи судового захисту прав суб'єктів господарювання у правовідносинах промислової власності. *П'яті наукові читання пам'яті академіка В.К. Мамутова* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 28 червня 2024 р.). за заг. ред. В.А. Устименка; НАН України, ДУ «ІЕПД імені В.К. Мамутова НАН України». Київ-Чернігів : Десна Поліграф, 2024. С. 282-287.

ДОДАТКИ

Додаток А

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «ТОРГОВИЙ ДІМ «ТЕПЛА ТОЧКА»

вул. Лютеранська, буд. 15 літера "А", № 19, Печерський район, місто Київ, 01024, ЄДРПОУ 39089086,
р/р UA093510050000026009879219732 в АТ "УкрСиббанк" МФО 351005, тел.: +380637740397

Н. Н. 25 № 3

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи
Сопруна Володимира Володимировича

Цією довідкою засвідчуємо, що наукові висновки і пропозиції, сформульовані Сопруном Володимиром Володимировичем в дисертації на тему «Правове забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності», розглянуті та рекомендовані до використання в діяльності ТОВ «ТД «Тепла точка».

Так, планується взяти до уваги положення про види порушень прав інтелектуальної власності, види юридичної відповідальності за їх вчинення, а також про обрання ефективних способів захисту цих прав у судовому порядку.

Також представляють інтерес для організації договірної роботи положення про реалізацію прав на об'єкти промислової власності, насамперед, шляхом комерціалізації цих прав.

З повагою

Директор
ТОВ «ТД «Тепла точка»

Олена ГЕРАСИМОВА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Ілля ХАДЖИНОВ

11 2025 р.

АКТ № 33-25/120-24

впровадження результатів дисертаційного дослідження
СОПРУНА Володимира Володимировича
«Правове забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової
власності» (спеціальність 081 Право) у навчальний процес
Донецького національного університету імені Василя Стуса

1. Комісія у складі:

Голова: Сергій РАДІО, проректор з наукової роботи

Члени комісії: Світлана КНИЩ, завідувач навчального відділу;

Ганна ПЕТРЕНКО, завідувач відділу аспірантури та докторантури «Докторська школа».

у період з 14.11.2025 р. по 21.11.2025 р. розглянула матеріали впровадження результатів зазначеної дисертаційної роботи у навчальний процес.

2. Комісія встановила:

Результати дисертаційного дослідження СОПРУНА Володимира Володимировича «Правове забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності» було впроваджено у навчальний процес кафедри цивільного права і процесу, кафедри господарського та адміністративного права Донецького національного університету імені Василя Стуса шляхом використання викладачами кафедр основних положень дисертації (щодо змісту правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності та напрямів його удосконалення), що сприяло більш ґрунтовному розумінню здобувачами господарських відносин у сфері промислової власності та їх правового регулювання, під час викладання наступних освітніх компонентів:

1. «Право інтелектуальної власності» (ОС «Бакалавр», 3 курс, 2 години лекцій);
2. «Господарське право» (ОС «Бакалавр», 4 курс, 2 години лекцій).

Позитивний вплив упровадження результатів дисертаційної роботи Володимира СОПРУНА «Правове забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності» обговорено на засіданні кафедри цивільного

права і процесу (протокол № 3 від 2 жовтня 2025 р.), кафедри господарського та адміністративного права юридичного факультету (протокол № 3 від 20 жовтня 2025 р.).

Декан юридичного факультету

Ірина КОВАЛЬ

Голова комісії

Сергій РАДІО

Завідувач кафедри цивільного права і процесу

Елла ПИСАРЄВА

Члени комісії:

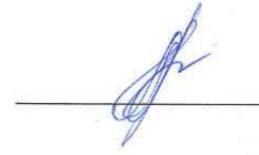

Світлана КНИШ

Завідувач кафедри господарського та адміністративного права

Ліна
ДОРОШЕНКО

Ганна ПЕТРЕНКО

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Сопрун В.В. Механізм правового регулювання відносин промислової власності, як засіб зміцнення господарського правопорядку. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. № 1. Т. 3. С. 130-141. DOI 10.31558/2786-5835.2023.1.3.13. URL: <https://jpchdnu.donnu.edu.ua/article/view/14195>.

2. Сопрун В.В. Правовідносини промислової власності у механізмі забезпечення господарського правопорядку. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2024. № 40. С. 119-124. DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.10725894>. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1082>.

3. Коваль І.Ф., Сопрун В.В. Теоретико-правові засади реалізації прав промислової власності в Україні. *Європейський правничий часопис*. 2025. № 9. С. 17-24. DOI 10.36919/3041-1149(Print).9.2025.17-24. URL: https://cms.legal-journal.e-u.edu.ua/uploads/9_5_f73cb1cd26.pdf.

4. Сопрун В.В. Забезпечення правового порядку шляхом протидії правопорушенням у сфері промислової власності. *Успіхи і досягнення у науці (Серія «Право», Серія «Освіта», Серія «Управління та адміністрування», Серія «Соціальні та поведінкові науки»)*. 2025. № 10 (20). С. 247-260. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-10\(20\)-247-260](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-10(20)-247-260). URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sas/article/view/30583>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Сопрун В.В. Поняття господарського правопорядку: правові засади. *Осінні юридичні читання – 2022. Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та юридичної науки: матеріали Всеукраїнської науково-*

практичної конференції, 24 листопада 2022 р., Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. С. 478-483.

6. Сопрун В.В. Адміністративна відповідальність як гарантія забезпечення прав суб'єктів промислової власності. *Право, інтелектуальна власність, креативні індустрії: сучасний вимір і подальші перспективи*: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції, 19 травня 2023 р., Київ: Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2023, С. 137-141.

7. Сопрун В.В. Відносини у сфері промислової власності: поняття та види. *Осінні юридичні читання – 2023. Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та юридичної науки*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 23 листопада 2023 р., Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2023. С. 486-490.

8. Сопрун В.В. Способи судового захисту прав суб'єктів господарювання у правовідносинах промислової власності. *П'яті наукові читання пам'яті академіка В.К. Мамутова*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28 червня 2024 р., Київ: НАН України, ДУ «ІЕПД імені В.К. Мамутова НАН України». 2024. С. 282-287.

9. Сопрун В.В. Законодавча основа правового забезпечення господарського правопорядку у сфері промислової власності. *Актуальні шляхи вдосконалення українського законодавства*: збірник тез наукових доповідей і повідомлень XX Всеукраїнської науково-практичної конференції вчених, практикуючих юристів, аспірантів та студентів, 22 листопада 2024 р., Харків: Юрид. клініка Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого, Координац. центр з надання правничої допомоги, Рада адвокатів Харків. обл., Громад. орг. «Центр розвитку правничої клінічної освіти». 2024. С. 267-271.